

JämLYS

- En jämställdhetsanalys av Övre Norrland

JämLYS är framtaget av Linda Gustafsson, Länsstyrelsen i Västerbotten och Iiris Mäntyranta, Länsstyrelsen i Norrbotten.

Tack till alla som medverkat i framtagandet av underlaget.

Jämställdhetsanalysen finns att ladda ner i pdf-format på www.ac.lst.se/jamstalldhet och www.bd.lst.se/jamstalld eller beställ den gratis från Länsstyrelsen i Västerbotten, 901 86 Umeå eller Länsstyrelsen i Norrbotten, 971 86 Luleå.

Innehåll

Förord	5	
Inledning	6	
Regional utveckling	7	
Del 1	10	
Om jämställdhet	11	
Del 2	20	
Jämställdhetsarbete	21	
Makt och inflytande	27	
Ekonomisk jämställdhet	35	
Omsorg och hemarbete	43	
Mäns våld mot kvinnor	51	
Slutord	58	
Röster från regionen - Gertrud Åström	59	
Röster från regionen - Evelina Mårtensson	60	
Röster från regionen - Bengt-Urban Fransson	61	
Referenslista	62	
Informeranter	65	
Anteckningar	66	

Utgivare: Länsstyrelsen i Västerbotten och Länsstyrelsen i Norrbotten

Layout: Linjalen Tre.Noll i Storuman

Omslagsfoto: Hanna Rydström, www.hannarydstrom.com

Tryck: GTC i Luleå, 2008

Upplaga: 2000 ex

Förord

Länsstyrelserna har det övergripande uppdraget från regeringen att verka för att de nationella målen för svensk jämställdhetspolitik uppnås.

Det övergripande nationella jämställdhetspolitiska målet är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. De verktyg som länsstyrelserna har till sitt förfogande för att uppfylla målet är framförallt olika former av kunskapsuppbyggnad, uppföljning och utvärdering. Länsstyrelserna har också en samordnande och stödjande roll när det gäller jämställdhetsfrågorna i länen.

Länsstyrelserna i Norrbotten och Västerbotten har i detta kunskapsunderlag gjort en analys av jämställdhetsläget så som det ser ut i regionen idag. Analysen har tagits fram med hjälp av intervjuer med företrädare för näringslivet och beslutsfattare i regionen. Till hjälp för ytterligare förtydligande har offentlig statistik använts.

Kunskap är en förutsättning för ett effektivt jämställdhetsarbete och med fakta som grund får vi en bild av läget i regionen och kan göra aktiva val för jämställdhet.

Alla har ett ansvar för att utforma en region där jämställdhet mellan könen råder och där allas resurser tas tillvara på bästa sätt.

Vår förhoppning är att underlaget kommer att användas som ett inspirerande faktaunderlag i arbetet med regionalisering av de jämställdhetspolitiska målen.

Luleå och Umeå i januari 2008

Doris Thornlund
Särskilt sakkunnig i jämställdhet
Länsstyrelsen i Norrbotten

Helena Österlind
Särskilt sakkunnig i jämställdhet
Länsstyrelsen i Västerbotten

Inledning

Hållbar utveckling handlar om att långsiktigt förvalta och investera i samhällets viktigaste resurser – människa och miljö – och på så sätt bidra till en samhällsutveckling med en god ekonomisk utveckling, friska människor och goda levnadsvillkor. Att mobilisera människors engagemang och delaktighet för att skapa en bra framtid är den enskilt viktigaste framgångsfaktorn för en hållbar utveckling. Ett hållbart samhälle förutsätter att hela befolkningens kunskaper och kompetens tillvaratas - oavsett kön. Jämställdhet, det vill säga att kvinnor respektive män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv, är både ett delmål och ett strategiskt medel för att nå ett hållbart samhälle. Övre Norrland har fortfarande områden att utveckla för att kunna säga sig ha en jämställd samhällsutveckling.

Syftet med JämLYS - En jämställdhetsanalys av Övre Norrland - är att belysa det könsliga landskapet i Västerbotten och Norrbotten för att skapa en diskussion kring tillståndet i vår region och hur vi ska kunna få den att bli jämställd och hållbar. De intervjuer vi gjort visar att det finns en förståelse för att arbete med jämställdhet innebär mer än jämnt fördelade arbetstillfällen. Livskvalité, att må bra i sin kommun eller på sin arbetsplats ses i viss utsträckning som områden där jämställdhet kan vara en nyckel. Det är därför viktigt att fortsätta arbeta med dessa frågor och ta fram regionala mål i bred förankring.

Länsstyrelserna har regeringens uppdrag att förverkliga svensk jämställdhetspolitik och i både Norrbotten och Västerbotten har det bedrivits framgångsrika jämställdhetsprojekt under åren och kunskapen om jämställdhet har ökat i regionen. Det övergripande målet med arbetet är att integrera jämställdhet i all verksamhet såväl regionalt som lokalt i Övre Norrland. Visionen är att Övre Norrland har en jämställdhetsintegrerad samhällsutveckling 2013. Det innebär att belysa, beakta och analysera hur kvinnor respektive män påverkas av de beslut som tas i regionen och att jämställdhet ses som en förutsättning i arbetet med hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling.

Initiativet till JämLYS togs av de särskilt sakkunniga i jämställdhet under hösten 2006. Kunskapsunderlaget ska ses som en viktig del i arbetet med att regionalisera de nationella jämställdhetspolitiska målen genom ökad kunskap om jämställdhet och om det könsliga landskapet i regionen. Arbetet har bedrivits i projektform under 2007 med hjälp av medel från EU:s strukturfonder Mål 1 Norra Norrland, länsstyrelsen i Norrbotten och Västerbotten.

Det unika med projektet är att arbetet har skett i samråd mellan två län och att ett gemensamt kunskapsunderlag har tagits fram för hela regionen. Vi har sett vissa skillnader mellan länen men mycket är också gemensamt för Norrbotten och Västerbotten. Detta är en första ansats till att regionalisera de jämställdhetspolitiska målen, ett arbete som behöver fortsätta med hjälp av organisationer och aktörer i de båda länen.

Projektet har drivits av länsstyrelserna i respektive län med en gemensam ledningsgrupp som bestått av de särskilt sakkunniga i jämställdhet samt tjänstepersoner från enheterna för tillväxt/regional utveckling: Doris Thornlund och Monica Lejon (Norrbotten), Margareta Berggren, Helena Österlind, Eivor Ullsten och Patrik Sällström (Västerbotten). Styrrupp för projekten har varit respektive läns

jämställdhetsdelegation. Det operativa arbetet har skötts av Linda Gustafsson, Länsstyrelsen i Västerbotten och Iiris Mäntyranta, Länsstyrelsen i Norrbotten. Rose-Marie Ekman har arbetat med framtagning av statistik och Nihad Hodzic har bearbetat den till GIS-format, båda på Länsstyrelsen i Norrbotten.

I arbetet med JämLYS har vi förutom statistikinsamling intervjuat bland annat kommunchefer, kommunalråd och företrädare från näringslivet. Vi har ställt frågor om de jämställdhetspolitiska målen och diskuterat makt och tillväxt. Vi har även besökt Luspengymnasiet i Storuman och diskuterat jämställdhet med cirka 40 elever. Den statistik som vi använt oss av bygger i stor utsträckning på en tvåsamhetsnorm där kvinnor och män förväntas leva tillsammans i parrelationer (heteronorm) och detta är något som vi har försökt vara medvetna om i vårt arbete. Vi har valt att belysa en del av statistiken genom så kallade GIS-kartor (geografiskt informationssystem). Detta ger en god överblick över skillnader i regionen och kan därför fungera som ett bra underlag för diskussion.

Upplägg för underlaget

Kunskapsunderlaget har lagts upp på följande sätt: Den första delen (Del 1) är en kunskapsdel som beskriver svensk jämställdhetspolitik, dess historia, begrepp och teorier. Den andra delen (Del 2) beskriver befolkningsutvecklingen för Övre Norrland samt det övergripande nationella jämställdhetsmålet. Därefter beskriver underlaget de fyra nationella jämställdhetspolitiska delmålen, kopplat till vår region och våra förutsättningar. I början av varje delmål finns JämLYS förslag till insatsområden och i slutet finns en kommentar till respektive delmål som kan fungera som ett diskussionsunderlag för fortsatt arbete med regionalisering av de jämställdhetspolitiska målen och övrigt jämställdhetsarbete. Avslutningsvis finns ett avsnitt där några regionala och nationella aktörer ger sin syn på jämställdhet och tillväxt.

Vår förhoppning är att ”JämLYS - En jämställdhetsanalys av Övre Norrland” kommer att stimulera till diskussioner och fortsatt arbete med en hållbar samhällsutveckling, jämställdhet och regional utveckling som leder fram till både regionala och lokala mål för jämställdhet.

Luleå och Umeå i januari 2008

Regional utveckling

Norrbotten och Västerbotten har i brett partnerskap i respektive län tagit fram olika typer av strategiska programdokument, till exempel Regionala utvecklings- och tillväxtprogram. I dessa program är hållbar ekologisk, ekonomisk och social utveckling en förutsättning för framgång. Det regionala utvecklingsarbetet tar sikte på att skapa en stark ekonomisk tillväxt. I detta utvecklingsarbete ska också hållbar utveckling tillmätas stor betydelse. För att Övre Norrlands utvecklingsarbete skall bli framgångsrikt ur ett jämställdhetsperspektiv måste det byggas på en kunskap om jämställdhet och hållbar utveckling. Nedan beskrivs vilket fokus som finns på jämställdhet i dessa strategiska programdokument och hur partnerskapen lyft fram dessa frågeställningar.

Regionalt utvecklingsprogram i Västerbottens län 2007- 2013

Vision:
Västerbottens län är ledande i Nordeuropas regioner med arbetet för en hållbar utveckling präglad av ett kunskapsdrivet och konkurrenskraftigt näringsliv. Länet inrymmer norra Sveriges mest attraktiva livsmiljöer med mångfald och tillgänglighet till arbete, boende, kultur, fritid, studier och omsorg och där människor känner delaktighet och engagemang. År 2013 ska Västerbottens län ha 270 000 invånare.

Strategier och prioriteringar:

Främja god social sammanhållning, demokratiskt inflytande och delaktighet genom jämställdhet och mångfald. Skapa förutsättningar för en bra balans mellan arbete och fritid, en god uppväxtmiljö för barn och ungdomar och ett tryggt och säkert samhälle för alla. Av särskild betydelse är att främja goda, jämställda villkor och utvecklingsmöjligheter för kvinnor respektive män. Eftersträva jämställdhet, integration och mångfald på länets arbetsmarknad genom ökat deltagande i arbetslivet och minskad arbetslöshet. Tillvarata alla människors kompetens oavsett deras kön, ålder och etnisk bakgrund. Verka för att Västerbotten blir ett frontlän i utvecklandet av lärande för hållbar utveckling i skolor, i lärarutbildningen, inom folkbildningen och inom lärande och forskning vid länets universitet och högskolor. Främja en ökad kompetens och ett livslångt lärande på länets arbetsplatser genom behovsmotiverade kompetensutvecklingsinsatser som stärker kvinnors respektive mäns ställning i arbetslivet, både som arbetsgivare och arbetstagare.

Regionalt utvecklingsprogram för hållbar framtid i Norrbotten

Vision:
Det nya Norrbotten – en förutsättning för välfärd och tillväxt i Sverige och Europa. Strävan efter en hållbar utveckling är grunden för hur Norrbotten ska verka och agera. Allt vi gör ska hålla i längden.

Grundläggande utmaningar:

En god livsmiljö, i alla delar av länet, är beroende av ett jämställt samhälle, att kvinnors och mäns engagemang, initiativkraft och förnyelseförmåga tas till vara – oavsett ålder och ursprung. Det ska vara spännande och attraktivt att verka och bo i Norrbotten för unga kvinnor och män. Ekonomisk stress och social otrygghet orsakar ohälsa, framförallt psykisk ohälsa, och leder till ojämställdhet. Det ska finnas förutsättningar för personlig utveckling och karriärmöjligheter oavsett ålder, kön, etnisk tillhörighet, social eller kulturell bakgrund, sexuell läggning eller funktionshinder. Länet måste fortsatt arbeta med attityder med särskilt fokus på att fler kvinnor i hela länet startar och driver företag.

Norrbottens län ska:

Prioritera lokala initiativ och utvecklingskraft för att vidareutveckla såväl offentlig som kommersiell service i lands- och glesbygd, med särskilt fokus på unga kvinnors och mäns behov. Genom att samverka över sektorsgränserna erbjuda transportlösningar med minsta möjliga miljöbelastning och på jämställda villkor för kvinnor och män. Åstadkomma en ökad differentiering av näringslivet, bland annat genom att satsa på marknadsexpansion, kunskapsintensiva näringar och särskilt stöd för kvinnors entreprenörskap och företagande. Ge goda möjligheter till personlig utveckling och karriärmöjligheter oavsett ålder, kön, etnisk tillhörighet, social eller kulturell bakgrund, sexuell läggning eller funktionshinder.

Regionalt tillväxtprogram för Norrbotten

Vision och strategi:

Det nya Norrbotten – en förutsättning för välfärd och tillväxt i Sverige och Europa.

Nyttja det nya Norrbotten – en stark hållbar ekonomisk tillväxt som genom fokus på tillväxtområden och kreativa näringar är framgångsrik i Europa.

Värdegrund för allt utvecklingsarbete:

Norrbottens utvecklingsarbete vilar på allas lika värde, oavsett ålder, kön, etnisk tillhörighet, social eller kulturell bakgrund, sexuell läggning eller funktionshinder. Arbetet med jämställdhet, integration och mångfald är fortsatt prioriterat och ska genomgående beaktas i beslut, genomförande och uppföljning.

Tillväxtfrämjande förutsättningar:

Den regionala attraktiviteten är en väsentlig del i en slagkraftig regional utvecklingsstrategi. Det finns fler motiv bakom regionala flyttningar än enbart arbetsmarknadsskäl, det kan vara tillgång till utbildning, god boendemiljö eller livsstil som avgör. Både hårda och mjuka faktorer måste beaktas. Mjuka faktorer är exempelvis livskvalitet, kompetens, entreprenörskap, tolerans, jämställdhet och öppenhet. Jämställdhet är en av förutsättningarna för en långsiktig tillväxt och utveckling. För att en region ska utvecklas krävs att man tar tillvara hela befolkningens kunskaper och kompetens. Varje individ, kvinna som man, ska ha möjlighet att använda sina talanger inom de områden där man har de bästa förutsättningarna oavsett kön. Jämställdhet mellan kvinnor och män är därför en viktig faktor för tillväxt.

Västerbottens läns tillväxtprogram 2007

Vision:

Västerbottens län är ledande i Nordeuropas regioner med arbetet för en hållbar utveckling präglad av ett kunskapsdrivet och konkurrenskraftigt näringsliv. Länet inrymmer norra Sveriges mest attraktiva livsmiljöer med mångfald och tillgänglighet till arbete, boende, kultur, fritid, studier och omsorg och där människor känner delaktighet och engagemang. År 2013 ska Västerbottens län ha 270 000 invånare. Värdegrunden för RTP är hållbar tillväxt. Hållbar tillväxt innebär att alla beslut ska utformas på ett sätt som balanserat beaktar de ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenserna i ett längre perspektiv.

Insatsområden:

Aktiviteter inom livslångt lärande bidrar till kompetensutveckling och arbetskraftsförsörjning utifrån arbetsmarknadens behov i syfte att öka förvärvsfrekvensen och andelen högutbildade bland kvinnor respektive män i Västerbotten.

Aktiviteter inom integration, mångfald och jämställdhet innehåller insatser som ökar arbetskraftsutbudet och förvärvsfrekvensen hos särskilt utsatta grupper. Åtgärden fokuserar på insatser som bidrar till jämställdhet, integration och mångfald på länets arbetsmarknad, där alla människors kompetens – oavsett kön, ålder och etnisk bakgrund – tillvaratas.

Exempel på prioriterade aktiviteter:

Insatser för jämställdhet, integration och mångfald som bidrar till social sammanhållning och ett ökat samhällsengagemang. Särskilda entreprenörskapsfrämjande insatser till otraditionella företagargrupper. Det kan gälla ungdomar, kvinnor, invandrare och aktörer inom social ekonomi. Riktade jämställdhetsinsatser genom utbildning och rekryteringsstimulerade åtgärder för att bryta traditionella utbildnings- och yrkesval.

En politisk plattform för Norrbotten

Vision:

Norrbotten, det annorlunda länet i Europa. Norrbotten kännetecknas av mångfald, nytänkande och tolerans som gör att människor känner sig trygga och delaktiga i förnyelsen av länet och där kreativa idéer tillåts utvecklas. Norrbottens attraktiva livsmiljöer och expansiva näringsliv lockar människor att bosätta sig här. Norrbotten, en hållbar region där beslut utformas och hänsyn tas till ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenser.

Strategiska förutsättningar:

Att säkerställa tillgången till arbetskraft och kompetensutveckling är grundläggande för en hållbar utveckling och att skapa en grogrund för konkurrenskraftiga företag.

Prioritera jämställdhet och utvecklingen av unga människors villkor.

Samverkan för hållbar utveckling i Västerbottens län

Regionala helhetsstrategier:

Länet eftersträvar att bli ett av landets och Nordeuropas ledande län i omställningen mot en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling. Särskilt kraftfulla satsningar kommer att göras inom tio viktiga områden för hållbar utveckling i Västerbotten:

Livsstil, hälsa och konsumtion/ Energiproduktion/ Energianvändning och transporter/ Skog och trä/ Turism/ Livsmedel/ Byggverksamhet/ Metallindustri/ Mark- och vattenresurser/ Kunskap och utveckling.

Länsstyrelsens strävan är att på sikt samordna arbetet med miljömål, tillväxtprogram, infrastrukturplanering, jämställdhet och annan regional planering till en sammanhållen helhetsstrategi för hållbar ekologisk, ekonomisk och social utveckling i länet.

Prioriterade tillväxtområden i Övre Norrlands strukturfondsprogram 2007-2013

Övre Norrlands strukturfondsprogram har sin utgångspunkt i de regionala utvecklings och tillväxtprogrammen i respektive län. Tillväxtområdena har ett starkt samband med de forskningsmiljöer som finns i regionen.

Identifierade tillväxtområden i strukturfondsprogrammet är:

- Test- och övningsverksamhet, säkerhet och sårbarhet
- Kreativa näringar, upplevelser och turism
- Energi- och miljöteknik
- Basindustrin – teknik- och tjänsteutveckling
- Informations- och kommunikationsteknik samt tjänsteverksamhet
- Bioteknik

Om jämställdhet

Jämställdhet är ett politiskt mål, en kunskapsfråga men också en fråga om makt och vilja att förändra den rådande ordningen. Det är ett kunskapsområde som ska prioriteras och beaktas inom alla politikområden. Enligt Förenta Nationernas Mileniedeklaration är arbete med jämställdhet och stärkande av kvinnors makt över sina egna liv effektiva vägar att gå för att bekämpa fattigdom, hunger och sjukdomar och för att stimulera en utveckling som verkligen är hållbar. Det är ett komplext förändringsarbete som möter mycket motstånd och att synliggöra detta motstånd är viktigt för det framtida jämställdhetsarbetet.

(Tre strategier för hållbar utveckling, 2005)

Kanske ska jämställdhet vara ett varumärke för vår kommun?

OM JÄMSTÄLLDHET

Arbete med jämställdhet innebär att försöka bryta mot normer och strukturer som vi alla befinner oss i och hela tiden förstärker vilket gör det till ett svårt arbete som inte sällan möts av motstånd. Därför är det viktigt att personer som arbetar med frågan får stöd och möjligheter till kunskapsutveckling.

Teoretiska utgångspunkter

Utgångspunkten för den svenska jämställdhetspolitiken är att det finns en ordning eller ett socialt system som upprätthåller ojämlika maktförhållanden mellan könen. I denna ordning är kvinnor som grupp underordnade män som grupp och mannen/det manliga utgör normen. Vad som anses vara kvinnligt respektive manligt är föränderligt. Vad som inte förändras är att det som ses som manligt värderas högre än det som ses som kvinnligt. Den svenska jämställdhetspolitiken bygger också på förståelsen att makt och kön skapas och upprätthålls i alla delar av samhället och att kvinnor systematiskt underordnas män. Detta innebär att kvinnor generellt har en svagare social, ekonomisk och politisk position i samhället än vad män har. Jämställdhetspolitiken ger uttryck för att maktförhållandena mellan könen påverkar våra livsval genom hela livet. Flickor och pojkar formas och begränsas ständigt av könsstereotyper och det är därför svårt att föreställa sig ett samhälle som inte är ordnat efter kön eftersom det är ett tillstånd som vi aldrig har haft. (Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66)

Det är viktigt att komma ihåg att det även finns andra kategorier än kön som påverkar kvinnor respektive män och att kategorin kön existerar tillsammans med dessa maktordningar. Detta gör också att personer kan vara särskilt utsatta eller privilegierade. Det finns även ett hierarkiskt förhållande mellan stad och land, mellan glesbygd och

tätort, som är levande i såväl Västerbotten som Norrbotten. (Rönblom, 2002) Bilden av ”Norrländ” har framför allt dominerats av den norrländske mannen och som en plats som i synnerhet unga kvinnor flyr ifrån och där ”glesbygdskvinnan” blir underordnad ”stadskvinnan” och där kvinnor anses stå för den lokala marknaden och det privata (hushåll och omsorg) och män för det globala. Detta innebär till exempel att kvinnors företag inte i lika stor utsträckning förväntas gå med stor vinst eller skapa arbetstillfällen i lokalsamhället. (Rönblom, 2002)

Hur vi tänker kring något, påverkar vad vi tänker att vi ska göra åt det. En beskrivning av vad som ses som problemet säger också något om vilka lösningar som är legitima att använda sig av. Det är därför viktigt att se hur ”problem” kring jämställdhet definieras. (Bacchi, 1999)

Politiska mål

Den svenska jämställdhetspolitiken har ett tydligt övergripande mål och fyra delmål. Dessa mål fastlades våren 2006. Det övergripande målet för den svenska jämställdhetspolitiken är att ”kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv”. Till detta övergripande mål hör fyra delmål som innebär:

EN JÄMN FÖRDELNING AV MAKTH OCH INFLYTANDE Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.
EKONOMISK JÄMSTÄLLDHET Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut
EN JÄMN FÖRDELNING AV DET OBETALDA HEM- OCH OMSORGSARBETET Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor
MÄNS VÅLD MOT KVINNOR SKA UPPHÖRA Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet

(Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66)

Jämställdhetspolitikens organisering

Nationell nivå

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

Integrations- och jämställdhetsdepartementet är det departement som ansvarar för jämställdhetsfrågor. Integrations- och jämställdhetsministern är ansvarigt statsråd. Regeringens mål är att motverka och förändra system som konserverar fördelningen av makt och resurser mellan könen.

”... Jämställdhet mellan kvinnor och män är därför en viktig faktor för tillväxt. För att nå resultat ska jämställdhetspolitiken genom-syra alla delar av regeringens politik”.

Följande satsningar kommer att vara särskilt prioriterade under 2008

MÄNS VÅLD MOT KVINNOR: regeringen har beslutat om en handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Drygt 800 miljoner har avsatts för att genomföra handlingsplanen under mandatperioden
PROSTITUTION OCH MÄNNISKOHANDEL: regeringen avser att presentera en handlingsplan för att motverka prostitution och människohandel
ARBETE OCH FÖRETAGANDE: regeringens strävan är att minska skillnaderna i villkor och förutsättningar mellan kvinnor och män i fråga om arbete och företagande. Under 2008 kommer regeringen att utarbeta en samlad strategi när det gäller jämställdhet på arbetsmarknaden och i näringslivet
REGERINGEN HAR GETT NUTEK UPPDRAG att genomföra och samordna ett treårigt program för att främja kvinnors företagande. Programmet ska bidra till att nyföretagandet bland kvinnor ökar och till att fler av de företag som drivs av kvinnor växer
JÄMSTÄLLDHET I KOMMUNER OCH LANDSTING: regeringen har anslagit 100 miljoner som stöd till Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, för en stor satsning på jämställdhet i kommuner och landsting. Huvudsyftet är att kvalitetssäkra verksamhet och service till medborgarna utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Målet är hög kvalitet och goda resultat för både kvinnor och män

JÄMSTÄLLDHETSBONUS: den 1 juli 2008 införs en jämställdhetsbonus. Syftet är att förbättra förutsättningarna för jämställdhet mellan kvinnor och män i ansvaret för hem och barn, i uttaget av föräldraförsäkringen och i deltagande i arbetslivet

FÖRSKOLANS PEDAGOGIK STÄRKS: regeringens familjepolitiska reform innehåller också ett ökat pedagogiskt uppdrag till förskolan samt att en barnomsorgspong bör införas för att öka valfriheten i förskolan. Dessa reformer kommer att genomföras successivt med start den 1 januari 2009

KVINNORS HÄLSA: regeringen har gett Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) i uppdrag att initiera ett forskningsprogram om kvinnors hälsa. För uppdraget avser regeringen tilldela FAS 30 miljoner kronor per år i tre år med början år 2008

JÄMSTÄLLDHET I KULTURSEKTORN: regeringen avser att genomföra satsningar för att bidra till en mer jämställd scenkonst och kultursektor. Sex miljoner kronor kommer att avsättas under tre år för satsningar eller projekt inom kulturområdet som verkar stimulerande och stödjande i arbetet med att uppnå en mer jämställd scenkonst och kultursektor

NYTT BIDRAG FÖR ATT FRÄMJA KVINNORS ORGANISERING: inom demokrati- och jämställdhetsområdet aviseras vidare ett nytt bidrag på 15 miljoner kronor för riksdagspartiernas kvinnoorganisationer. Syftet är att främja kvinnors organisering och att stärka deras roll i samhället

Kvinnorörelse

1874 fick gifta kvinnor rätt att disponera sin inkomst och i och med det bildades också Föreningen för gift kvinnas äganderätt som senare övergick till att bli Fredrika Bremer-förbundet som idag är världens äldsta, fortfarande aktiva, feministiska organisation. När Fredrika Bremer-förbundet bildades så var det fortfarande nästan 40 år kvar till dess att kvinnor fick allmän rösträtt. Kvinnorörelsen har aldrig varit en enda rörelse som är fullständigt överens utan har förändrats och haft olika inriktning precis som feminismen inte är en enda rörelse med samma åsikter. Kvinnorörelsen i Sverige har varit avgörande för arbetet med jämställdhet och har haft en definitiv betydelse för att Sverige idag är ett land som har jämställdhet som exportvara. När det gäller kvinnorörelsen i Sverige så brukar den beskrivas i tre vågor, varav den första var i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet och som framförallt handlade om kampen för rösträtt. Den andra vågen brukar räknas som 1960-1970-talets kamp och krav för till exempel daghem och rätten till abort, det vill säga en kamp om det obetalda arbetet och den kroppsliga integriteten. I mitten av 1970-talet öppnade också de första kvinnojourerna i Sverige. Den tredje vågens kvinnorörelse brukar 1990/2000 – talet räknas som med kamp för genomslag av kvinnors formella rättigheter.

Nationellt

Jämställdhetsombudsmannen (JämO)

JämO är en statlig myndighet som övervakar att kvinnor och män har lika rättigheter oavsett kön. JämO ser över rättigheterna i arbetslivet, i högskolan, inom skolväsendet samt inom vissa andra områden, till exempel när man tagit del av tjänster, arbetsmarknads-politisk verksamhet eller socialförsäkringen. Hit går det även att anmäla missgynnande i samband med föräldraledighet.

I JämO:s uppgifter ingår:

ATT UTÖVA TILLSYN över Jämställdhetslagen, Lagen om likabehandling av studenter i högskolan, Lagen om förbud mot diskri-minering och annan kränkande behandling av barn och elever, Lagen om förbud mot diskriminering samt Missgynnandeförbudet i föräldraledighetslagen
ATT GENOM INFORMATION öka kunskaperna om de fem lagarna och främja jämställdhet i arbetslivet, högskolan, skolväsendet, arbets-marknadsutbildningar, andra utbildnings-former samt flera andra samhällsområden
ATT ANORDNA UTBILDNINGAR för arbetsgivare, fackliga representanter och andra som arbetar med jämställdhet
ATT ARBETA I PROJEKTFORM för att lyfta fram och göra koncentrerade insatser inom angelägna områden

Regeringen planerar att den 1/1 2009 slå samman JämO med de tre andra diskrimine-ringsombudsmännen: Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell lägg-ning (HomO) och Handikappombudsmannen (HO). Det blir då en enda myndighet.

Nationellt

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)

Sektionen för hälsa och jämställdhet har ett samordningsansvar för jämställdhetsarbetet inom SKL. De arbetar med förbundsövergri-pande jämställdhetsfrågor, stöd, service och utvecklingsarbete för medlemmarna (kom-muner, landsting och regioner) samt stöd till förtroendevalda med internationella uppdrag där jämställdhet ingår.

Sveriges Kommuner och Landsting arbetar med jämställdhetsfrågor på många olika sätt gentemot sina medlemmar. Det finns bland annat ett nätverk för jämställdhetssamordnare och centrala kontaktpersoner för jämställdhet i kommuner, landsting och regioner.

Regeringen har anslagit 100 miljoner kronor till SKL att under de kommande tre åren stödja genomförandet av jämställdhetsintegrering i kommuner, landsting, regionala självstyrelseorgan och kommunala samverkansorgan. Huvudsyftet med satsningen är en kvalitets-säkring av offentligt finansierade verksamheter på kommunal och landstingskommunal nivå för att garantera att verksamheter svarar mot båda könsens villkor och behov. Syftet är också att bidra till en vidareutveckling av befintliga ledningssystem och verktyg för verksamhets- och kvalitetsutveckling så att jämställdhetsper-spektivet beaktas i dessa. Satsningen ska leda till en kunskapsuppbyggnad och varaktiga förändringar.

Regionalt

Länsstyrelsen i Norrbottens och Västerbottens län

I länsstyrelseinstruktionen står det att Länsstyrelsen bland annat har uppgifter i fråga om jämställdhet mellan kvinnor och män. Länsstyrelsen ska integrera ett jäm-ställdhetsperspektiv i sin verksamhet genom att belysa, analysera och beakta kvinnors och mäns villkor. Individbaserad statistik ska genomgående presenteras och analyseras med kön som övergripande indelningsgrund om det inte finns särskilda skäl emot detta. Enligt instruktionen ska det vid länsstyrelsen finnas en särskild sakkunnig för frågor om jämställd-het mellan kvinnor och män.

I regeringens regleringsbrev för budgetåret 2008 avseende länsstyrelserna kan man läsa följande instruktioner om jämställdhet och hållbar utveckling:

LÄNSSTYRELSEN SKA BIDRA TILL att uppnå de jämställdhetspolitiska målen i länet. Samverkan ska sökas med strategiska statliga myndigheter och andra viktiga aktörer i länet. Länsstyrelsen ska redovisa vilka insatser som gjorts för att övergripande stödja viktiga aktörer i länet när det gäller jämställdhetsin-tegrering samt omfattningen och resultatet av dessa insatser

LÄNSSTYRELSENS SAMORDNING av eller medver-kan i det regionala tillväxtarbetet ska bidra till en hållbar regional tillväxt och utveckling genom effektiv samverkan samt lokal och regional förankring. Länsstyrelserna ska redovisa kvinnors respektive mäns inflytande, som representanter för regionala och lokala organ, över genomförandet av det regionala tillväxtarbetet. Länsstyrelserna ska också redovisa resultat av genomförda insatser för mångfald och en ökad jämställdhet med fo-kus på kvinnors företagande samt hur lokala och regionala resurscentra har uppmärksam-mats i det regionala tillväxtarbetet

LÄNSSTYRELSENA SKA REDOVISA hur länssty-relserna bidragit till att andelen kvinnor på ledande befattningar ökar, framgångsfaktorer i detta arbete samt svårigheter och eventuella hinder

LÄNSSTYRELSENA SKA MED UTGÅNGSPUNKT från gällande handlingsplan för jämställdhets-integrering redovisa genomförda insatser, uppnådda resultat samt eventuella svårigheter i arbetet

LÄNSSTYRELSENA SKA REDOVISA vilka insatser som har gjorts för att säkerställa att rele-vant personal har goda kunskaper om de mänskliga rättigheterna. Länsstyrelserna ska därvid särskilt redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att genomföra myndighetens antidiskrimineringsstrategi

Länsstyrelsen i Norrbottens och Västerbottens län har under årens lopp initierat och drivit olika projekt inom jämställdhetsområdet, dels i egen regi och dels i samverkan med andra aktörer. Tack vare projekten har länsstyrelserna kunnat nå bredare målgrupper och arbeta på ett fördjupat sätt med jämställdhet.

Jämställdhetsintegrering

Jämställdhetsintegrering är sedan mitten av 1990-talet den fastlagda strategin för reger-ingens jämställdhetsarbete. Med detta menas att ett köns- och jämställdhetsperspektiv ska integreras i alla politik och verksamhetsom-råden. Jämställdhet ska problematiseras inom varje område och inte löpa bredvid den or-dinarie verksamheten. Alla förslag och beslut måste analyseras ur ett jämställdhetsperspektiv för att synliggöra möjliga konsekvenser för kvinnor respektive män på central, regional och lokal nivå (Steg för steg, 2003 och Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66)

Hållbar jämställdhetsintegrering

Den statliga utredningen JämStöd har tagit fram metoder och verktyg för jämställdhets-integrering. De har arbetat fram en trappstegs-modell för hållbar jämställdhetsintegrering som bland annat ska ge organisationer en översiktlig bild av vilka steg som behöver tas i en process med jämställdhetsintegrering.

Lär mer om jämställdhetsintegrering på sidan 16 och 17!

Myter som motstånd

Det finns hinder för jämställdhetsarbete. Ett av dessa hinder kan vara att hänföra alla skillnader mellan kvinnor och män till att vi har olika gener eller andra förklaringsmodel-ler baserat på biologi. Att till fullo använda sig av sådana förklaringsmodeller gör att normer och strukturer inte synliggörs och utmanas.

Att tro att det kommer att bli jämställt om vi låter tiden gå kan också vara ett hinder. De intervjuer som genomförts med unga människor visar att de i stort använder sig av samma retorik som vuxna när det gäller frågor om jämställdhet. Vi normaliseras fort in i ett sätt att tänka och ansvaret för att bryta strukturer som vuxna upprätthåller kan inte enbart läggas på barn och ungdomar.

Ett tredje hinder kan vara att tro för mycket på frivillighet och samförstånd. Det är inte oproblematiskt att utmana rådande normer och strukturer. (Rönneblom i Tre strategier för hållbar utveckling, 2005)

Begrepp

Jämställdhet handlar om kvinnor och män och innebär att de ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

Jämlikhet är ett vidare begrepp än jämställdhet med innebörden att alla människor ska ha samma rättigheter och skyldigheter oavsett kön, etnicitet, social tillhörighet, religion, sexuell läggning, funktionshinder etc. Jämställdhet är en viktig del i jämlikhetsbegreppet.

Heteronormativitet genomsyrar vårt samhälle och innebär att heterosexualitet ses som det normala vilket gör att allting annat ses som avvikande och onormalt. Heteronormen leder till uteslutande och isolering av de människor som inte räknar sig till detta.

Separatism
Innebär att begränsa deltagande i grupper efter exempelvis kön.

Kön och Genus är benämningar på det biologiska och sociala könet. Kön används ofta som benämning på det biologiska och genus som benämning på det socialt konstruerade könet. Samtidigt används också ordet kön ibland som benämning på både det biologiskt och socialt konstruerade eftersom det är svårt att säga vad som är biologiskt givet och vad som är en social konstruktion eftersom vi från födseln behandlas olika på grund av vårt biologiska kön. Genus är ett analytiskt begrepp och en översättning av engel-skans ord gender.

Makt kan avse formell makt förvärd genom exempelvis en viss befattning. Makt kan även avse möjligheten och privilegiet att formulera både problem och möjliga lösningar.

Hållbar utveckling betyder att vi ska ha en samhällsutveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kom-mande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.

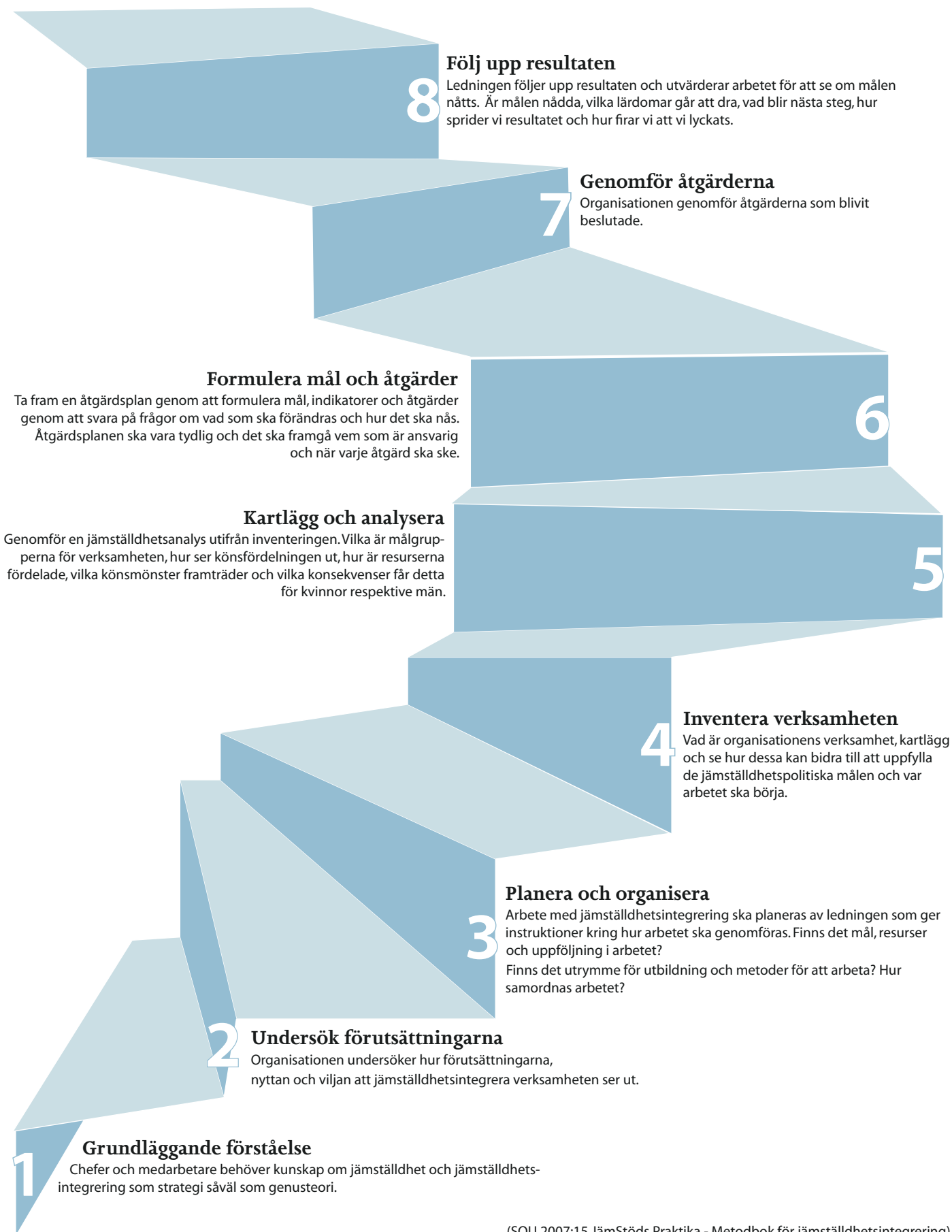
Feminism är ett kritiskt perspektiv som syftar till att belysa och förändra makto-balansen i samhället.

Jämställdhetsperspektiv innebär att beakta vad förslag och beslut har för påverkan på kvinnors respektive mäns liv.

Könsmaktordning (kallas även genus-ordning) är den ordning i samhället som innebär att män som grupp systematiskt överordnas kvinnor som grupp och att det som ses som manligt värderas högre än det som ses som kvinnligt.

Foto: Hanna Rydström

(SOU 2007:15 JämStöds Praktika - Metodbok för jämställdhetsintegrering)

Illustration av den svenska jämställdhetspolitiken

1) Vad?

De svenska jämställdhetspolitiska målen

Huvudmål: Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

2) Varför?

Genussystemet

Genussystemteori bygger på två principer där den första är att män och kvinnor hålls åtskilda och verkar på olika arenor. Den andra principen handlar om hierarkisering – att det manliga är norm och värderas högre än det kvinnliga.

3) Hur?

Jämställdhetsintegrering

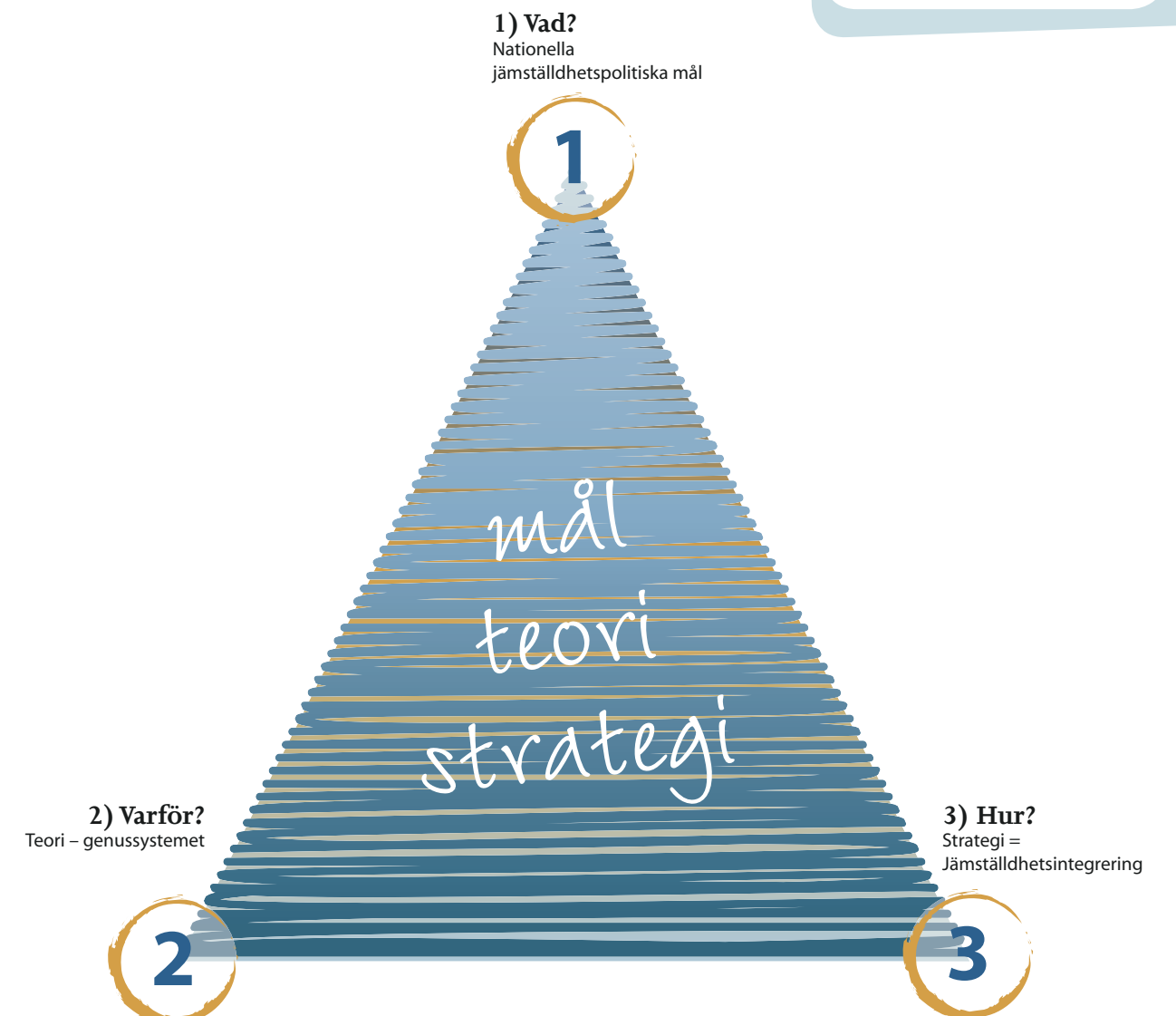
Det tredje hörnet i figuren handlar om hur vi ska arbeta för att uppnå målen.

Lär mer:

JämStöds praktika – Metodbok för jämställdhetsintegrering SOU 2007:15

Läs mer:

Jämställd medborgarservice – chefens ansvar

En jämn fördelning av makt och inflytande	
1858	Ogift kvinna över 25 år kan få bli myndig efter domstolsbeslut, gifter hon sig blir hon åter omyndig.
1863	Ogift kvinna blir myndig vid 25 års ålder.
1872	Kvinnan får själv bestämma vem hon ska gifta sig med.
1884	Ogift kvinna blir myndig vid 21 års ålder.
1919	Alla kvinnor får kommunal rösträtt och blir valbara till kommuner och landsting.
1921	Gift kvinna blir myndig vid 21 års ålder.
1921	Kvinnor får allmän rösträtt och blir valbara till riksdagen.
1921	De fem första kvinnorna väljs in i riksdagen.
1925	Lag om gift kvinnas medborgarskap.
1947	Första kvinnan i regeringen, Karin Kock.
1951	Kvinnan får behålla sitt svenska medborgarskap även om hon gifter sig med en utländsk medborgare.
1976	Förordning om jämställdhet i den statliga sektorn.
1980	Lag mot könsdiskriminering i arbetslivet införs.
1980	Ny lag om tronföljd. Förstfödda dottern eller sonen till monarken ska arva tronen.
1982	Ny namnlag. Vid giftermål får kvinnan och mannen välja vems efternamn de vill ha.
1987	Ny särskild lag om sambors gemensamma hem, sambolagen.
1988	Riksdagsbeslut om femårig nationell handlingsplan för jämställdhet.
1992	Ny jämställdhetslag införs med syfte att utjämna och förhindra skillnader i anställningsvillkor. Lagen kräver att arbetsgivare arbetar målinriktat för att främja jämställdheten i arbetslivet.
1994	Reviderad jämställdhetslag.
1995	Lag om registrering av partnerskap införs i Sverige.
1995	Länsexperttjänsterna inom jämställdhetsområdet införs på varje länsstyrelse.
1998	Jämställdhetslagen skärps avseende sexuella trakasserier.
2001	Jämställdhetslagen skärps bl.a. vad avser jämställdhetsanalys av löner.
2004	Regeringen beslutar om handlingsplan för jämställdhetsintegrering inom Regeringskansliet.
2004	Utredning om jämställdhetspolitiken presenteras, SOU 2005:66.
2005	Förslag till ny myndighet och nya jämställdhetspolitiska mål.
2005	Ny lag om förbud mot diskriminering. Skärpt jämställdhetslag.
2006	Riksdagsbeslut om nya jämställdhetspolitiska mål.
En jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet	
1901	Kvinnor får rätt till ledighet i fyra veckor utan lön vid barnsöbörd.
1931	Moderskapsförsäkringen införs.
1938	Mödrahjälp till behövande införs.
1938	Moderskapspenning för alla införs.
1947	Barnbidrag införs.
1950	Båda föräldrarna blir förmyndare för barnet.
1951	Kvinnan får bli förmyndare för sina egna barn vid makens bortgång.
1974	Föräldraförsäkring införs som ger föräldrar rätt att dela ledigheten vid barns födelse.
1994	En månad av föräldraförsäkringen reserveras för modern respektive fadern och kan inte överlätas.
2002	Antal föräldraledighetsdagar utökas till 480 dagar. 60 av dessa reserveras för vardera föräldern och kan inte överlätas.

Roth (2007), Kvinnohistoriska samlingarna vid Göteborgs universitet (2006) Kvinnor och män i belysning, (2006) På tal om kvinnor och män, SCB (2006) Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (www.roks.se) Luleå Tekniska Universitet

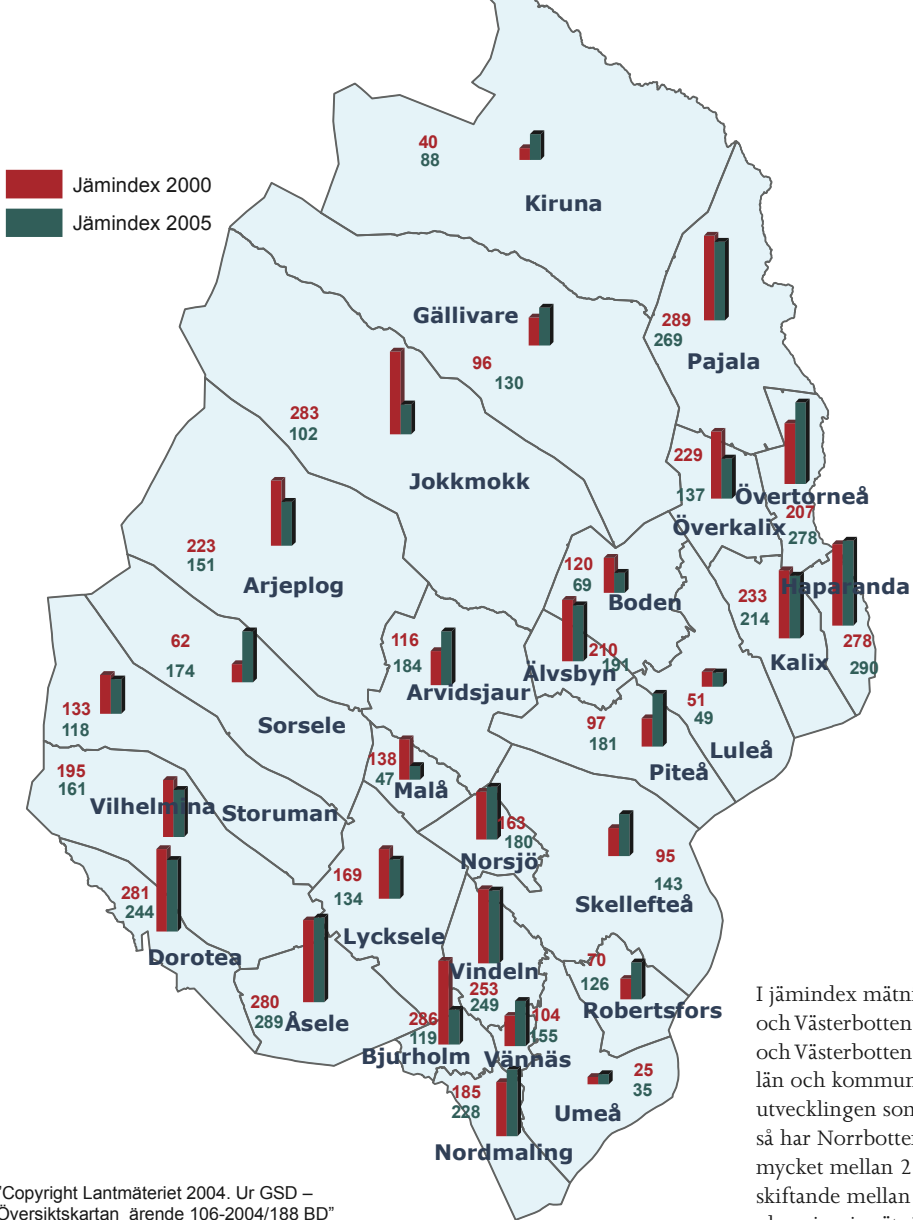
Ekonomisk jämställdhet	
1845	Lika arvsrätt för kvinnor och män införs
1846	Änkor, fränskilda eller ogifta kvinnor tillåts att arbeta inom hantverk och viss handel.
1859	Kvinnor får rätt att inneha vissa läartjänster.
1870	Kvinnor får rätt att ta studenten som privatister.
1873	Kvinnor får rätt att ta akademisk examen med några undantag (jur.lic. och teologi).
1874	Gift kvinna får rätt att bestämma över sin egen inkomst.
1925	Kvinnor får, med vissa undantag, samma rätt som män till statliga tjänster.
1927	Statliga läroverk öppnas för kvinnor.
1939	Förvärsarbetande kvinnor får inte avskedas på grund av havandeskap, förlossning eller giftermål.
1947	Lika lön för samma tjänst införs för statligt anställda.
1955	Lagstadgad betald ledighet för yrkesarbetande kvinnor vid barnsöbörd, 3 månader.
1960	SAF och LO beslutar att inom en femårsperiod slopa de särskilda kvinnolönerna.
1971	Särbeskattning, dvs. individuell beskattning av arbetsinkomst, ersätter sambeskattning.
1980	Äktamakeprövning för studiemedel avskaffas.
1983	Alla yrken öppna för kvinnor, även inom försvaret.
1987	Arbetsenheten kvinnovetenskapligt forum bildas vid Umeå universitet.
1988	Arbetsenheten Forum för kvinnor i forskning och arbetsliv bildas vid Luleå Tekniska högskola.
2006	Ersättning för garantidagar i föräldraförsäkringen höjs till 180 kr per dag.

Mäns våld mot kvinnor ska upphöra	
1864	Mannen förlorar sin lagstadgade rätt att aga sin hustru.
1962	Väldtäkt inom äktenskap kriminaliseras.
1975	Ny abortlag som i princip innebär fri abort fram till 18:e veckan.
1976	Steriliseringslag. Person som fyllt 25 år bestämmer själv.
1978	De första kvinnojourerna bildas i Göteborg och Stockholm.
1982	All kvinnomisshandel på enskild plats under allmänt åtal.
1982	Förbud mot pornografiska föreställningar på offentlig plats.
1998	Lag om våld mot kvinnor. Ändring i brottsbalken.
1988	Lag om förbud mot könsstympning av kvinnor.
1999	Lag om förbud mot köp av sexuella tjänster.
2005	Ny sexualbrottslagstiftning

Att mäta jämställdhet

Det finns olika sätt att mäta jämställdhet på. World economic forum rankar jämställdheten i världen genom att lägga samman olika faktorer såsom andel kvinnor i parlamentet, tillgång till utbildning och så vidare och räkna ut ett medeltal (Global gender gap 2007) De nordiska länderna placeras sig väl i rankingen och återfinns alla på topp tio på listan som rankar 128 länder varav Sverige återfinns på första plats. Sverige, Norge och Finland har i World economic forums ranking framskjutna placeringar framför allt när det gäller representationen i politiken. Sverige hamnar också högt på rankingen eftersom det inte finns någon skillnad i flickor och pojkars rätt till utbildning.

Jäminindex för Norrbottens och Västerbottens län

"Copyright Lantmäteriet 2004. Ur GSD – Översiktskartan ärende 106-2004/188 BD"

Statistik: SCB Jäminindex

Könsuppdelad statistik

Könsuppdelad statistik gör kategorin män- niskor till kvinnor och män vilket innebär att det går att se att de gör olika val och påverkas olika av beslut och är ett verktyg i arbetet med jämställdhetsintegrering. Könsuppdelad statistik ska belysa både antalet kvinnor och antalet män så att inte någon grupp görs till avvikare (genom att skriva exempelvis; totalt tio varav fem kvinnor)

Jäminindex

Jämställdhetsindex (Jäminindex) är statistiska centralbyråns sätt att mäta jämställdhet i Sveriges kommuner genom att tretton variabler, till exempel uttag av föräldraledighet och könsfördelning i kommunfullmäktige och

kommunstyrelse jämförs för att sedan läggas ihop och rankas. Kommunerna rangordnas efter hur stor eller liten skillnad det är mellan kvinnor och män. Plats ett är bäst och plats 290 sämst.Indexet belyser medelvärde för de tretton variablerna.

Variabler Jäminindex

Eftergymnasial utbildning, skillnad
Förvärsarbetande, skillnad
Arbetsökande, skillnad och nivå
Medelinkomst tkr (sammanräknad förvärvsin- komst) skillnad
Låga inkomster (under 50 procent av medianin- komst), nivå
Ojämn könsfördelning på näringsgrenar (SNI1), skillnad
Dagar med föräldrapenning, könsandel, skillnad
Dagar med tillfällig föräldrapenning, könsandel, skillnad
Ohälsotal (ohälsodagar), skillnad och nivå
Unga vuxna, 25-34 år, skillnad
Kommunfullmäktige, könsandel, skillnad
Kommunstyrelse, könsandel, skillnad
Egna företagare med minst 10 sysselsatta (nattbef.), könsandel, skillnad

I jäminindex mätning 2000 placerade sig Norrbotten som 19:e län och Västerbotten som 13:e län. 2005 var Norrbotten på 17:e plats och Västerbotten på 9:e plats. Jäminindex är ett verktyg som jämför län och kommuner vilket innebär att det inte endast är den egna utvecklingen som har betydelse för rankingen. Sett till indexvärde så har Norrbotten och Västerbotten inte förbättrat sig särskilt mycket mellan 2000 och 2005. För kommunerna är utvecklingen skiftande mellan 2000 och 2005. Ju lägre stapel desto bättre placering i mätningen. En lägre grön än röd stapel innebär att kommunen har förbättrat sin placering sedan 2000.

Jämställdhetsarbete

Svensk jämställdhetspolitik är uppbyggd kring mål och delmål. För att dessa ska uppnås i Västerbotten och Norrbotten behövs såväl kännedom om målen och läget i regionen vad gäller jämställdhet såväl som kunskap om regionen i stort.

Läsanvisning

Del 2 av underlaget ger inledningsvis en beskrivning av det övergripande jämställdhetspolitiska målet och maktbegreppet. Sedan följer en snabb titt på regionens befolkning och därefter de fyra jämställdhetspolitiska delmålen. Varje delmål börjar med insatsområden, vad kan vi göra? och därefter följer en belysning av målet, nationellt och regionalt. Varje delmål avslutas med en kommentar.

– Oavsett vilket kön man har eller rangordning i samhället, så ska man ha samma chans att skapa ett eget liv

GYMNASIELEV FRÅN LUSPENGYMNASIET OM ATT HA SAMMA MAK

Om jämställdhetspolitik

En historisk tillbakablick visar att i Sverige blev jämställdhetspolitik ett eget område på 1970-talet då Olof Palme (s) 1976 tillsatte Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor. Jämställdhet var något som skulle genomsyra samhället och var grund för ett nytt politiskt område, det vill säga jämställdhetspolitik. Fokus låg framförallt på arbetsmarknaden och på att möjliggöra förvärvsarbete för fler kvinnor. (Åström, 2007) Under de drygt 35 år som följt har olika frågor stått i fokus för jämställdhetspolitiken och varierande strategier har använts för att nå fram till det jämställda Sverige. Sedan cirka tio år tillbaka är den fastlagda strategin jämställdhetsintegrering.

Sverige har sedan länge drivit en klar politisk linje inom jämställdhetsområdet där kvinnors och mäns lika värde legat till grund för kravet på rättvisa mellan könen. Sverige har kommit långt när det gäller den formella jämställdheten och placerar sig som tidigare visat (s. 19), ofta högt när bedömningar av jämställdhet görs.

Trots att Sverige och övriga Norden toppar jämställdhetslistorna finns mycket kvar att göra. Sverige har bland annat fått kritik av FN:s organ som ser över efterlevnaden av

konventionen mot diskriminering av kvinnor (CEDAW). Kommittén riktar framförallt kritik mot Sveriges arbete mot trafficking, lönegapet mellan kvinnor och män, den könssegregerade arbetsmarknaden samt det faktum att Sverige har få kvinnor på ledande positioner i näringslivet.

Jämställdhetspolitiska utredningen

2004 tillsattes jämställdhetspolitiska utredningen, den senaste utredningen om jämställdhet, med uppdraget att göra en översyn av jämställdhetspolitiken. Utredningen ”Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU (statens offentliga utredningar) 2005:66 lämnades över till det ansvariga statsrådet i augusti 2005. Propositionen ”Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken, Regeringens proposition 2005/06:155” lades fram och de nya jämställdhetspolitiska målen antogs av riksdagen i maj 2006 och ersatte de gamla målen som då funnits sedan 1994 års proposition ”Delad makt, delat ansvar”. Efter valet 2006 ligger de jämställdhetspolitiska målen fast men den nuvarande regeringen har aviserat att de kommer att göra en översyn av målen.

Män och kvinnor ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv

Det övergripande jämställdhetspolitiska målet tar sikte framåt och pekar på vad vi ska arbeta emot. Enligt propositionen är det faktum att kvinnor och män har samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter på livets alla områden en förutsättning för det jämställda samhället, där vi har möjlighet att forma både samhället och våra egna liv. Målet lyfter fram att vi är inne i en ny fas i jämställdhetsarbetet. Det handlar inte enbart om kvantitativa förändringar eller om att rätta till skevheter och hindra diskriminering. De uppgifterna kommer att vara viktiga även i framtiden, men det jämställda samhället utmärks av att den genusordning vi känner idag upphör att råda. Vi försöker alltså sätta mål på någonting som idag är okänt för oss, som vi kanske till och med har svårt att föreställa oss. Hur ser ett samhälle ut som inte ordnar och underordnar efter kön?

Makt

Maktfrågor har sedan propositionen ”Delad makt, delat ansvar” utgjort basen för de analyser som gjorts av hur samhället bör utvecklas i riktning mot jämställdhet. Makt har också varit ett av jämställdhetspolitikens delmål, men har tidigare nästan uteslutande kopplats till representationsfrågor. I den nya propositionen ”Makt att forma samhället och sitt eget liv” lyfts maktbegreppet till det övergripande målet.

Det nya övergripande jämställdhetspolitiska målet svarar på frågan: Vad ska vi ha den delade makten och ansvaret till? Svaret lyder därmed: Att forma samhället och våra egna liv.

Målet gäller för alla människor, i olika livssituationer och skeden i livet. Det gäller oberoende av ålder, etnicitet, sexuell läggning, funktionshinder eller var i landet personer bor. Det ska inte föreligga systematiska skillnader i villkor mellan kvinnor och män vad gäller möjligheterna att forma samhället och sina egna liv. Det ska inte heller föreligga systematiska skillnader mellan flickors och pojkars uppväxtvillkor, vare sig gällande att få del av samhällets resurser eller möjligheter att utvecklas fritt från könsstereotypa begränsningar.

De nuvarande jämställdhetspolitiska målen anknyter också till de stora och internationella frågorna om hållbar utveckling och mänskliga rättigheter. Strävan mot ett jämställt samhälle kräver samma helhetssyn som strävan mot en hållbar samhällsutveckling.

Befolkning

I regionen Övre Norrland bor det generellt få människor på en stor yta, i snitt 2,3 (Västerbotten) respektive 1,3 (Norrbotten) invånare per kvadratkilometer. Länen har en befolkning på ungefär 258 000 invånare (Västerbotten) och 252 000 invånare (Norrbotten) (SCB befolkningsstatistik 31/12 2006) Båda länen har en befolkning som består av något fler män än kvinnor med en större skillnad i Norrbotten.

Kommuner

Länen har sammanlagt 29 kommuner varav de flesta är stora till ytan men med få invånare. Länen har en befolkningskoncentration längs kusten och de fyra största kommunerna; Umeå, Luleå, Skellefteå och Piteå utgör ungefär 58 procent av den totala befolkningen i regionen. Umeå (11:e största stad i Sverige) utgör 43 procent av befolkningen i Västerbotten och Luleå (25:e största stad i Sverige) utgör 29 procent av befolkningen i Norrbotten. Enligt kommungruppsindelningen som gjorts av Sveriges kommuner och landsting så består regionen till nära 70 procent av glesbygdskommuner, det vill säga kommuner med mindre än 20 000 invånare och med färre än sju invånare per kvadratkilometer. Luleå, Umeå och Skellefteå räknas som större städer. (Sveriges kommuner och landsting, 2006)

Befolkningsökning

Enligt statistiska centralbyråns prognoser väntas befolkningen i Västerbottens län ha ökat till 262 500, eller cirka 2 procent till år 2016. För Norrbottens del väntas befolkningen ha minskat till 247 500 till år 2016, eller cirka 1,7 procent. Denna befolkningsökning/- minskning kan ses som ett resultat av in- och utflyttning till och från regionen samt hur många barn som föds och hur många personer som avlider under ett år.

Ålder

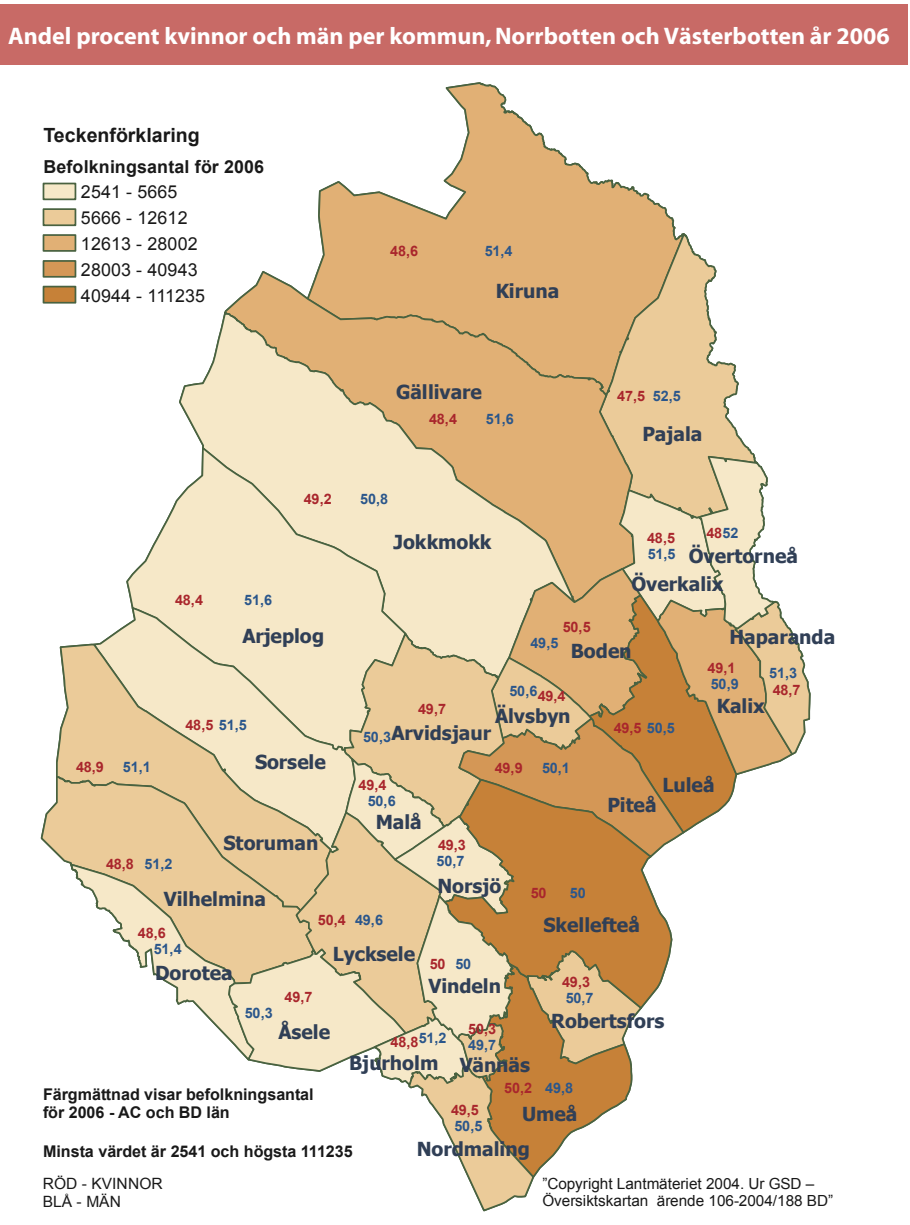
I regionen som helhet är 18,6 procent av befolkningen över 65 år (2006). Högst andel över 65 år i Norrbotten har Pajala kommun (cirka 30 procent) och lägst Luleå kommun (16 procent) IVästerbotten är Dorotea den kommun som har högst andel befolkning över 65 år (29 procent) och Umeå den lägsta andelen (13 procent) Det finns alltså stora regionala skillnader där de största kommunerna har en lägre andel äldre befolkning bland annat beroende på att det i båda städerna finns universitet och därmed en yngre befolkning.

Barnafödande

Kvinnor och män väntar allt längre med att skaffa barn, 2006 var kvinnor i Västerbotten i genomsnitt 27,8 år vid första barnets födelse och män i Västerbotten 30,4 år. Kvinnor i Norrbotten var i snitt 28 år och män i Norrbotten 30,9 år. (SCB befolkningsstatistik) Att personer väntar så länge med att skaffa barn innebär att färre familjer skaffar ett tredje barn. Detta spelar stor roll för den totala befolkningens reproduktion som kräver att varje kvinna i genomsnitt föder 2,1 barn för att dödsfall och födslar ska ta ut varandra. (SCB,Välfärdsstatistik i urval, 2007) Västerbotten är ett av de län där det föds minst antal barn per kvinna med i genomsnitt 1, 59 barn per kvinna. I Norrbotten föds 1,82 barn per kvinna. (SCB 2004) Samtidigt föds det fler barn i regionen än för fem år sedan, i 26 av 29 kommuner föddes det fler barn mellan 2002-2004 än mellan 1999-2001.

Befolkningsstruktur

År 2005 var det ett överskott av män i 12 av Västerbottens 15 kommuner i åldersgruppen 25-34 år. Dorotea hade den mest könsojämna befolkningen i den åldersgruppen med ett underskott på 20 kvinnor per hundra män. I Norrbotten var det ett överskott av män i 13 av 14 kommuner samma år i åldersgruppen 25- 34 år. Överkalix var den kommunen i Norrbottens län som hade den mest könsojämna befolkningen i den åldersgruppen med ett underskott på 19 kvinnor per hundra män. Denna åldersgrupp kan vara intressant att studera utifrån ett regionalt perspektiv eftersom det är i just i dessa åldersgrupper personer oftast bildar familj och skaffar barn. I Västerbottens län har utvecklingen varit mer positiv de senaste femton åren. År 1990 hade nämligen samtliga 15 av länets kommuner ett överskott av män. För Norrbottens del var siffrorna lika både för år 1990 och 2005.

Medellivslängd

Medellivslängden ökar ständigt i Sverige och är för kvinnor i Västerbotten 82,5 år och för män 77,8 år. I Norrbotten är den 81,8 år för kvinnor och 76, 8 år för män. Endast kvinnorna i Västerbotten placerar sig högre än riksgenomsnittet (Livslängden 2001-2005, SCB)

Mäns förväntade livslängd förväntas till och med år 2050 att öka till 84 år och för kvinnor förväntas livslängden under samma period öka till 86 år. I regionen har kvinnor i Norrbotten den högsta medelåldern (45,5 år) och män i Västerbotten den lägsta (39,8 år).

Utländsk bakgrund

I Västerbotten har 7,1 procent och i Norrbotten 9,8 procent av den totala befolkningen utländsk bakgrund (personer födda utomlands eller personer födda i Sverige med föräldrar födda utomlands). Medeltalet i riket är cirka 17 procent. Bland de personer som är utrikes födda är kvinnor i majoritet. Haparanda är den kommun i Sverige där det bor flest personer med utländsk bakgrund (50 procent av kommunens invånare) (SCB folkmängd, 2006)

Makt och inflytande

En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.

JämLYS förslag till insatsområden för regionen

- Representationen i beslutsfattande organ bör spegla samhället i övrigt, det bör vara en jämn fördelning av kvinnor respektive män på ledningsnivå och i styrelser i privat och offentlig verksamhet
- Synliggöra villkoren för kvinnors respektive mäns deltagande i det politiska livet, kvinnor respektive män ska kunna delta på lika villkor och avhoppet från politiken bör minska
- Politiska beslut bör åtföljas av en jämställdhetsanalys där konsekvenser för kvinnor respektive män följs upp
- Använd jämställdhetsperspektiv vid nominering till politiska poster, både vid direkta och indirekta val

— Kvinnor stannar inte länge i politiken, de upplever att de inte får plats.

OM MAKT OCH INFLYTANDE

Ett likvärdigt medborgarskap

Det första jämställdhetspolitiska delmålet tar sikte på medborgarskap. Kvinnor respektive män har samma formella politiska rättigheter och ska ha samma möjligheter att delta i demokratiska processer både som väljare och som valda.

Att kvinnor skulle erkännas som medborgare var kvinnorörelsens första krav och att så inte alltid varit fallet går att se tydligt genom att kvinnor har fått kämpa för rätten att rösta och till exempel genom att Förenta nationerna (FN) har en deklaration om mänskliga rättigheter och en deklaration om kvinnors mänskliga rättigheter. Den jämställdhetspolitiska utredningen pekar på att informella maktstrukturer inte får verka utestängande och att det är viktigt att inse att ekonomiska och sociala faktorer styr individers utrymme som medborgare. Medborgarskap är något som syftar till att kvinnor respektive män ska ha samma möjligheter att uttrycka sitt samhällsengagemang genom att kunna vara aktiva i till exempel politiska församlingar, folkrörelser och fackföreningar. Kvinnor respektive män ska ha möjligheter att delta i det som formar våra föreställningar, tankar och idéer om oss själva och vårt samhälle. (Makt att forma samhället och sitt eget liv SOU 2005:66, proposition 2005/06:155)

Folkvalda

Kvinnors deltagande i politiken har haft avgörande betydelse för kvinnor, män och barn genom att nya frågor har förts upp på den politiska dagordningen. Kvinnors närvaro har också inneburit en möjlighet att driva frågor som inte drivits av män (preventivmedel, rätt till abort med mera) (En uthållig demokrati, 2001) Det har betydelse för ett land hur sammansättningen av den folkvalda gruppen ser ut bland annat för vilka sakfrågor som drivs och hur politiken utformas. Det gäller både på kommunal och på nationell nivå. (Roth, 2007) Det betyder inte att alla kvinnor eller alla män har samma åsikter utan det finns en stor spridning i gruppen kvinnor och gruppen män där också andra faktorer spelar in såsom klass, etnicitet, sexualitet och så vidare och människor har olika erfarenheter utifrån till exempel sin uppväxt och sitt yrke, vilket bör speglas i en representativ demokrati. Vi har till exempel i Sverige kvotering till platserna i riksdagen utifrån geografin eftersom det anses som viktigt att alla delar av Sverige är representerade.

– Att arbeta med jämställdhet handlar inte om en påse pengar utan ofta om ett långdraget och envist arbete. För ingen säger öppet att de vill ha makt, utan man vill påverka. Men det är försvårkligt att det politiska livet ser ut som det gör

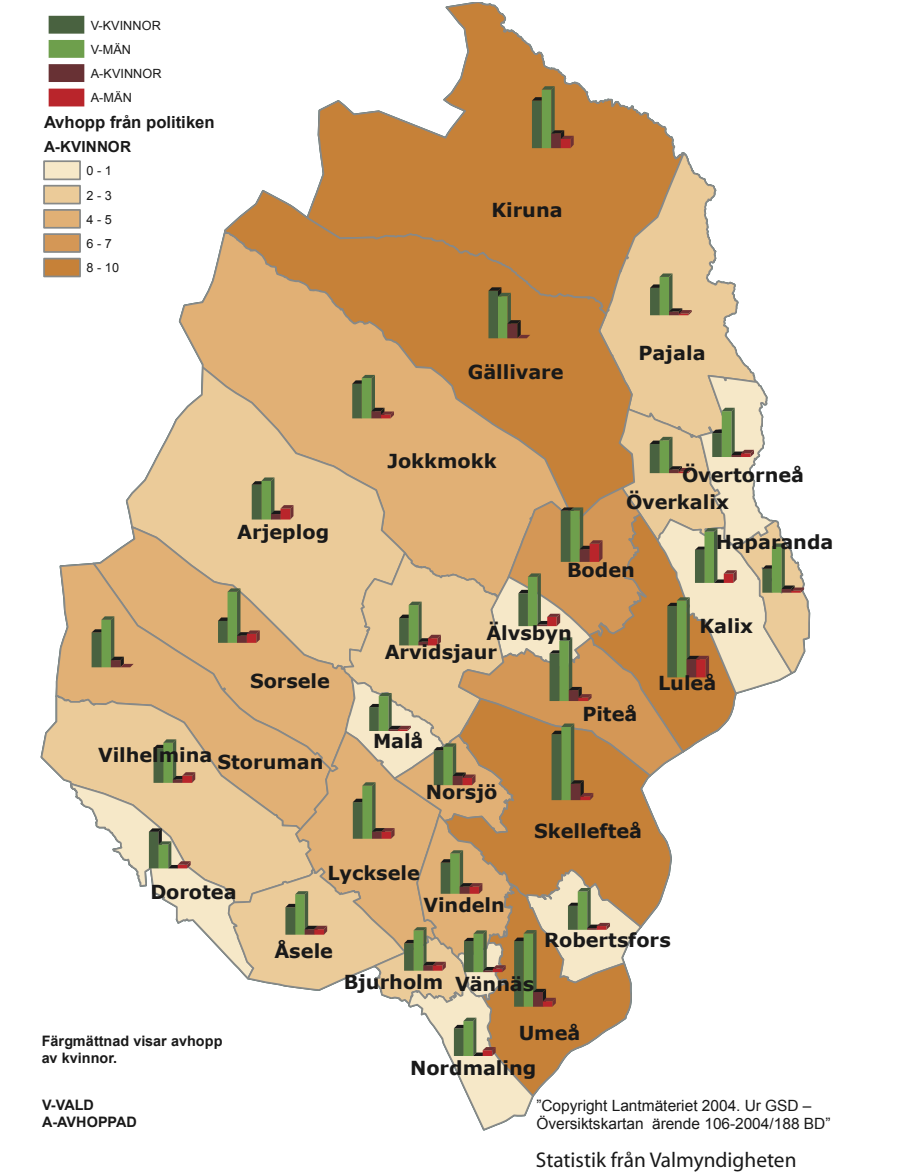
Politik och näringsliv

I jämförelse med andra länder i den europeiska unionen (EU) är Sverige fjärde nation gällande andelen kvinnor i regeringsställning (45 procent kvinnor, 55 procent män) där den genomsnittliga nivån inom EU är 23 procent kvinnor och 77 procent män. När det gäller andelen kvinnor i parlamenten så återfinns Sverige på första plats med 47 procent kvinnor och 53 procent män. Genomsnittet för samtliga EU-medlemsstater är

även där 23 procent kvinnor och 77 procent män. I Sverige innehas tre fjärdedelar av de så kallade toppjobben av män men skillnaden är stor när det gäller områden. I den politiska eliten är det en nära jämn fördelning av kvinnor respektive män. Sveriges riksdag har till exempel en relativt jämn könsfördelning men variationen mellan partierna är stor där kristdemokraterna och centerpartiet har lägst andel kvinnor som ledamöter (62 procent män) och vänsterpartiet har lägst andel män som ledamöter (64 procent kvinnor) Av

– OM ARBETE MED JÄMSTÄLLDHET

Avhopp från politiken i Norrbotten och Västerbotten mandatperioden 2002-2006, kommunfullmäktige

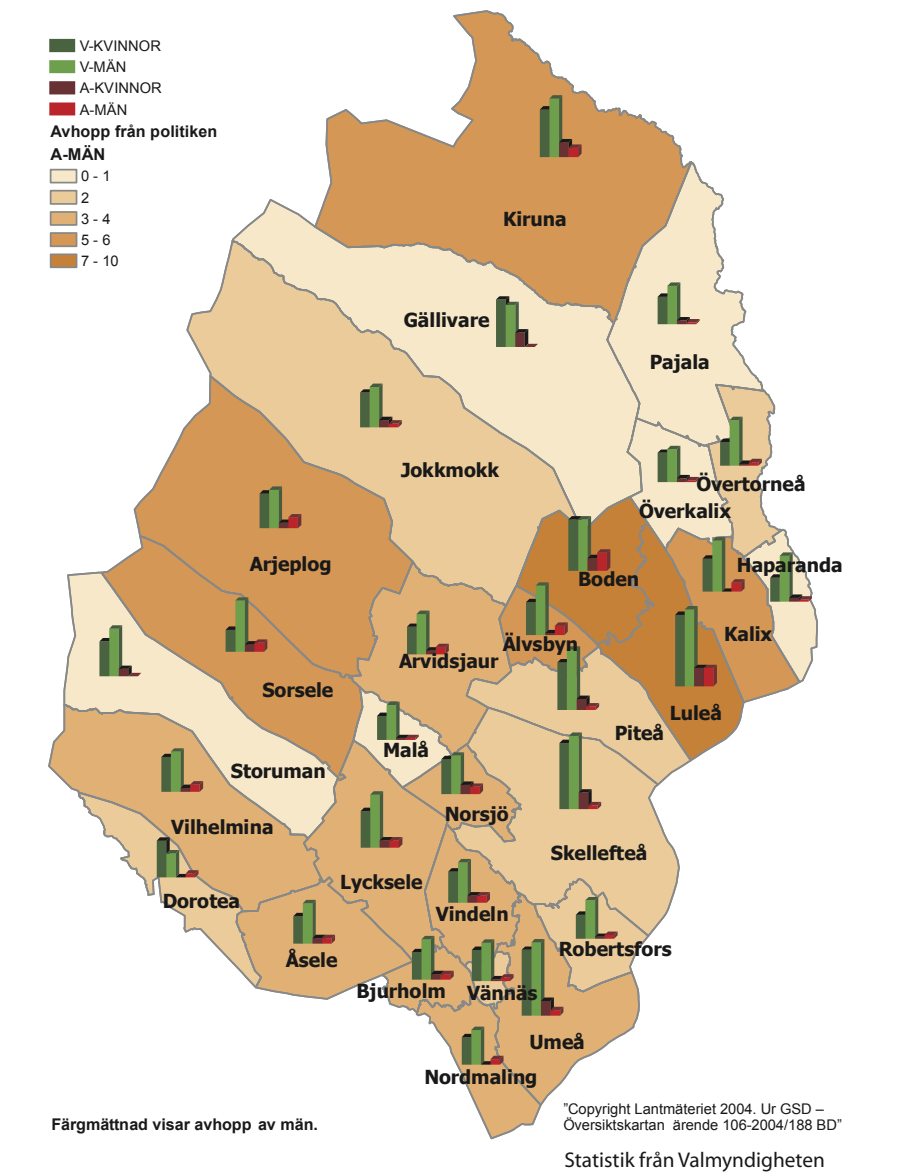
Norrbottens nio riksdagsledamöter är fyra kvinnor och fem män. För Västerbotten är det sju kvinnor och fyra män. (Göransson, 2006 och Valmyndigheten) På de allra högsta chefspositionerna finns få kvinnor. För nära 20 år sedan innehades ungefär 13 procent av samhällets toppositioner av kvinnor, idag är siffran ungefär 26 procent. Där urskiljer sig politiken som ett område där det finns en stor del kvinnor med toppositioner och näringslivet urskiljer sig som ett område där det finns få kvinnor med toppositioner.

Avhopp från politiken

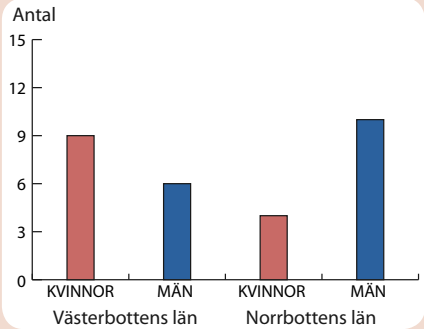
Av Norrbottens 668 valda ledamöter till kommunfullmäktige (mandatperioden 2002-2006) var 44 procent kvinnor och 56 procent män. Av Västerbottens 652 ledamöter var 43

procent kvinnor och 57 procent män. Av dem som avgick från sina fullmäktigeuppdrag i Norrbotten (mandatperioden 2002-2006) var 49 procent män och 51 procent kvinnor och av dem som avgick från sina uppdrag i Västerbotten var 46 procent män och 54 procent kvinnor. Sett till antalet valda i Västerbotten så avgick 18 procent av de valda kvinnorna och 12 procent av de valda männen. I Norrbotten avgick 19 procent av de valda kvinnorna och 14 procent av de valda männen. Av unga kvinnor (18-36 år) avgick 39 procent i Västerbotten och 32 procent i Norrbotten. Av unga män (18-36 år) avgick 21 procent i Västerbotten och 28 procent i Norrbotten. Det är alltså en större andel kvinnor än män och framför allt en stor del unga som avgår från sina politiska uppdrag och den grupp som dominerar avhoppet sett till antalet valda är unga kvinnor (statistik från Valmyndigheten)

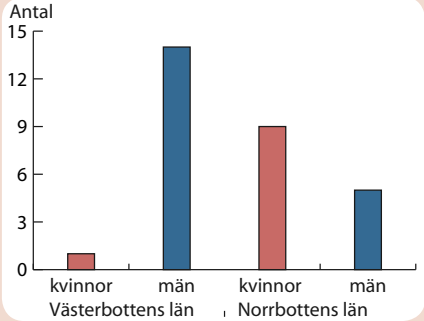
Avhopp från politiken i Norrbotten och Västerbotten mandatperioden 2002-2006, kommunfullmäktige

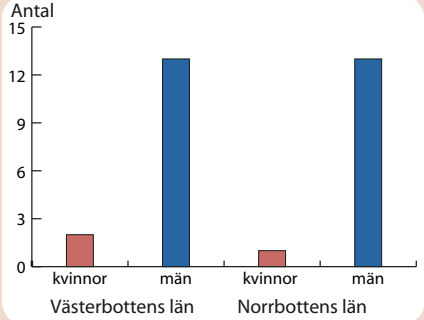
kommunfullmäktige ordföranden

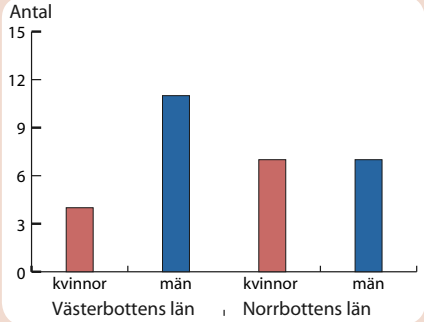
kommunfullmäktige vice ordföranden

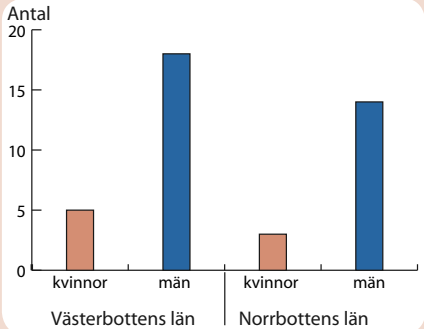
kommunstyrelsen ordföranden

kommunstyrelsen vice ordföranden

kommunalråd

Antal personer. Västerbotten har 15 kommuner och 23 kommunalråd. Norrbotten har 14 kommuner och 17 kommunalråd. KÄLLA: Conundrum Analys, 2007

Makt och kön

Män som grupp har mer makt än kvinnor som grupp vilket är tydligt när det gäller den ekonomiska och politiska maktsfären där kvinnors deltagande i många samhällen är mycket begränsat på den lokala nivån, i parlament och näringsliv. Bland annat innehas 85 procent av platserna i världens parlament av män och i Sverige har kvinnor ännu inte firat 90 år som röstberättigade. (Jämställdhet gör världen rikare, SIDA) En undersökning som bland annat Anita Göransson, professor i kvinnohistoria på Göteborgs universitet gjort visar att i Sverige utgör män 74 procent av den så kallade makteliten. I undersökningen har de räknat in såväl politik som näringsliv, media, vetenskap, universitet, förvaltning med mera, det vill säga personer inom dessa fält med toppositioner. De har räknat med att det i Sverige år 1989 fanns 2546 maktpositioner fördelade på 2123 personer (i snitt 1,2 maktpositioner per person) och att det år 2001 fanns 3343 positioner fördelade på 2890 personer (också det i snitt 1,2 positioner per person) (Göransson, 2007)

Fördelning av maktpositioner

Näringslivet och politiken står för den största andelen maktpositioner. Kvinnor och män fördelar sig väldigt olika över de olika fälten där kvinnor framför allt återfinns inom politiken (45 procent över hela riket 2001) medan den största gruppen män återfinns inom näringslivet (95 procent över hela riket 2001) För båda könen återfinns den näst största gruppen inom förvaltning (20 procent för kvinnor och 16 procent för män)

I utredningen Kön, makt och statistik (SOU 2007:188) beskrivs skillnaden mellan kvinnors och mäns tillgång till makt på en övergripande nationell nivå som subtil men systematisk men inom de olika maktområdena kan skillnaden vara dramatisk. I Sverige finns det en någorlunda jämn könsfördelning när det gäller de politiskt tillsatta och synliga platserna men också en tydlig könsfördelning där det går att se att män i större utsträckning är generaldirektörer, styrelseordförande och så vidare medan kvinnor i större utsträckning är ledamöter (alternativt ersättare) Den skevaste fördelningen finns generellt sett på lokal och regional nivå, i prestigefyllda organisationer eller på platser med högt symbolvärde (inom akademien men även företag) och på platser där omsättningen av ledamöter är låg samt inom dagspress (Kön, makt och statistik, 2007) Vad gäller media så är det stor skillnad på var kvinnor och män återfinns. En undersökning av dagspress under en slumpvis utvald dag i Sverige visade att nyhetsuppläsarna till 80 procent utgjordes av kvinnor medan 65 procent av reportrarna och 70 procent av nyhetssubjekten var män (Gallagher, 2005)

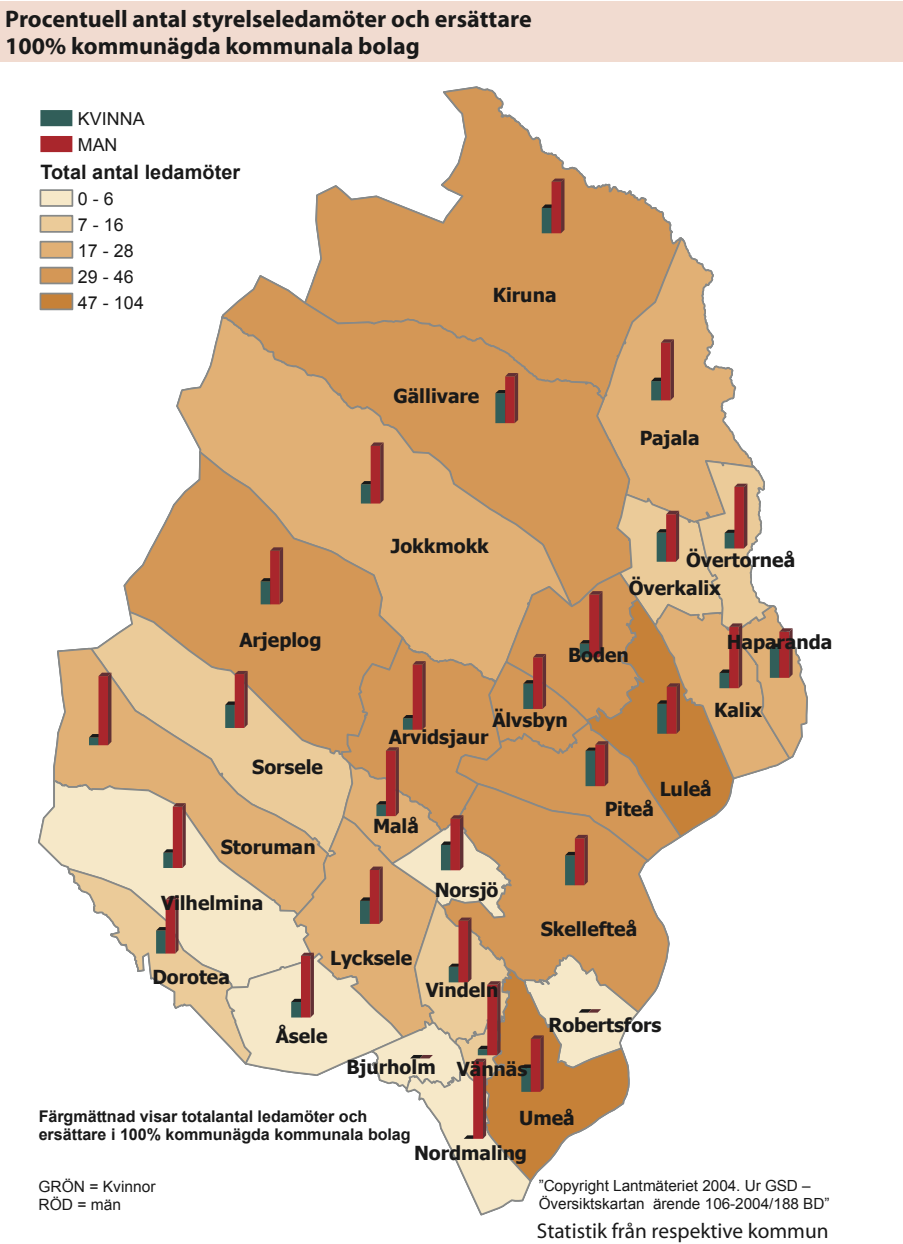
- Den informella makten, den sitter hos männen. Den hittar andra vägar.

Det kan se bra ut på papper, men ingen bryr sig

- OM FÖRUTSÄTTNINGAR I POLITIKEN

Könsfördelning i kommunala bolag (Västerbotten och Norrbotten)

JämLYS har kartlagt hur könsfördelningen ser ut för ledamöter inklusive ersättare för de kommunala bolagen (100 procent kommunägda) i regionens kommuner och det går att konstatera att det är långt ifrån en 40/60 procents fördelning. I Västerbotten har Skellefteå kommun den jämnaste könsfördelningen med 39 procent kvinnor och 61 procent män, jämfört med till exempel Vännäs kommun som har 8 procent kvinnor och 92 procent

män som ledamöter i kommunala bolag. I Norrbotten är det Piteå kommun som har den jämnaste könsfördelningen med 46 procent kvinnor och 54 procent män, den ojämaste könsfördelningen finns i Arvidsjaur kommun med 15 procent kvinnor och 85 procent män som ledamöter.

Urvalsprocess

Fördelningen av platserna till de kommunala bolagen utgår från valresultatet och partierna nominerar ledamöter och ersättare. Det finns ingen samordning mellan partierna gällande vilka personer som nomineras och därmed inte heller hur könsfördelningen ser ut.

Efter att ha intervjuat ett antal kommunstyrelseordföranden i länen går det att konstatera att strukturer, kultur och traditioner anses styra vilka som nomineras till de olika bolagen. Ofta nomineras de som har tidigare erfarenhet av att ingå i bolagsstyrelser och i och med det vidmakthåller man den ojämna könsfördelningen. Många av de kommunala bolag som ägs till 100 procent av kommunerna återfinns inom traditionellt mansdominerade branscher (exempelvis renhållning, energi, fastigheter) vilket också är en anledning som används för att förklara den ojämna könsfördelningen. Det finns några kommuner i de bågge länen där könsfördelningen är relativt jämn, till exempel i Piteå och i Skellefteå. Som en förklaring

till de positiva siffrorna i dessa kommuner anges medvetenheten och tydligheten i att könsperspektivet skall prägla hela nomineringsprocessen till samtliga politiska poster, från fullmäktige till nämnder, styrelser och kommunala bolag. Det som också lyfts fram är vikten av att partiernas valberedningar arbetar aktivt med att bryta den ojämna könsfördelningen i nomineringsprocessen till kommunala bolag och att det finns kunskap och medvetenhet hos partierna om dessa frågeställningar.

Kvotering

1999 krävde vice statsminister Margareta Winberg att svenska börsbolag skulle ha 40 procent kvinnor i styrelserna inom två år, annars hotade lagstiftning. Sedan dess har antalet kvinnor i börsbolagens styrelser tredubblats, från 6 till 18 procent (Den motsvarande genomsnittliga siffran på europainivå är knappt 10 procent) Kvinnor har blivit mer synliga i storföretagen men det går även att se en tillbakagång under 2006 bland annat eftersom kvinnor som är på väg in i styrelser ersätter andra kvinnor och i några fall har kvinnorna försvunnit helt från styrelser.

Vad gäller kvinnor som chefer i näringslivet så sjönk det mellan 2004 och 2006 från 32 procent till 25 procent (hela riket). I Västerbotten var fördelningen gällande

Läs mer

Det ordnar sig
Anna Wahl m.fl.

Maktens kön
Anita Göransson

Förbjuden handling
Maud Eduards

chefer inom näringslivet år 2005 22 procent kvinnor och 78 procent män och i Norrbotten 25 procent kvinnor och 75 procent män. (Renstig, 2006) Vad gäller styrelseordföranden är representationen av kvinnor fortfarande mycket låg. Endast tre börsbolag hade en kvinna som styrelseordförande år 2007 och endast fem av börsens 300 VD: ar är kvinnor (i hela riket). En intervjustudie med kvinnor som befunnit sig i vad som kallas toppen på näringslivet visar att en övervägande del av dem anser att andelen kvinnor i styrelsen spelar roll för jämställdheten i företaget (82 procent) och dessutom anser 99 procent att det är viktigt för jämställdheten i ett företag om den verkställande direktören är en kvinna och tre fjärdedelar anser att inställningen till kvinnor på toppen är sämre idag än för tio år sedan. (Veckans affärer, 2007)

– Det var en chock att bli politiker. Det här med strukturer, att t ex inte alltid komma ihåg att informera mig. Och när jag blir upprörd så blir männen som frågetecken, de förstår ingenting, de förstår inte varför jag hetsar upp mig

- OM FÖRUTSÄTTNINGAR I POLITIKEN

Åldersstruktur

I jämförelse med resten av befolkningen går det att se att det finns en stor koncentration i den övre medelåldern när det gäller personer med maktpositioner. (Göransson, 2007) Sammantaget är medelåldern för båda könen 55 år men det går att se en större spridning i åldrar bland kvinnorna, troligen beroende på att kvinnor framför allt har maktpositioner inom politiken där en jämn representation eftersträvas vilket inte finns inom näringslivet.

Det moderna industrisamhällets manlighetsideal byggde på mannen som familjeförsörjare. Under första hälften av 1900-talet var normen att gifta kvinnor inte skulle arbeta och de flesta följde denna norm vilket innebär att när den nuvarande makteliten växte upp så var det i ett ideal där kvinnor framför allt arbetade i hemmet. (Göransson, 2007)

Makten över agendan

En jämn representation i folkvalda församlingar är inte en garanti för att den reella makten fördelas jämnt, men det är en viktig förutsättning för att även kvalitativa aspekter av maktutövning ska kunna förändras. Möjligheten att påverka beslut förutsätter deltagande i beslutsfattandet men för att uppnå reell makt krävs också inflytande över vilka frågor som tas upp på dagordningen i beslutande församlingar på lokal, regional och nationell nivå. Det handlar alltså inte endast om representation utan även om makten över agendan, vilka frågor som kommer upp på dagordningen och vilka som inte gör det. Här kan det också vara viktigt att peka på mediernas makt utifrån deras uppdrag att granska makten (Gallagher, 2005)

Kommentar

Kvinnor respektive män ska ha samma chans att göra sina åsikter hörda och befolkningen ska kunna dra nytta av erfarenheter och kunskap som kvinnor såväl som män besitter, även om dessa ofta liknar varandra. Det är slående att när det handlar om direkta val så blir könsfördelningen relativt jämn men i mer gömda konstellationer som till exempel kommunala bolag kvarstår en ojämn könsfördelning med förklaringsmodeller som tradition, att kvinnor inte har erfarenhet och så vidare. Numera verkar det vara allmänt accepterat att en jämn fördelning inte längre är 50/50 utan för att anses ha en jämn fördelning så räcker det med 60/40 men det är viktigt att vara uppmärksam på och ställa sig frågan om det är jämställt om det är så att det alltid är kvinnor som utgör 40 procent och män 60 procent när det gäller fördelning i styrelser, bolag och så vidare.

Inflytande

Vem har makt och inflytande och vad innebär det för vår region? Våra intervjuer visar att det inte pågår någon större diskussion om makt och inflytande i former av vilken makt personer som är politiskt tillsatta har. Kvinnor pratar dock i högre utsträckning än män om att de har makt och ansvar. Detta skulle forskaren Michael Kimmel förklara med att män i mindre utsträckning ifrågasätter sin maktposition eftersom de förväntar sig ha rätt till makt och möjligheter. Kvinnor förväntar sig däremot, enligt Kimmel, i

mindre utsträckning ha rätt till inflytande och blir därför mer medvetna om sin maktposition när de tilldelas den genom till exempel politiska val (Kimmel, 2007:419) Traditionella strukturer gör att män bättre passar in i hur vi tänker oss att en politiker ska vara och att kvinnor väljer andra arenor för sitt engagemang än de traditionellt politiska tolkas snarare som en brist bland kvinnor än som en kritik mot det rådande systemet.

Organisering

Kvinnors och unga människors avhopp från politiken bör ses som ett problem för den etablerade ordningen där strukturen gör att kvinnor avsäger sig politiska uppdrag i högre utsträckning än män (Forskarrapporter till den jämställdhetspolitiska utredningen, SOU 2005:66) Våra intervjuer visar att det finns en förståelse för att strukturer som omger det partipolitiska arbetet passar män och en äldre generation bättre och att kvinnor kan uppleva att de inte får plats. Samtidigt innebär inte en jämn representation en jämn fördelning av makt och arbete bör fokusera på att alla människor erbjuds samma möjligheter oavsett kön. Det är nödvändigt att synliggöra formella och informella maktstrukturer och motstånd och problematisera politiska beslut som tas i församlingar som är könssegrerade eftersom besluten får olika konsekvenser för kvinnor respektive män i regionen.

— Då bestämmer du själv när du kommer och går

GYMNASIELEV LUSPENGYMNASIET OM ATT VARA EKONOMISKT SJÄLVSTÄNDIG

Ekonomisk jämställdhet

Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

JämLYS förslag till insatsområden för regionen

- De jämställdhetspolitiska målen bör användas för att skapa en arbetsmarknad som inte begränsar på grund av föreställningar om kön
- En hållbar arbetsmarknad bör fokusera både på hur många arbeten som skapas och för vilka samt i vilken form, exempelvis bör det ofrivilliga deltidsarbetet minska
- Satsningar krävs för att öka underrepresenterat kön i branscher som är könssegregerade och som ett led i arbetet bör kunskapen om jämställdhet öka hos den rekryterande organisationen
- Bredda ungdomars perspektiv på utbildningsmöjligheter i syfte att bryta könsbundna val
- Komma bort från föreställningar om kvinnors företagande och se till att kvinnor respektive män kan starta, driva och utveckla företag på lika villkor
- Lönegapet i regionen ska minska, kvinnors löner ska vara i nivå med mäns

Foto: Hanna Rydström

Möjligheten att försörja sig genom betalt arbete är en av de viktigaste delarna av svensk jämställdhetspolitik. Det andra jämställdhetspolitiska delmålet fokuserar på möjligheter för individer att försörja sig själva och eventuella barn. Målet innefattar inte endast åren då personer förvärvsarbetar utan även studier och pension räknas in.

Under 1900-talet, framför allt under dess senare hälft, ökade kvinnors förvärvsarbetande. Från 1960 - talet och framåt minskade skillnaden mellan kvinnor och mäns sysselsättningsgrad beroende på kvinnors ökade sysselsättning men också på grund av en minskning bland männen. Denna minskning kan bland annat förklaras med att arbetsmarknaden förändrades med en minskning inom jordbruk och industri där främst män arbetade och en ökning inom tjänstesektorn där främst kvinnor arbetade. Utbyggnaden av den offentliga sektorn ledde till en ökning inom en bransch som ansetts vara legitim för kvinnor att arbeta inom och som till övervägande del består av kvinnor (Nyberg i Forskar- rapporter till jämställdhetspolitiska utredningen, SOU 2005:66)

Inkomster

Kvinnor såväl som män får till allra största del sin inkomst ifrån marknaden, det vill säga lönearbete. Både kvinnor och mäns inkomster från marknaden ökade mellan 1991 och 2002.

Vad gäller ekonomiska transferingarna från staten så får män en större del av dessa

eftersom de har en högre inkomst. Däremot består kvinnors bruttoinkomst till större del av inkomst från välfärdsstaten vilket innebär till exempel bostadsbidrag och ekonomiskt bistånd. För både män och kvinnor har andelen av inkomsten som kommer från ekonomiska transfereringar minskat något mellan 1991 och 2002 samtidigt som den har ökat räknat i kronor, framförallt beroende på ökade pensioner, arbetsmarknadsstöd och studiestöd. De ekonomiska transfereringarna är till stor del knutna till inkomst av lön vilket gör att personer med hög lön som arbetar heltid får ta del av de mer generösa lönebaserade transfereringarna och personer som har låg lön och arbetar deltid får ta del av de behovsprövade och försörjningsrelaterade bidragen. (Nyberg i Forskar- rapporter till jämställdhetspolitiska utredningen, SOU 2005:66)

Ekonomisk tillväxt

Vad gäller begreppet ekonomisk tillväxt så brukar med det menas den ökning som sker gällande produktion av varor och tjänster från en tidpunkt till en annan. Det är vanligt att använda och smidigt då det ger möjlighet att jämföra både över tid och med andra länder men det är inte heltäckande då det inte säger något om den ekologiska eller sociala utvecklingen och endast inkluderar betalt arbete. Ekonomiska beräkningar inkluderar sällan det obetalda arbetet men så kallad "care economy" där det räknas in visar att värdet av det obetalda arbete som utförs i Sverige i princip motsvarar BNP. (Johnsson – Latham, 2007)

Löneskillnaderna kvarstår

Totalt sett var kvinnors lön som andel av mäns lön 84 procent 2005. När hänsyn tagits till skillnad i ålder, utbildning, arbetstid, sektor och yrke (s.k. standardvägning) blir kvinnors andel av mäns löner 92 procent. I princip har kvinnors andel av mäns löner varit orubbat sedan 1992 då det för första gången publicerades ett sådant mått.

2005 fanns den största löneskillnaden inom landstingen (sett till sektorer) där de vanligaste yrkena är undersköterskor, sjukvårdsbiträden, sjuksköterskor och läkare. Kvinnor inom landstingen tjänade i genomsnitt 71 procent av männens löner och utgjorde 80 procent av arbetskraften.

Minst löneskillnad fanns inom kommunerna där de vanligaste yrkena är vårdbiträden, personliga assistenter, undersköterskor, sjukvårdsbiträden och grundskollärare. Där tjänade kvinnor 92 procent av männens löner och utgjorde 79 procent av arbetskraften.

Lönespridningen skiljer sig åt mellan olika sektorer men är större bland män än bland kvinnor i alla sektorer. Kvinnors löner ligger alltså i ett mindre intervall än mäns. Löneskillnaderna ökar också med ålder, det vill säga antal år på arbetsmarknaden (Lönestrukturstatistik SCB, 2005 och Medlingsinstitutets årsrapport, 2005)

Kvinnor respektive män i Norrbotten och Västerbotten har stadigt ökat sin inkomst sedan början på 1990-talet. Män i regionen har ökat sin årliga inkomst med cirka 85 000 kronor per år och kvinnor med cirka

Männen har det svårare vid arbetslöshet, de har svårt att byta inriktning.

Kvinnorna har alltid anpassat sig

Ekonomisk utsatthet

Kvinnor respektive män har inte samma erfarenheter av betalt och obetalt arbete och det finns skillnader vad gäller utbildningsnivåer och förvärvsfrekvens. I ett globalt perspektiv kan dessa skillnader vara stora och medel som avsätts för att främja ekonomisk tillväxt i utsatta regioner riskerar att hjälpa gruppen män mer än gruppen kvinnor eftersom det inte tas hänsyn till att kvinnors behov och möjligheter ser annorlunda ut än mäns på grund av strukturell underordning, utsatthet, våld och brist på inflytande.

Bland EU:s medlemsstater är kvinnor i större utsträckning än män ekonomiskt utsatta och

det finns direkta samband mellan sysselsättningsgrad och ekonomiskt utsatthet. De nordiska länderna har hög sysselsättningsgrad bland kvinnor och därmed också en låg ekonomisk utsatthet (Eurostat – välfärdsstatistik i urval 15-64 år)

Den grupp i Sverige som i störst utsträckning saknar kontantmarginal är kvinnor mellan 16-24 år (29 procent att jämföras med 25 procent av männen i samma ålder) Genomgående är kvinnor mer ekonomiskt utsatta än män i alla åldersgrupper och skillnaden är störst bland personer mellan 65 – 84 år där kvinnor i dubbelt så stor utsträckning som män i samma åldersgrupp har svårt att klara

löpande utgifter. Vad gäller socioekonomiska grupper så är kvinnor med arbetaryrken den grupp som i störst utsträckning är ekonomiskt utsatta.

Ensamstående kvinnor med barn oroar sig i störst utsträckning över sin ekonomi och kvinnor med förgymnasial utbildning är den grupp som i störst utsträckning är fattiga (Välfärdsstatistik SCB, 2007)

Saknar kontantmarginal: personer som inte kan få fram 14 000 kronor på en vecka
Svårt att klara löpande utgifter: personer som under de sista 12 månaderna haft svårt att klara löpande kostnader som hyra, mat, räkningar
Fattiga: personer som lever i hushåll där den disponibla inkomsten är lägre än riksnormen för försörjningsstöd

Arbete efter kön

Norrbotten
73 procent av kvinnorna förvärvsarbetar
75 procent av männen förvärvsarbetar
Västerbotten
73 procent av kvinnorna förvärvsarbetar
77 procent av männen förvärvsarbetar

Kvinnor och män i regionen förvärvsarbetar i ungefär lika stor utsträckning som resten av befolkningen. Antal personer som förvärvsarbetar har ökat i Västerbotten och Norrbotten

de senaste 15 åren. Sett till hela riket minskade män sitt förvärvsarbete något mellan 1991 och 2001 (sett till antalet timmar). I regionen utgjorde kvinnor ungefär 50 procent av de förvärvsarbetande 1993, tio år senare var det cirka 47 procent.

Könssegregerad arbetsmarknad

Norrbotten och Västerbotten har, liksom resten av Sverige, en könssegregerad arbetsmarknad där kvinnor och män inte konkurrerar om samma arbeten. Positioner, yrken och branscher förknippas starkt med kön. Det allra vanligaste i Sverige är att kvinnor respektive män arbetar på arbetsplatser där det ena könet dominerar. I Sverige arbetar endast 16 procent av de förvärvsarbetande kvinnorna och 14 procent av de förvärvsarbetande männen med yrken som kan ses som jämnt fördelade på kön, det vill säga inom yrken där fördelningen mellan kvinnor och män är 40-60 procent. Vilka dessa är varierar över tid, 2005 var biologer, husdjursuppfödare och husdjursskötare yrken med en total jämn könsfördelning.

Många arbeten är märkta som typiskt manliga eller typiskt kvinnliga. Ett tydligt exempel på hur branscher, yrken och arbetsuppgifter styrs av föreställningar om kön och om vad

kvinnor respektive män anses vara bra på är den tydliga uppdelningen av offentlig och privat sektor där kvinnor dominerar inom den offentliga verksamheten och män inom den privata.

Jordbruk, skogsbruk och fiske samt tillverkningsindustri är de branscher i regionen där könssegregeringen är störst med en könsfördelning på ungefär 80 procent män och 20 procent kvinnor. De offentligt dominerade tjänsterna har en könsfördelning på cirka 75 procent kvinnor och 25 procent män (RAMS, SCB)

Könsuppdelningen kan leda till en mindre rörlig arbetsmarknad beroende på att när personer byter arbete så gör dem det inom den sektor där det egna könet dominerar. En arbetsmarknad som inte är så könssegregerad skulle kunna innebära en större rörlighet bland de förvärvsarbetande (Jämställdhet som drivkraft, 2006 och Amundsdotter, 2001)

Arbete i regionen

Det vanligaste yrket i regionen är arbete inom vård och omsorg. Branschen sysselsätter 19 procent av de yrkesarbetande i Norrbotten och 21 procent av de yrkesarbetande i Västerbotten vilket är betydligt fler än i riket

som helhet. För kvinnor i regionen är det den dominerande yrkeskategorin. Sett till hela riket arbetar ungefär hälften av Sveriges yrkesverksamma kvinnor inom offentlig sektor. I Norrbotten och Västerbotten är siffran drygt 60 procent (Raps SCB, 2005)

Den exakta yrkeskategori som är dominerande skiljer sig åt något mellan länen. I Västerbotten var den vanligaste yrkesgruppen för kvinnor undersköterska, sjukvårdsbiträde med flera och för män i Västerbotten var det lastbils- och långtradarförare. I Norrbotten var den vanligaste yrkesgruppen bland kvinnor vårdbiträden, personliga assistenter med flera och för män lastbils- och långtradarförare (Yrkesstrukturen i Sverige, SCB, 2007)

Deltid som norm?

2004 arbetade 62,9 procent av kvinnorna i Västerbotten och 66,7 procent av kvinnorna i Norrbotten heltid. För männen var siffrorna 87,5 procent i Västerbotten och 85,9 procent i Norrbotten. En undersökning från handelsanställdas förbund 2007 visar att deltid inte är en fråga om branscher utan en fråga om vilket kön som dominerar på arbetsplatsen. Radio och TV- handel och bygghandel domineras exempelvis av män som försäljare och där dominerar även heltid. Inom klädhandel och skohandel där kvinnor dominerar som försäl-

Kommunikationerna, infrastrukturen i vår kommun är anpassad efter en manlig struktur

jare är deltid dominerande. Detta trots att det inte finns några stora skillnader i öppetider. Undersökningen visar också att antalet deltider växer med antal kvinnor i branschen men män som arbetar inom områden som domineras av kvinnor och kvinnor som arbetar inom områden som domineras av män arbetar i högre utsträckning heltid. Deltidsarbete är också vanligare bland yngre människor (Carlén, 2007) Generellt sett är deltid norm på kvinnodominerade arbetsplatser och heltid norm på mansdominerade arbetsplatser.

De skäl som kvinnor respektive män uppger för deltidsarbete skiljer sig något åt. Kvinnor uppger i större utsträckning en önskan om att arbeta deltid och även att det är brist på lämpligt arbete/svårt att få heltid. De uppger även i mycket högre utsträckning barntillsyn som ett skäl till deltidsarbete vilket kan innebära svårigheter att få barntillsyn eller eget önskemål att sköta barntillsynen (25 procent av kvinnorna och sex procent av männen uppgav detta som ett skäl) Två procent av kvinnorna (0 procent av männen) uppgav vård av anhörig som skäl till deltidsarbete.

Män uppger i större utsträckning annat arbete eller studier som ett skäl till deltidsarbete och även brist på lämpligt arbete/svårt att få heltid. För kvinnor såväl som män är studier den vanligaste anledningen till att inte arbeta överhuvudtaget (SCB Välfärdsstatistik i urval, 2007)

Utbildning

Historiskt sett har kvinnor under lång tid varit utestängda från högre utbildning och arbetsmarknad. Idag studerar kvinnor i högre utsträckning än män på högskola och universitet, till exempel var 62 procent av studenterna på grundutbildningen på Umeå universitet kvinnor 2006 (Umeå universitet, 2007)

Upp till åldersgruppen 65 år har kvinnor högre utbildning. Kvinnor födda i Sverige har oftare än kvinnor födda utomlands eftergymnasial utbildning medan den skillnaden inte finns bland män födda i Sverige och män födda utomlands (SCB Välfärdsstatistik i urval, 2007)

Könsfördelning per gymnasieprogram 1996/1997 och 2006/2007. (hela riket, procent (%))				
	Läsåret 1996/1997		Läsåret 2006/2007	
	tjejer	killar	tjejer	killar
Barn- och fritid	76	24	73,5	26,5
Bygg	2,5	97,5	5	95
El	1,4	98,6	2,2	97,8
Energi	3	97	1,8	98,2
Estetiska	67	33	70	30
Fordon	2,5	97,5	7,4	92,6
Handels och adm.	51	49	67	33
Hantverk	45	55	63	37
Industri	6	94	8	92
Livsmedel	58	42	73	27
Medie	57	43	62	38
Naturbruk	52	48	66	34
Naturvetenskap	39	61	46	54
Omvårdnad	85	15	86	14
Samhällsvetenskap	62	38	62	38
Teknik			15	85

Statistik från skolverket

Ungdomars gymnasieval och val till högskola är väldigt könsbundna vilket kan bidra till att den könssegregerade arbetsmarknaden inte bryts upp. På tio år har inte särskilt mycket förändrats när det gäller ungdomars val till gymnasiet.

Läsåret 1996/1997 läste störst antal tjejer samhällsvetenskapligt program (34 procent av det totala antalet tjejer) och störst antal killar naturvetenskapsprogrammet (24 procent av det totala antalet killar)

Tio år senare läste både flest tjejer och flest killar det samhällsvetenskapliga programmet (20 procent av tjejerna, 12 procent av killarna)

Tjejer har genomgående högre betyg än killar i grundskolan och är i större utsträckning behöriga till gymnasiet. Vad gäller val till högskola så var det en relativt jämn könsfördelning vad gäller platserna till de mest populära högskoleutbildningarna hösten 2007.

Av dem som går vidare till högre studier i regionen har kvinnor i Västerbotten i störst utsträckning långa högskoleutbildningar (över tre år) och detta har hållit i sig över tid. Män i Norrbotten är de som i minst utsträckning har långa högskoleutbildningar.

Blandade arbetsplatser är bäst

Män och kvinnor som arbetar eller studerar anser att det är positivt med arbetsplatser där det arbetar kvinnor såväl som män och att det ger ett bättre arbetsklimat när grupper

är blandade. Av tillfrågade gymnasieelever angående deras framtida yrkesval ansåg både tjejer och killar i hög utsträckning att det är viktigt med ett intressant arbete, trygghet och bra arbetskompisar. Att det är ett varierande arbete med inflytande är viktigare för tjejer än killar och det är även viktigare för tjejer att det finns både män och kvinnor i yrket (42 procent av tjejerna och 27 procent av killarna anser att det är viktigt) medan hög lön är något viktigare för killarna (Den könssegregerade arbetsmarknaden, SOU 2004:43) Samtidigt gör tjejer och killar val till studier som är mycket könsbundna.

Företag

En studie av Fortune 500 företag (årlig amerikansk ranking av de 500 mest lönsamma företagen i världen) visar att arbete med rekrytering av kvinnor till ledande positioner i företaget leder till högre vinster. Studien visar att de 25 företag som var bäst på att rekrytera kvinnor till ledande positioner var betydligt mer lönsamma än medelföretag inom samma bransch. Samma slutsats dras i en undersökning av 14 000 finska företag som visar att lönsamheten i företag ledda av kvinnor i snitt var tio procent högre än i företag ledda av män (Adler och Female Leadership and Firm Profitability, 2007)

Kommentar

Pendling

Som det ser ut nu så pendlar betydligt fler män än kvinnor till och från kommuner i regionen. Båda länen har en större utpendling än inpendling med undantag av Arjeplog, Luleå och Kiruna i Norrbotten och Malå, Lycksele och Umeå i Västerbotten där inpendlingen är större än utpendlingen. Forskning visar också att i familjer är det där kvinnorna arbetar som familjen bor vilket kan innebära att kommuner med en starkt könssegregerad arbetsmarknad där främst män arbetar kan uppleva ökad pendling till kommunen men inte så mycket inflyttning (Westin, Umeå universitet, 2005)

Hållbart arbetsliv

Män i regionen har i större utsträckning än kvinnor i regionen en spridning bland yrkesgrupper. Ett hållbart arbetsliv behöver valmöjligheter i den egna kommunen så att det finns utrymme för individer att byta arbetsuppgifter. Kraftansträngningar måste till för att skapa valmöjligheter för vuxna att bryta den könssegregerade arbetsmarknaden och för ungdomar att välja mindre könsbundet till gymnasieskolan.

Män och kvinnor ska konkurrera om samma arbeten i regionen vilket kan leda till motstånd. Personer som avviker i form av till exempel kön blir väldigt synliga i organisationen (Regnö, 2007) Därför bör arbete som syftar till att till exempel luckra upp en könssegregerad arbetsplats rikta in sig på att få in flera personer samtidigt som tillhör det underrepresenterade könet.

Tillväxtområden

Eftersom kvinnor i så stor utsträckning återfinns i den offentliga sektorn riskerar de att hamna utanför regionala ekonomiska satsningar redan innan de genomförs. Detta på grund av att deras kompetens i stor utsträckning finns inom sektorer som inte är utpekade som tillväxtområden Det är därför nödvändigt att se vilka konsekvenser olika satsningar får för män respektive kvinnor så att män som grupp inte ytterligare stärker sin ekonomiska överordning i förhållande till kvinnors.

Omsorg och hemarbete

En jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor.

JämLYS förslag till insatsområden för regionen

- Kartlägga det obetalda arbetet i regionen för att se strukturer i tidsanvändning
- Retorik kring föräldraledighet bör vara könsneutral, föräldrar ska förväntas dela på ansvaret för barn
- Behovet av barnomsorg på obekväma arbetstid bör uppmärksammas
- Synliggöra att även vård och omsorg präglas av föreställningar om kön

Man ska dela upp hemarbetet så att båda trivs med hur de har det

OM HEMARBETE

Det tredje delmålet omfattar obetalt hemarbete, omsorg om äldre samt omsorg om barn och avser både den som ger omsorg och den som tar emot omsorg. Med hemarbete avses det obetalda hushålls- och underhållsarbete som vi utför i våra hem. Att ta emot eller ge omsorg är något som sker olika mycket i olika skeden av livet och jämställdhetspolitikens strävan är att organiseringen av omsorgen inte ska ske på ett sådant sätt att den upprätthåller eller skapar mönster och strukturer som underordnar.

Att ta hand om andra människor är inte något negativt eller underordnande men det finns föreställningar om kön som leder till att kvinnor ses som naturligt bättre lämpade att ge omsorg vilket ger konsekvenser för såväl gruppen kvinnor som gruppen män bland annat vad gäller möjligheter till förvärvsarbete, ekonomisk självständighet och deltagande i samhällslivet. Om det till exempel saknas tillgång till vård och omsorg från den offentliga sektorn, kan ett påtvingat omsorgsansvar uppstå vilket i en majoritet av fallen läggs på närstående kvinnor (till exempel fruar, döttrar, svärdöttrar och så vidare)

Barnafödande

Barnafödandet i Europa minskade under framförallt andra delen av 1900-talet. Den låga nativiteten har flera orsaker, möjlighet till preventivmedel är en liksom kvinnors allt högre utbildningsnivå och möjligheter till egen försörjning, och även otillräcklig eller icke existerande barnomsorg. Möjligheter att kombinera föräldraskap med förvärvsarbete är en faktor som påverkar barnafödandet och föräldraledighet (upplägg och längd) har därför betydelse för hur många barn som föds. I Sverige och de övriga nordiska länderna föds fler barn än genomsnittet i Europa (EU-genomsnittet var år 2005 1,52 barn per kvinna och i Sverige1,77) vilket bland annat tillskrivs en generös familjepolitik som ger rätt till betald föräldraledighet och som skyddar föräldrars position på arbetsmarknaden. Få länder, endast Sverige, Norge och delvis Italien har en lagstiftning som ger mamman och pappan möjlighet att dela lika på ledigheten och merparten av länderna har begränsat sina lagstadgade ledigheter till cirka tre månader (Roth,2007)

Barnafödande i regionen

I slutet av 1980-talet och början av 1990 – talet gick födelsetalen i Sverige upp rejält för att sedan sjunka till en lägsta notering 1998 för att sedan stiga igen under åren kring millennieskiftet. Anledningen till de låga födelsetalen antas vara att barnafödande följer konjunkturutvecklingen och att den ekonomiska krisen i början av 1990-talet med

hög arbetslöshet ledde till att personer väntade med att föda barn till dess att de var etablerade på arbetsmarknaden. Även i Norrbotten och Västerbotten var barnafödandet rekordlångt 1998 då det föddes 1,43 barn per kvinna i Västerbotten och 1,53 barn per kvinna i Norrbotten (till skillnad mot 1991 då det var 2,37 respektive 2,20) En anledning till nedgången är även att fler personer valde att studera under den andra hälften av 1990-talet och därför sköt upp sitt barnafödande. Sedan 1999 har barnafödandet i regionen ökat och genomgående för riket och regionen är att det föds fler barn i glesbygdskommuner än i storstäder och mellanstora städer. (Befolkningsstatistik,SCB) Som exempel på att det är stora skillnader inom regionen vad gäller barnafödande så innehöll Västerbotten och Norrbotten

ten 2004 både den kommunen i Sverige med högst fruktsamhet per kvinna (Pajala, 2,73 barn) och lägst fruktsamhet (Umeå, 1,45 barn) (Genomsnittlig fruktsamhet 2002-2004, Demografiska rapporter 2002:05,SCB)

Föräldraledighet

När den svenska föräldraförsäkringen infördes 1974 ersatte den moderskapsersättning och var först i världen med att ge förvärvsarbetande föräldrar rätt till sex månaders föräldraledighet (till skillnad från moderskapspenningen som endast gav ersättning till mamman) Sedan 1974 har ett antal förändringar genomförts där rätten till föräldraledighet utökats i flera omgångar, bland annat 1978 då garantidagar infördes

och 1995 då den så kallade mamma- och pappamånaden infördes vilket ledde till att antalet pappor som använde någon del av föräldraförsäkringen ökade markant. Sedan 2002 är 60 dagar reserverade för vardera föräldern och total föräldraledighet för ett barn är 16 månader (480 dagar) Personer med gemensam vårdnad har alltså rätt till hälften av dagarna var men en förälder kan avstå från rätten till föräldrapenning (med undantag för de 60 dagarna som då förfaller) Personer med ensam vårdnad har rätt till alla dagarna. Föräldraförsäkringen är alltså individualiserad men det vanliga är att en stor del av dagarna skrivs över på mamman. I genomsnitt för riket har pappors uttag av föräldrapenning långsamt ökat från 0,5 procent under det

första året som försäkringen infördes till cirka 10 procent tjugo år senare och ytterligare 10 procent nästföljande tio år vilket innebär att om takten följs så kommer vi att ha en jämn fördelning av föräldraledighet om 30 år.

Föräldraledighet i regionen

Mäns uttag av föräldrapenning har ändå ökat liksom förekomsten av gemensam vårdnad av barn och det går att se att kvotering (det vill säga de specifika mamma- och pappamånaderna) är det som påverkat mest. I Norrbottens län var andelen utbetalade dagar med föräldrapenning till män 20,8 procent och i Västerbotten 24,5 procent 2006. Männen i Västerbotten har den högsta siffran i landet

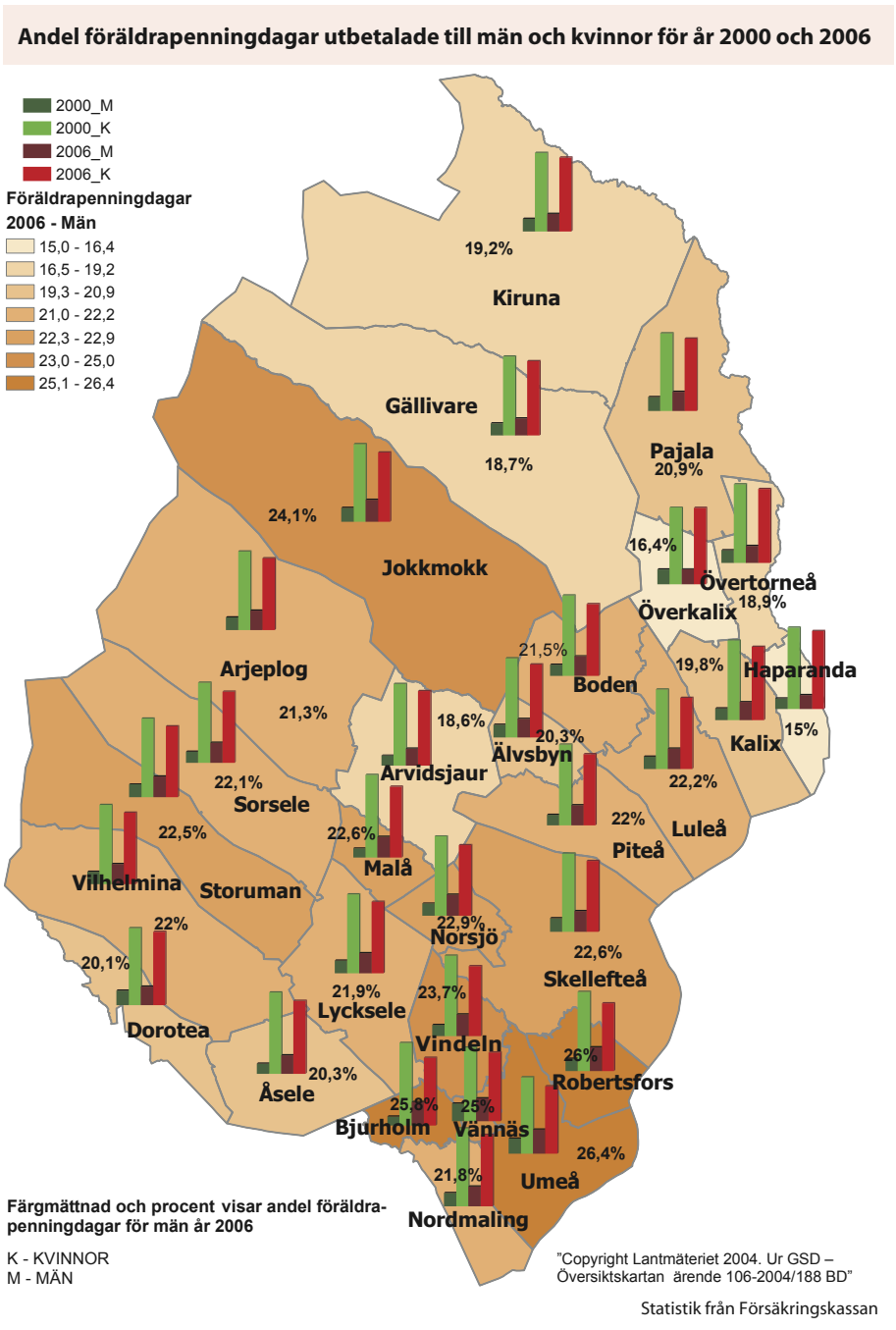
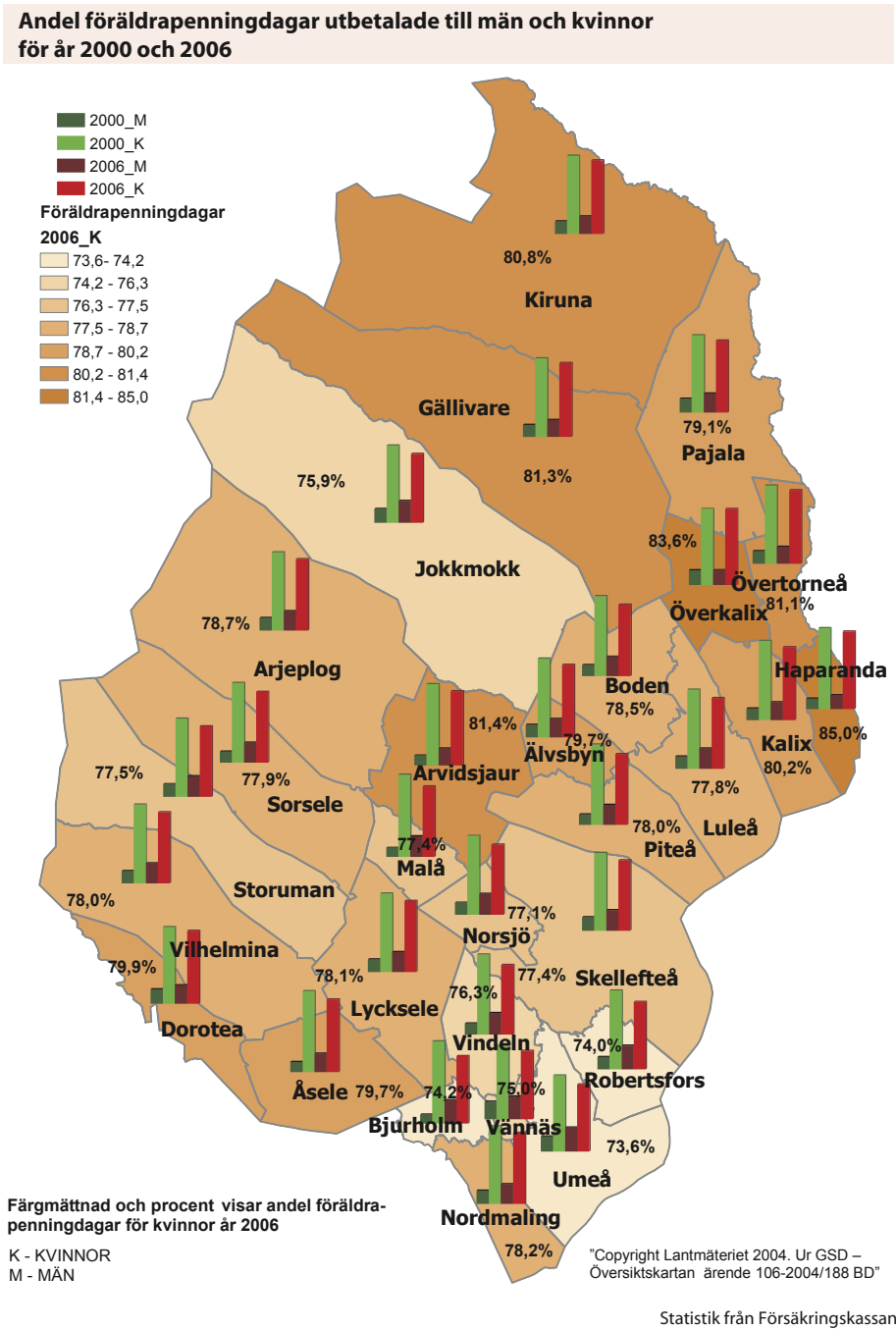

när det gäller uttag av föräldraledighet (för riket som helhet var siffran 20,4 procent) men det finns stora skillnader mellan kommunerna.

En jämförelse mellan de kommuner i Västerbotten och Norrbotten där papporna tagit ut störst och minst andel av nettodagar i föräldrapenningen 2006 (Umeå 26,4 procent och Dorotea 20,1 procent samt Jokkmokk 24,1 procent och Haparanda 15 procent) visar att det finns liknande tendenser gällande vad som påverkar uttaget av föräldraledighet. Andel kvinnor med eftergymnasial utbildning är betydligt högre i Umeå än i Dorotea och detta gäller även för män. Andel kvinnor med eftergymnasial utbildning är också betydligt högre i Jokkmokk än i Haparanda men det gäller inte i lika hög utsträckning för män. Medelåldern för förstagångsföderskor var 28,5 i Umeå, 23,5 i Dorotea, 26,1 i Jokkmokk och 26,8 i Haparanda (2006) Vad gäller inkomst så är det större skillnad i medelinkomst mellan kvinnor och män i Umeå och Jokkmokk än i Dorotea och Haparanda. Skillnader i inkomst mellan män och kvinnor verkar inte vara det som främst påverkar uttaget av föräldrapenning vilket även har visats i de intervjuer vi gjort där det som har lyfts fram som framgångsfaktorer är vilken attityd arbetsgivaren har till föräldraledighet och hur traditionen kring föräldraledighet ser ut. (Statistik från SCB och Försäkringskassan)

Tillfällig föräldrapenning

På länsnivå är fördelningen snarlik fördelningen i riket när det gäller uttag av tillfällig föräldrapenning (s.k. vab-dagar) Föräldrar i Västerbotten är de som delar mest lika på uttaget (män 39 procent, kvinnor 61 procent under oktober 2006 till september 2007) I Norrbotten tog papporna under samma tid ut 35 procent av dagarna och mammorna 65 procent.

Barnomsorg på obekväm arbetstid

82 procent av barn mellan 1-5 år i Västerbotten och Norrbotten nyttjar kommunal barnomsorg vilket ligger i snitt med riket. Vad gäller barnomsorg på obekväm arbetstid så skiljer det sig åt mellan kommunerna i regionen.

Av Västerbottens 15 kommuner
Erbjuder nio kommuner inte barnomsorg på obekväm arbetstid
Erbjuder sex kommuner barnomsorg på obekväm arbetstid i olika utsträckning,
Av Norrbottens 14 kommuner
Erbjuder sju kommuner inte barnomsorg på obekväm arbetstid
Erbjuder sju kommuner barnomsorg på obekväm arbetstid i olika utsträckning

Två kommuner i Västerbotten erbjuder barnomsorg dygnet runt (Skellefteå och Umeå), resterande (4) erbjuder tidiga morgnar, kvällar och helger. I Norrbotten erbjuder tre kommuner barnomsorg dygnet runt (Kalix, Luleå och Piteå) och övriga (4) erbjuder barnomsorg tidiga morgnar, kvällar och helger. De flesta kommuner som inte erbjuder barnomsorg på obekväm arbetstid i regionen menar att kommunen inte har råd att göra det. I en majoritet av fallen kompletteras denna förklaring med att behovet är väldigt litet. Det finns dock även kommuner där det finns ett behov men där valet att inte erbjuda barnomsorg på obekväm arbetstid har klassats som en kostnadsfråga. I de kommuner där det erbjuds barnomsorg på obekväm arbetstid har detta alternativ oftast valts utifrån att det har funnits ett behov som kommunen

har uppmärksammat. Bland dessa kommuner finns även argument som att tillgången på barnomsorg på obekväm arbetstid handlar om tillväxt och utveckling och om att underlätta eventuella framtida etableringar av näringar som kräver personal på obekväm arbetstid.

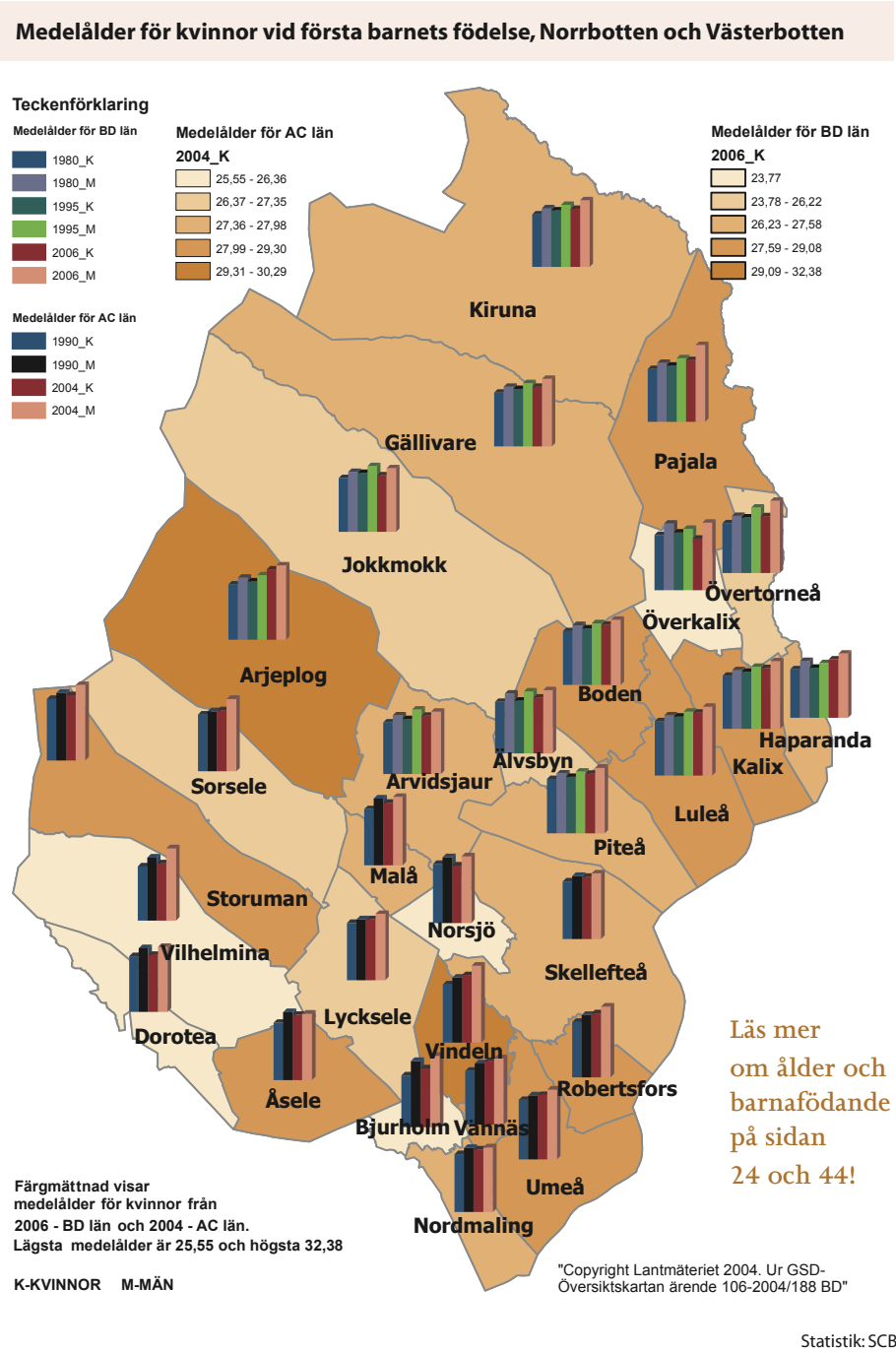
En fråga om tillväxt?

En del av de identifierade tillväxtområdena för Övre Norrland rör sig inom områden som innebär stort behov av arbetskraft under obekväma och oregelbundna arbetstider, till exempel test- och övningsverksamhet, sårbarhet, säkerhet samt kreativa näringar, upplevelser och turism. Bristen på tillgång till barnomsorg kvällar och helger i merparten av kommunerna utestänger möjligheten för en

del av arbetskraften, småbarnsföräldrarna, att söka sig till dessa näringar.

Obetalt hemarbete

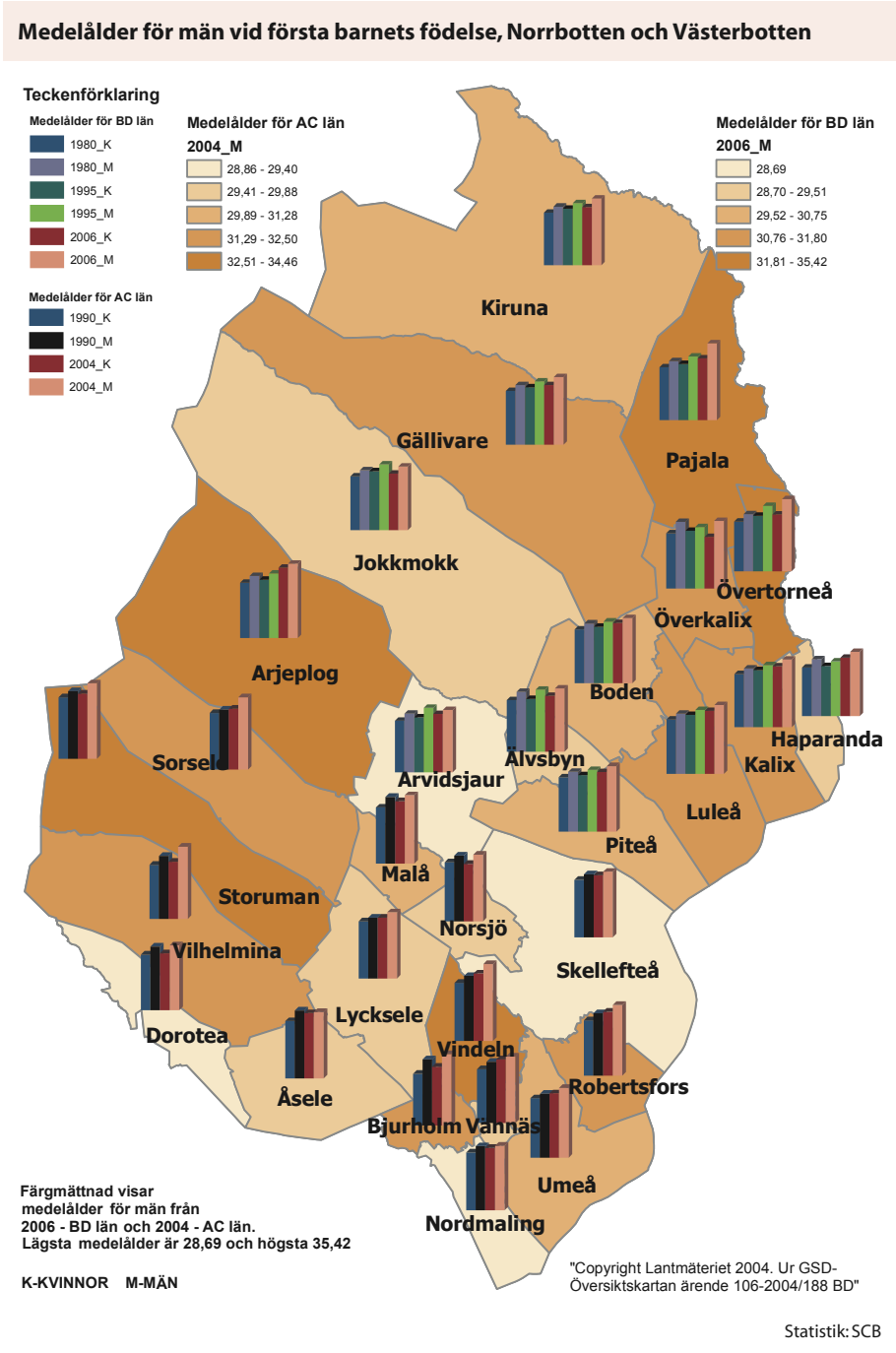
När det gäller det obetalda hemarbetet så varierar det under livet och där är variationerna större för kvinnor än för män. Med obetalt arbete menas exempelvis hushållsarbete, vård av barn, underhåll av trädgård, bil och så vidare. Under en vecka utför kvinnor drygt 29 timmar obetalt arbete och män nästan 20 timmar obetalt arbete. Under 1990-talet minskade kvinnor i snitt sitt obetalda hemarbete med 4,5 timmar per vecka medan män låg kvar på samma nivå som tidigare, de tog alltså inte över det arbetet som kvinnor gjort tidigare (På tal om kvinnor och män 2006, SCB)

Tid för vardagsliv

Statistiska centralbyrån gjorde 2000/2001 en undersökning av befolkningens tidsanvändning i befolkningen 20 till 84 år (Tid för vardagsliv, 2003) Syftet med undersökningen var att detaljerat titta på skillnader i kvinnors och mäns tidsanvändning och utöver detta belyser undersökningen även hur tidsanvändningen varierar i olika faser av livet. Den visade att en stor del av mäns arbete sker mot betalning medan kvinnors arbete är mer jämnt fördelat på betalt förvärvsarbete och obetalt hemarbete. Undersökningen visade även att mäns arbete i högre utsträckning sker under dagtid och vardagar medan kvinnors arbete är jämnare utspritt över både dagen och veckan

vilket innebär att mäns vardagsliv kännetecknas av en tydligare åtskillnad mellan arbete och fritid. Det visade sig även att kvinnors fria tid är mer fragmenterad än mäns och uppdelad på kortare episoder, som oftare flätas samman med eller avbryts av hemarbete.

Läs mer

Hon, han och hemmet
Eva Magnusson

Kropp och genus
i medicinen
B. Hovelius, E. Johansson (red)

Arbetsfördelning i hemmet

Den syssla som det är störst skillnad på är tvätt och strykning där kvinnor lägger ned fyra gånger så mycket tid som män. Män lägger ned nästan dubbelt så mycket tid som kvinnor på underhållsaktiviteter där den största skillnaden finns i underhåll och reparation av hemmet och reparation och underhåll av fordon. Undersökningen visar även att ensamstående män (20-44 år) lägger mer tid på hemarbete än sammanboende män (totalt sett lägger sammanboende män 20-44 år utan barn minst tid på hemarbete och sammanboende kvinnor 65-84 år mest tid på hemarbete)

Barn

Vad gäller barnomsorg så utför kvinnor betydligt fler aktiviteter där barnen är närvarande även om barnomsorg inte är den huvudsakliga sysslan (exempelvis hemarbete, måltider och fritid) vilket innebär att barn i större utsträckning ser mamma utföra det obetalda arbetet. Vad gäller närvaro vid barns aktiviteter är det en jämn fördelning mellan sammanboende män och kvinnor men kvinnor samtalar i större utsträckning med barn och använder dubbelt så mycket tid till hjälp och tillsyn. (Tid för vardagsliv, 2003)

Fritid

Med undantag för ensamstående barnlösa (kvinnor och män) 45-64 år så använder män mer tid än kvinnor till fritidsaktiviteter. För både män och kvinnor dominerar tv och radio fritiden (sammanboende kvinnor med barn över 7 år tittar minst på tv)

Tidsbrist

Yngre personer (särskilt med barn) upplever att de ofta lider av tidsbrist. Mer än hälften av sammanboende kvinnor med barn över 7 år upplever ofta att de har tidsbrist. Sammanboende män med småbarn upplever i lika stor utsträckning som ensamstående kvinnor med småbarn att de ofta har tidsbrist. Upplevelsen av tidsbrist kan bero på att män med barn haft en större andel fritid innan barnet/n i jämförelse med kvinnor och att upplevelsen av att inte ha tid därför blir lika stor som för ensamstående kvinnor med barn. Det resonemanget stärks av att det verkar vara så att när män och kvinnor bildar par så avlastas män och de utför mindre hemarbete än om de lever ensamma.

Ohälsa

Det totala ohälsotalet för Västerbottens län låg på 44,1 för samtliga, för kvinnor på 54,4 och för män på 34,4. Även här finns det stora skillnader mellan kommunerna. Kvinnorna i Malå och männen i Bjurholm har de högsta ohälsotalen av Västerbottens kommuner. Umeå har de lägsta ohälsotalen i länet både för kvinnor och för män. För Norrbottens del låg det totala ohälsotalet på 45,5 för samtliga, för kvinnor på 54,7 och för män på 37,1. Det finns stora skillnader mellan kommunerna. Kvinnorna och männen i Haparanda kommun hade det högsta ohälsotalet i Norrbottens län. Kiruna har de lägsta ohälsotalen för kvinnorna i länet, Kiruna och Luleå för männen. Ohälsotalet för länen ligger bland de högsta

i riket men har sjunkit stadigt sedan 2003, men även där med stora skillnader mellan kommunerna.

Norrbotten var ett av de län som sänkte sitt ohälsotal mest under 2007. (Alla siffror är från december 2007) Genomgående för hela regionen med undantag för en kommun är ohälsotalen för såväl män som kvinnor högst i åldern 60-64 år (kvinnor i Bjurholms kommun hade högst ohälsotal i åldern 50-59 år)

Ohälsotalet är Försäkringskassans mått på frånvarodagar som ersätts med sjukförsäkring och visar antalet utbetalda nettodagar under en 12-månadersperiod med sjukpenning, rehabiliteringspenning samt sjuk- och aktivitetsersättning per person mellan 16 och 64 år

Tillgänglighet inom vården

Inom sjukvården spelar kön roll. Bland annat har det gått att se att kvinnor har mindre chans att få dialys och bli njurtransplanterade än män med motsvarande symptom och att kvinnliga rökare löper lika stor risk som manliga rökare att få lungcancer men att de trots det inte remitteras lika snabbt till bronkoskopi. Kvinnor med knäledsartros, höftledsartros och spinal stenos har mer symptom och är mer handikappade än män när de väl opereras.

Vad gäller hjärtoperationer så får kvinnor vänta i genomsnitt ett dygn längre än män innan operationen genomförs. Medianväntetiden i Västerbotten var 21 dagar för män och 34 dagar för kvinnor och i Norrbotten 33 dagar för män och 44 dagar för kvinnor (2004) (Sjukvårdsdata i fokus) Män ges snabbare än kvinnor tid hos allmänläkare på vårdcentral. Detta gäller vid både akuta och ej akuta fall, samt både vid privata och offentliga vårdcentraler. (Hovellius, 2004, Jämställd vård, 2004 och Öppna jämförelser av hälso-och sjukvårdens kvalitet och effektivitet, 2006)

Ersättningar

Assistansersättning ges till personer med utvecklingsstörning, autism eller autismsliknande tillstånd, personer med betydande och bestående begåvningsmässiga funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder orsakad av yttre våld eller kroppslig sjukdom, personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder, som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och orsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen. Sett till hela riket så får fler män än kvinnor assistansersättning och män får fler timmar beviljade och det är en utveckling som varit stadig sedan 1994. Då beviljades män i medeltal en timme mer per vecka, 2006 var det fyra timmar mer per vecka. Vad gäller skillnader i vårdbidrag (som betalas ut till föräldrar som vårdar ett sjukt eller funktions-

hindrat barn) så betalades det i december 2006 ut till cirka 2 500 föräldrar i regionen, och i Västerbotten såväl som Norrbotten var 83 procent av mottagarna kvinnor och 17 procent av mottagarna män. (Försäkringskassan)

Handikappersättning beviljas en person som har nedsatt funktionsförmåga i sådan omfattning att han eller hon behöver tidskrävande hjälp av annan i sin dagliga livsföring, behöver hjälp av annan för att kunna förvärvsarbeta eller i annat fall har betydande merutgifter till följd av funktionshinder. När rätten till ersättning bedöms vägs personens hjälpbehov samman med hans eller hennes merutgifter. För att beviljas ersättning ska funktionsförmågan vara nedsatt under avsevärd tid, vilket i detta sammanhang innebär minst ett år framåt i tiden, och att den blev nedsatt före 65 års ålder. Fler kvinnor än män beviljades handikappersättning i regionen under 2006, i Västerbotten var det totalt 59 procent kvinnor och 41 procent män och i Norrbotten 54 procent kvinnor och 46 procent män som tilldelades handikappersättning. Ersättningsarna per person var ungefär lika stora för män och kvinnor. (Försäkringskassan)

Rehabilitering

Vad gäller insatser vid arbetslivsinriktad rehabilitering så går det även här att se skillnader beroende på kön. Bland annat har det (generellt sett för hela riket) gått att se att rehabilitering för män sätts in tidigare, varar längre och är dyrare än den rehabilitering som sätts in för kvinnor och att män i större utsträckning får gehör för sina egna förslag till rehabilitering och ett större stöd från sin arbetsgivare. Vad gäller skillnader går det också att se att män i större utsträckning får utbildning och kvinnor i större utsträckning arbetsträning. (Orsaker till skillnader i kvinnor och mäns sjukskrivningsmönster, 2004)

Foto: Hanna Rydström

Kommentar

Olika villkor

Vård och omsorg är ett område där det kan vara svårt att se att olika behandling existerar vilket intervjuerna också speglar. Samtidigt visar statistiska undersökningar att kvinnor i större utsträckning arbetar oavlönat med omsorgsarbete och vid tillsyn har det framkommit att kommuner vid behovsbedömningen kan väga in anhörigas möjligheter att utföra insatser vilket får konsekvenser för kvinnor såväl som män.

Medicinsk forskning visar också att det finns skillnader beroende på kön inom sjukvården vad gäller bland annat vilka diagnoser som ställs och vilka mediciner som ges ut.

Barn

För föräldrar med obekväma eller oregelbundna arbetstider är tillgången på offentlig barnomsorg i regionen begränsad i jämförelse med den tillgång andra grupper har till barnomsorg. Om barnomsorg på obekväm arbetstid omtalas som en fråga om tillväxt och utveckling eller som en kostnadsfråga ger naturligtvis helt olika utgångspunkter vid valet att erbjuda eller att inte erbjuda en sådan tjänst. Detta främst eftersom det i det första fallet framställs som en investering, det vill säga något som kan generera avkastning, medan det i det andra fallet framställs som en ren kostnad. Kommuners beslut kan påverka betydligt mer

än barnomsorgsplaneringen för de enskilda familjer som har ett behov av barnomsorg på obekväm arbetstid. Kan tillgången till barnomsorg på obekväm arbetstid påverka inflyttning respektive utflyttning till/från kommunen för barnfamiljer där båda föräldrarna arbetar på obekväm arbetstid? Är det kvinnor eller män som avstår från att arbeta för att ta hand om barnen när barnomsorg på obekväm arbetstid inte erbjuds?

Fortsatt diskussion

En svårighet med detta delmål är att statistik som berör området ofta inte är könsuppdelad vilket gör det svårt att göra vissa analyser men frågor att ställa sig för att börja fundera kring vård, omsorg och ansvar för hemarbete kan vara: Är bedömningarna av äldre kvinnors respektive mäns omsorgsbehov likvärdiga, har kvinnor och män samma tillgång till särskilt boende och hemtjänst, med hänsyn taget till att kvinnor lever längre? Vilka konsekvenser får anhörigvården för hälsa, arbete och ekonomi? Ställs likadana frågor till kvinnor respektive män när det gäller bedömning av hur mycket de själva klarar av? Hur värderas arbets-skador (fysiska/psykiska) och hur påverkar det möjligheter till ersättning? Hur utformas föräldrautbildningar, görs det skillnad i antaganden om föräldraledighet när det gäller blivande mammor och blivande pappor?

Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

JämLYS förslag till insatsområden för regionen

- Nolltolerans gällande mäns våld mot kvinnor
- Alla personer i regionen ska ha rätt till sin kroppsliga integritet och möjlighet att vistas i det offentliga rummet på lika villkor
- Uppmärksamma förekomsten av, och arbeta emot, prostitution och människohandel för sexuella ändamål i regionen
- Se till att våldsutsatta kvinnor får hjälp av hög kvalité oavsett var i regionen de bor
- Förbättra samordning, integrering och metoder för ett mer strukturerat arbete och ett ökat synliggörande av mäns våld mot kvinnor

GYMNASIEELEVS TOLKNING AV MÄNS VÅLD MOT KVINNOR

Mäns våld mot kvinnor är en orsak såväl som en konsekvens av mäns överordning och kvinnors underordning och antas i ett globalt perspektiv förkorta livslängden hos flickor och kvinnor lika mycket som alla former av cancer (Den globala utmaningen, 2005)

I Sverige polisanmäls varje år närmare 23 000 fall av misshandel av kvinnor, närmare 18 000 fall av olaga hot mot kvinnor och mer än 15 000 fall av ofredande av kvinnor. Under perioden 1990 – 2004 dödades ungefär 90 till 100 personer per år i Sverige till följd av kriminellt dödligt våld. Av dessa utgör kvinnor en tredjedel varav 17 kvinnor dödas av en man som de har eller har haft en nära relation till. Av det totala antalet gärningsmän (år 2004) utgjorde män 89 procent och kvinnor 11 procent av de misstänkta för mord och dråp med dödlig utgång (BRÅ 2004)

Sedan 1970- talet har andelen kvinnor som blir dödade av någon närstående minskat med ungefär 20-30 procent vilket kan bero på att det i större utsträckning finns exempelvis kvinnojourer och att kvinnor är mer ekonomiskt självständiga (Utvecklingen av dödligt våld i nära relationer, 2007) Samtidigt så kan det vara så att det är betydligt fler kvinnor som dör till följd av långvariga kränkningar genom självmord kopplade till mäns våld mot kvinnor (Kostnader för mäns våld mot kvinnor, 2006)

Internationellt

Förenta Nationernas deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor som antogs 1993 säger att ”våld mot kvinnor är en av de mest fundamentala mekanismer genom vilka kvinnor tvingas till en underordnad ställning i förhållande till männen”. Enligt deklarationen omfattar våldet varje könsrelaterad handling som resulterar i eller sannolikt kommer att resultera i fysisk, sexuell, psykisk skada eller lidande för kvinnor, inklusive hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker offentligt eller privat. FN har även fastställt att våld mot kvinnor är en kränkning av kvinnors mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och att våldet medför, förutom ett oerhört lidande för de som utsätts, stora ekonomiska kostnader för samhället. Omfattningen på kostnaderna är svårt att uppskatta eftersom det inte går att peka ut exakta konsekvenser, men det som bland annat kan hända är att kvinnor som varit utsatta för våld är sjukskrivna under långa perioder alternativt förtidspensioneras.

Att kroppen ska vara ens egen och inte ge efter för att personer tjarar och slår och allt annat

GYMNASIEELEV OM KROPPSLIG INTEGRITET

Socialstyrelsen gjorde 2006 en uppskattning om kostnader och beräknar de samhällsekonomiska kostnaderna i Sverige för mäns våld mot kvinnor till mellan 2 695–3 300 miljoner kronor per år, det vill säga ungefär 300-370 kronor per invånare (Kostnader för mäns våld mot kvinnor, 2006) En fallstudie som gjordes på juridiska institutionen vid Umeå universitet beräknade kostnaden för ett fall till cirka 2,5 miljoner kronor utan att räkna in kostnader för eventuella följder eller vård av den som misshandlar. Av dessa kostnader beräknas staten stå för cirka 85 procent (Västerbottens Folkblad, 20071207)

Världshälsoorganisationen (WHO) beskriver också våld mot kvinnor som ett stort samhällsproblem som sträcker sig över både lång tid och skär igenom kulturer och menar att ett sätt att motverka våld mot kvinnor är att arbeta med jämställdhet och stärka kvinnors socioekonomiska och rättsliga status. (Multi country study om women’s health and domestic violence against women, 2005)

Foto: Hanna Rydström

Våldet ska upphöra

Det fjärde jämställdhetspolitiska målet innebär nolltolerans mot mäns våld mot kvinnor och har även fokus på kroppslig integritet, såväl för barn och ungdomar som för vuxna.

Bekämpning av prostitution och människohandel för sexuella ändamål innefattas också av detta mål. I begreppet mäns våld mot kvinnor finns också det så kallade hedersrelaterade våldet.

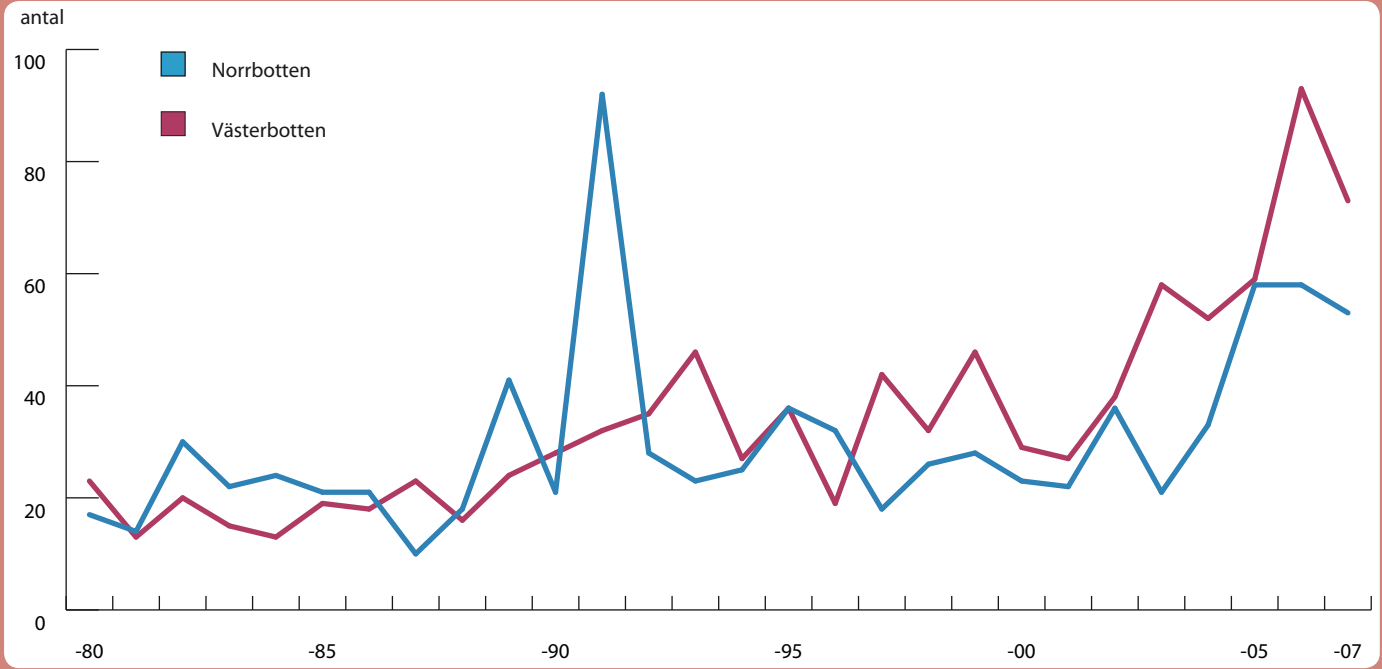
Den jämställdhetspolitiska utredningen (Makt att forma samhället och sitt eget liv, SOU 2005:66) menar att det under de senaste åren har skett stora förbättringar gällande lagstiftning om mäns våld mot kvinnor. Den hänvisar bland annat till lagen gällande köp av sexuella tjänster där det är den som köper sex som gör sig skyldig till brott och där Sverige som första land i världen kriminaliserade efterfrågan och inte utbudet. Utgångspunkten för politiken är att mäns våld mot kvinnor är ett strukturellt

problem och detta är alltså något som även FN utgår ifrån.

Människohandel

FN uppskattar att mellan en och fyra miljoner människor, främst kvinnor och barn, blir offer för människohandel varje år och att en stor del av dem utnyttjas sexuellt i prostitution. Människohandel hör till det som kallas för den illegala konsumtionen som också inbegriper

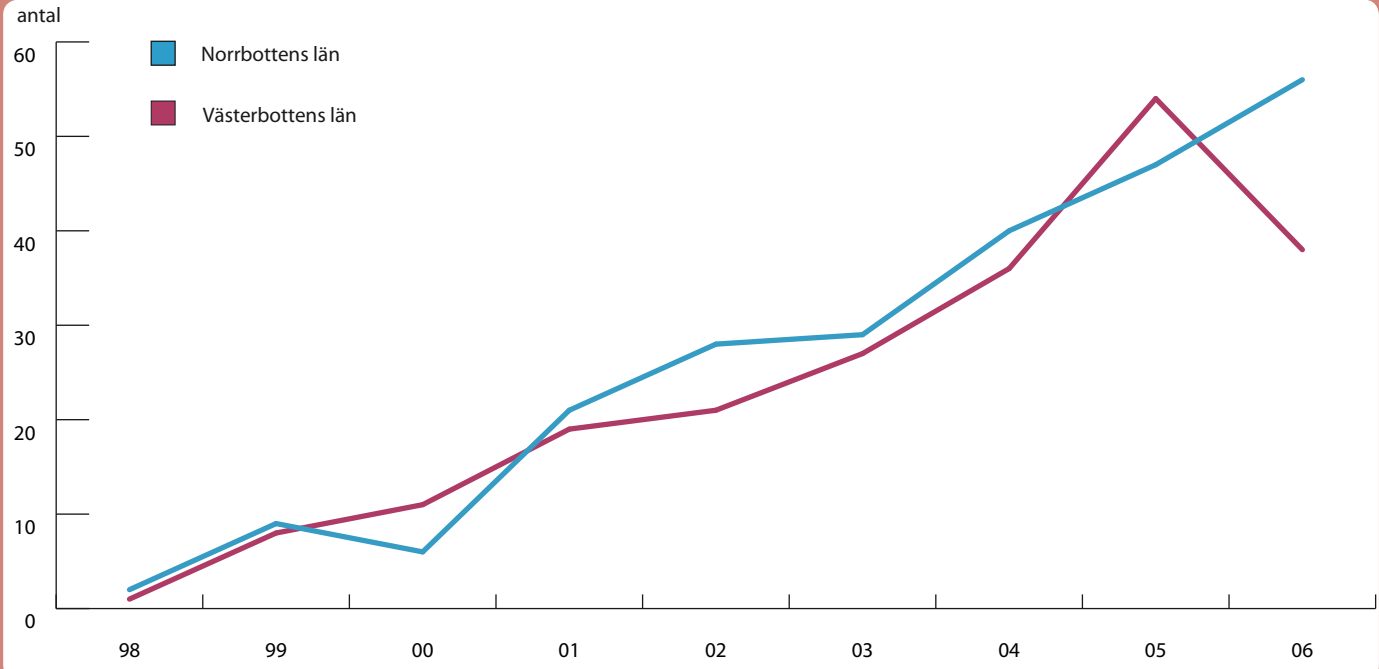
Antal anmälda våldtäkter i Norrbotten 1980-2007 (mot personer över 15år)

Antalet anmälningar av våldtäkter har varierat över tid och de så kallade överfallsvåldtäkterna får stort utrymme framförallt i media samtidigt som de utgör en liten del av det totala antalet våldtäkter som anmäls. 17 respektive 23 procent av de anmälda våldtäkterna i Norrbotten och Västerbotten mellan 1980 – 2007 begicks utomhus. Sett till hela riket så har antalet anmälda våldtäkter ungefär tredubblats sedan 1985.

STATISTIK FRÅN BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET (BRÅ)

Antal anmälningar grov kvinnofridskränkning

Sedan 1998 finns en lag om grov kvinnofridskränkning som innebär att om en man döms för upprepade kränkningar och detta har skett mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, så kan han dömas till grov kvinnofridskränkning till fängelse i lägst 6 månader och högst 6 år. Av anmälningarna 2006 ledde sju respektive åtta till fällande domar i Västerbotten och Norrbotten. STATISTIK FRÅN BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET (BRÅ)

exempelvis droger och vapenhandel. När det gäller människohandel för sexuella ändamål och prostitution så har regeringens arbete fokus på att motverka efterfrågan.

Kroppslig integritet

Med begreppet kroppslig integritet menas att varje person ska ha rätt och möjlighet att bestämma över sin egen kropp, sin sexualitet och sin reproduktion. I jämställdhetspolitiska utredningen står att ”Kvinnors möjligheter att delta i samhället på jämlika villkor begränsas kraftigt genom att den kroppsliga och sexuella integriteten är hotad, såväl i hemmet som i offentligheten. Rädsla för fysiskt och sexuellt våld förbrukar också kvinnors kraft, tid och

självkänsla – vilket reducerar kvinnors möjligheter att agera i allmänhet, och kanske agera för förändring av en ojämlik samhällsordning i synnerhet” (Wendt Höjer 2002)

Kroppslig integritet innebär att varje person ska kunna känna sig trygg i offentliga rum och handlar om faktiska och symboliska inskränkningar av kroppar med sexualiseringen av det offentliga rummet som exempel.

Gränserna för hur kroppar framställs förskjuts och det gäller inte minst unga kvinnor och män. För mer än tio år sedan stod det att läsa i den jämställdhetspolitiska utredningen ”Delad makt, delat ansvar” att den syn på kvinnor och kvinnokroppen som existerar

genom exempelvis pornografi inte är förenlig med de jämställdhetspolitiska målen (Delad makt, delat ansvar 1993/1994) Medieforskaren Anja Hirdman menar att pornografi har gått från ett uttryck för manlig sexualitet till ett kvinnligt ideal. I det offentliga rummet är det den unga kvinnan som ska locka till köp av varor och efterliknelse. Denna sexualiserade konsumtionsslivsstil som presenteras i främst olika media, kan ses som ett sätt att inkräkta på den kroppsliga integriteten (Arbetaren nr 15-16 2004 och Medierådet, 2006)

Mäns våld

Män mellan 16 och 24 år och ensamstående kvinnor med barn är de grupper som i störst utsträckning har varit utsatta för våld eller hot. (ULF SCB 2007) Det vill säga, de har under de senaste 12 månaderna blivit utsatta för våld (med eller utan synliga märken eller kroppsskada) eller hotelser om våld som var farliga eller så allvarliga att de blivit rädda.

Det våld som de unga männen utsätts för sker främst på allmän plats och det våld som kvinnor utsätts för sker i den egna bostaden. Gemensamt för de båda grupperna är att det till övervägande del är män som är förövare. Män använder sig oftare av våld och är oftare än kvinnor beväpnade och varför det är på det sättet är något som särskilt forskare som forskar om maskulinitet tittar på. Mansforskaren R.W Connell menar att vissa medlemmar av den dominerande gruppen använder sig av våld för att upprätthålla dominans och att

detta sträcker sig från busvisslingar på gatan till att kvinnor mördas av män de lever med. (Connell 1995)

Mäns våld mot kvinnor består inte endast av fysisk misshandel utan det handlar också om sexuellt, verbalt, och psykiskt våld och det finns olika förklaringsmodeller till varför eller vilka män som utsätter kvinnor för våld eller kränkningar. Alla har inte blivit utsatta för våld själva, alla är inte påverkade av narkotika eller alkohol, alla har inte instabila hemförhållanden. De som är dömda för brott kommer från alla delar av samhället (En riktig våldtäktsman 2004)

Våld förekommer även i samkönade relationer och kvinnor kan använda våld och utsätta såväl manliga som kvinnliga partners. Generellt sett är kvinnors våld mot män inte lika omfattande och allvarligt som mäns våld mot kvinnor när det gäller hur ofta våld förekommer, hur grovt våldet är och heller inte vad gäller den som blir utsatt känsla av säkerhet och välbefinnande. En undersökning som gjordes i USA 1995/1996 visade att ungefär 75 procent av det våld som kvinnor utsätter män för handlar om självförsvar (Kostnader för mäns våld mot kvinnor, 2006) Våld i nära relationer utgörs till allra största del av det våld som män utsätter kvinnor för.

Mäns våld mot kvinnor i regionen

Av anmälda misshandelsbrott mot kvinnor i Västerbotten 2006 skedde 65 procent inomhus och förövaren var bekant med offret i 76 procent av fallen. Av anmälningarna i Norrbotten skedde 74 procent inomhus och i 76 procent av fallen var förövaren bekant med offret. Detta överensstämmer med siffrorna för resten av riket och är också en del av förklaringen till varför det anses finnas ett stort mörkertal gällande den här formen av brott (endast cirka 20 procent av brotten tros bli anmälda).

Malå kommun i Västerbotten (totalt cirka 3300 invånare) gjorde 2006 en undersökning bland invånarna där en enkät skickades till tio procent av invånarna mellan 25-55 år

Läs mer

Mäns våld mot kvinnor
Mona Eliasson

Rädslans politik
– våld och sexualitet i
den svenska demokratin
Maria Wendt – Höjer

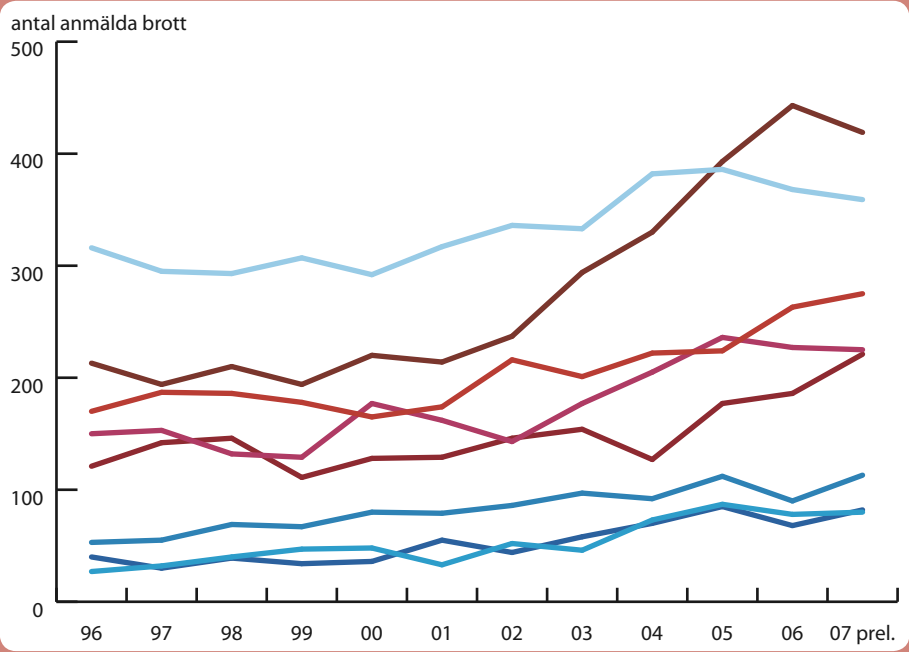
Flickan och skulden
En bok om samhällets
syn på våldtäkt
Katarina Wennstam

varav ungefär hälften svarade på frågorna som handlade om mäns våld mot kvinnor och om behovet av en kvinnojour på orten. 34 procent av de tillfrågade svarade att de känner någon som blir utsatt för våld av en närstående och 18,6 procent av kvinnorna och 4,2 procent av männen uppgav att de varit utsatta för någon typ av misshandel av en sambo/make eller annan närstående (Persson, 2006) 2006 anmäldes ett fall av misshandel mot en kvinna och fyra fall av misshandel mot en man i Malå (BRÅ, 2006)

Forskaren Maria Wendt Höjer menar att de stora mörkertalen har att göra med att det

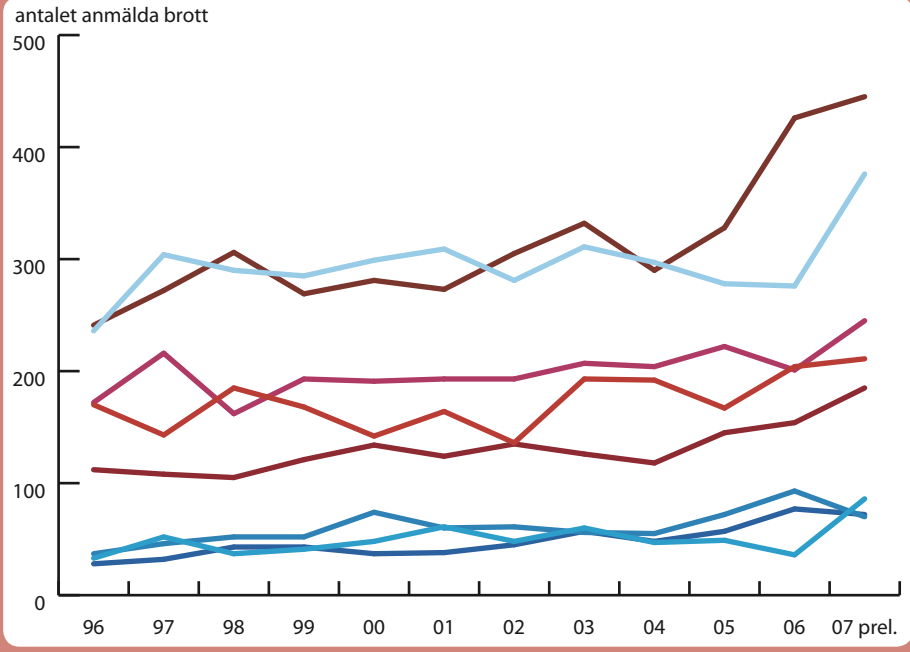
Norrbotten misshandel inkl. grov misshandel mot person över 15 år

Både kvinnor och män utsätts för våld men våldet ser olika ut. Jämställdhetspolitiken fokuserar på det våld som män utsätter kvinnor för. När män utsätts för våld är det oftast av en okänd gärningsman utomhus och när kvinnor utsätts för våld är det oftast av en känd gärningsman inomhus.

STATISTIK FRÅN BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET (BRÅ)

Västerbotten misshandel inkl. grov misshandel mot person över 15 år

Om en ort har hög andel anmälningar av exempelvis misshandel behöver det inte innebära att våld är mer förekommande där utan det kan också betyda att kvinnor på den orten i högre utsträckning än kvinnor på andra orter anmäler när de har blivit utsatta för våld. Forskning pekar på att mörkertal när det gäller brott i nära relation är stora och att endast cirka 20 procent av brotten anmäls.

STATISTIK FRÅN BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET (BRÅ)

länge funnits en acceptans för våld mot kvinnor i nära relationer. Synen på detta har varit att det till viss del är en naturlig del av (privat)livet och något som ska lösas inom familjen och har därför inte lett till strukturella lösningar. (Wendt Höjer, 2002)

Det är vanligare att kvinnor anmäler brott där förövaren är en okänd person. Dock har antalet anmälningar av misshandel ökat under de senaste åren och det antas bero på både att kvinnor i större utsträckning anmäler brott men också att det faktiska våldet har ökat (BRÅ 2002 och Mäns våld mot kvinnor i nära relationer, SKL) Att en kommun eller region har en hög andel anmälningar behöver därför inte betyda att mäns våld mot kvinnor är mer förekommande utan kan också vara ett tecken på att de som är utsatta anmäler de brott de är utsatta för.

Slagen dam

En stor enkätundersökning om våld mot kvinnor genomfördes i Sverige 2001. I den uppgav 46 procent av de slumpvis utvalda kvinnorna att de upplevt någon form av våld från en närstående efter sin 15-årsdag (Lundgren, 2001). Det är betydligt fler än vad som framgår av statistik på anmälda brott. Räknat för Övre Norrland skulle det innebära ungefär 90 000 kvinnor som på något sätt varit

utsatta för våld från en närstående efter sin 15-årsdag. Undersökningen som ovanstående uppgifter kommer ifrån, Slagen Dam, räknar våld som fysiskt våld, sexuellt våld, hot om våld, kontrollerande beteenden och sexuella trakasserier. Undersökningen Slagen Dam gjordes på uppdrag av Brottsoffermyndigheten och 70 procent av de 10 000 slumpvis utvalda kvinnor som kontaktades valde att delta i undersökningen och svarade på ett frågeformulär om sina upplevelser av våld.

Sexualbrott

När det gäller sexualbrott så är kvinnor och barn främsta måltavlor. För män försvinner i princip hotet om att bli utsatta för sexualbrott när de blir vuxna men av dem som misstänks för sexualbrott är majoriteten män, år 2006 var knappt tre procent av dem som misstänktes för sexualbrott kvinnor (Friberg, 2005 och BRÅ)

Våldet normaliseras

Forskning om mäns våld mot kvinnor visar att våld som sker i nära relationer åtföljs av en så kallad normaliseringsprocess som innebär att våldsutsatta kvinnor (utsatta för fysiska, psykiska eller verbala kränkningar) internaliserar mannens syn på henne och våldet blir ett

normalt inslag i vardagen vilket leder till att våldet på något sätt accepteras och försvaras vilket kan vara en anledning till att kvinnor stannar kvar i relationer där de utsätts för våld (Lundgren, 2004)

Tid på dygnet

Brottsförebyggande rådet genomförde en undersökning där de studerade anmälningar av misshandelsbrott under 3 års tid och kom fram till att anmälningar av misshandel av kvinnor var högst under nyår och valborg och lördagar, och då särskilt lördagar i samband med lön. Det var även höga siffror under pingst, alla helgons dag, midsommar och söndagar. Anmälningarna var något mindre frekventa under jul och under vardagar. Vad gäller tid på dygnet så blir män till största delen utsatta för våld under natten (klockan 22-06), medan anmälningarna visar att kvinnor utsätts till ungefär lika stor del under dagen och under natten. Barn (7 – 14 år) utsätts till 90 procent under dagen där det mest förekommande är timmarna mellan klockan 12 – 13 (lunchtimme på skolan) och mellan klockan 20 - 21 (Misshandel per dag och tid på dygnet BRÅ, 2007)

Hot om våld

Det är inte endast det faktiska våldet som beskär kvinnors livsutrymme utan också hotet om och rädsla inför att utsättas och att förhålla sig inför möjligheten att bli utsatt för våld.

Även kunskap om andra kvinnors erfarenheter av att vara utsatta för våld kan bidra till att kvinnor begränsar sitt livsutrymme, till exempel genom att inte gå ut ensam sedan det blivit mörkt (Friberg, 2005)

Rädslan för att bli utsatt för våld gör att kvinnor på olika sätt anpassar sina liv och använder sig av olika strategier. Det kan vara unga tjejer som låtsas prata i mobiltelefonen eller har 112 intryckt när de går hem sent på kvällen alternativt har nycklarna i handen eller går på trafikerade vägar där risken är att de kan bli påkörda istället för att gå på de mer skymda gång- och cykelbanorna. När det gäller känslan av otrygghet inför att vistas i det offentliga rummet finns det stora skillnader beroende på kön. Kvinnor, framförallt kvinnor över 65 år, oroar sig i hög utsträckning (38 procent) för att bli utsatta för våld och uppger att de på något sätt omformar sina liv efter detta (Statistik i urval, SCB)

Foto: Christer Abrahamsson

Om våldet sker i hemmet så är grannarna inte så snabba på att reagera. Folk tycker att det är svårt när man känner varandra så väl, vad händer med oss om vi gör en anmälan, är det vi som blir dömda av samhället eller?

Kommentar

Att kalla mäns våld mot kvinnor för "lägenhetsbråk", "familjevåld", "kvinnovåld" eller "kvinnomisshandel" anses osynliggöra att det oftast är män som utövar våld mot kvinnor. Mäns våld mot kvinnor är ett strukturellt problem som kvinnor inte är ansvariga för. Därför används begreppet "mäns våld mot kvinnor" (Makt att forma samhället och sitt eget liv 2005/06:155)

Statistik för Övre Norrland visar att mäns våld mot kvinnor förekommer och att de kvinnor som utsätts i stor utsträckning blir utsatta för våld inomhus av en man som de känner. De ungdomar som vi pratat med visar tydligt att för dem är det kroppslig integritet som står i fokus, det handlar om att själv kunna bestämma när och hur någon rör vid en och att själv få bestämma över sin egen kropp och det var framförallt unga tjejer som lyfte detta som viktigt. För vuxna hamnar mer fokus på det fysiska våldet som sker i hemmet och det finns en tydlig förståelse för att våld förekommer. En titt på anmälningarna i jämförelse med exempelvis undersökningen från Malå kommun visar också att det finns stora mörkertal även i vår region.

Förklaringsmodeller

Intervjuerna visar också att förklaringar till våldet ofta ligger på individnivå och riktas mot avvikande beteende beroende på exempelvis alkohol eller psykisk sjukdom/störning. I Sverige har dessa avvikelseperspektiv utmanats av främst feministisk forskning som ser på våldet som ett ständigt återskapande av, och en följd av, maktstrukturer. Det är viktigt att lyfta frågan till en strukturell nivå och se att våldet, oavsett om det är psykiskt, fysiskt eller sexuellt, är ett utövande av makt, och en följd av det ojämställda samhället. Ansvar för att inte fler övergrepp ska ske ligger främst på män, inte på kvinnor. Ansvar kan aldrig ligga på den som har blivit utsatt. (En riktig våldtäktsman, 2004)

Samordning

I intervjuerna efterfrågas en tydligare samordning av frågan, att det är viktigt att det inte bara är en fråga för polisen eller sjukvården utan att alla måste vara medvetna om att de antagligen har personer på sin arbetsplats som är överlevare av, eller utsatta för, någon form av övergrepp liksom personer som utsätter någon, eller har utsatt någon, för våld.

Jämställdhet och tillväxt – möjliga reflektioner

tillräckliga resurser som exempelvis tid och pengar fördelas dit. Det obetalda arbetet skulle då inte längre vara en doldis i ekonomin.

Det där är ett område som vi skulle kunna utveckla på regional nivå i Norrbotten och Västerbotten. Här kommer exempel på några möjliga ingångar till denna intressanta fråga: vi vet att barnafödande går ner när arbetslösheten bland kvinnor ökar, vi vet att deltidarbeteande är mer sjukskrivna än heltidsarbetande, att deras löneutveckling är sämre och att förtidspensioneringar är vanligare där än i andra grupper, vi vet också att det är i den gruppen de nya fattigpensionärerna produceras, vi vet att jämställda förhållanden är mer stabila än sådana med traditionell arbetsdelning, vi vet att kvinnor utbildar sig mer än män men tenderar att hamna på arbeten där de är överutbildade medan män hamnar på arbeten där de är underutbildade och då vi vet att vi också får ett löneproblem.

Om vi använde den här kunskapen i planeringen av våra samhällen borde vi alltså bland annat se till att unga kvinnor liksom unga män har fasta heltidsarbeten, att män tog ut en större del av föräldrale-digheten och ett större ansvar i hemmet (om vi såg detta som en ekonomiskt viktig fråga skulle det kanske gå lättare), att alla arbeten var sådana att heltidsarbete var norm och deltidarbete en möjlighet, att vi tänkte kring ett livslångt hållbart arbetsliv även i tunga yrken som exempelvis inom vården och att vi skulle vaka som hökar över framförallt ingångslöner.

Detta sätt att tänka kring ekonomisk utveckling kan ju kännas nytt, men avsaknaden av ett jämställdhetsperspektiv finns även i gamla etablerade delar. Så lanserade exempelvis regeringen år 2004 en strategi som hette Innovativa Sverige – en strategi för tillväxt genom förnyelse. Där pekades ett antal prioriterade områden ut. Man skulle satsa på sådant som innovativa offentliga investeringar, ett innovativt näringsliv och innovativa människor. Skrivelsen utmärkte sig genom sin könsblindhet. Det innovativa när det gällde jämställdhet i den strategin inskränkte sig till att skriva kvinnor och män, men där fanns inga analyser av vad skilda förutsättningar i samhället för kvinnor och män betyder för utvecklandet av nya produkter och tjänster. Man använde sig helt enkelt inte av den kunskap som redan finns.

Sammantaget är läget sådant att jämställdhet och ekonomisk utveckling fortfarande delvis tillhör olika fallor, men det är definitivt också så att vi beträtt början till en gemensam väg. Och jag är övertygad om att jämställdhet är något som om vi vill det kan sätta turbo på utvecklingen.

GERTRUD ÅSTRÖM

Slutord

Ojämställdhet som norm

Normen, det vanliga och det som vi är uppfostrade i är ojämställdhet, och det är därför inte konstigt att det är ojämställdheten som vi ständigt bekräftar och återskapar. Att bryta mot detta kräver kunskap och vilja. Om viljan till ett jämställt samhälle inte finns så kommer vi att fortsätta med det samhälle vi har idag. Frågan om jämställdhet kännetecknas av en dubbelhet vilket också bekräftas av de intervjuer som genomförts. Å ena sidan råder det en bred konsensus om vikten av jämställdhet, det är något som Sverige internationellt sett anses vara bra på och en del av varumärket. Samtidigt visar nationella debatter om jämställdhet att frågan är under ständig förhandling och utsätts inte sällan för hård kritik eller utspel som att jämställdheten har gått för långt (Törnqvist, 2006)

Våra intervjuer i regionen visar att det finns en vilja och förståelse för att det är en fråga som det bör arbetas med men där flera av informanterna ursäktar sitt arbete eller inte anser att de har kommit tillräckligt långt. Det anses på många håll inte finnas tid eller utrymme för att arbeta med jämställdhet.

Fortsatt arbete

Övre Norrland ska vara en region där alla människor känner att de behövs och att de får vara med i ett socialt sammanhang, en sådan region skapar tillväxt. Om vi ska vara med och konkurrera på den globala arenan ska vi ha ett samhälle som inte exkluderar någon, ett samhälle som tar tillvara alla människors förmågor. Blandade grupper är mer kreativa, dynamiska och ser fler alternativa lösningar än homogena grupper. Mångfald i sig medför inte per automatik ökad tillväxt; det är samspelet/interaktionen mellan olikheterna som skapar nya infallsvinklar, breddade perspektiv och ett nytt kreativt tänkande (Nemeth, 2003)

En internationell undersökning av politiska och ekonomiska ledare visar att i grupper där det finns en positiv inställning till jämställdhet finns det också fler kvinnor på maktpositioner. Representationen i de beslutsfattande organen ska spegla samhället i övrigt. Det är viktigt att vi vågar prata om vad makt är och vem som sätter upp den politiska agendan. Att vi ser över villkoren för det politiska livet så att det passar både för kvinnor och män och för yngre och äldre (Veckans affärer, 2007 03 08)

Kvinnor är inte lika etablerade på arbetsmarknaden som män när det gäller trygga anställningar och heltidsarbete. En hållbar arbetsmarknad kan inte endast fokusera på hur många arbetstillfällen som skapas utan också för vilka dessa arbetstillfällen skapas och i vilken form, exempelvis när det gäller anställningstrygghet, heltid/deltid, löneläge, arbetsuppgifter och så vidare. Det är viktigt att kvinnor och män konkurrerar om samma arbeten i regionen. Det leder till fler heltidstjänster och större ekonomisk jämställdhet.

Det obetalda hemarbetet i Övre Norrland bör kartläggas för att se vilka strukturer som råder i tidsanvändningen mellan kvinnor och män. Inom vård och omsorg bör ökad kunskap och medvetenhet om rådande strukturer kring makt och kön leda till att kvinnor och män i vår region ges vård och omsorg på lika villkor. Länens kommuner bör uppmärksamma behovet av barnomsorg på obekväma arbetstider för att möjliggöra för småbarnsföräldrar att konkurrera på lika villkor om samtliga arbetstillfällen som finns i regionen.

Nolltolerans gällande mäns våld mot kvinnor skall gälla i Övre Norrland. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska känna att de har rätt till kroppslig integritet och möjlighet att vistas i det offentliga rummet på lika villkor. Våldsutsatta kvinnor ska få professionell hjälp oavsett var de bor och myndigheternas arbete bör samordnas och integreras på ett bättre sätt.

Det övergripande målet med framtagandet av JämLYS har varit att det ska leda till ökad kunskap om jämställdhet och om det könsliga landskapet i Övre Norrland. Kunskapsunderlaget ska fungera som ett diskussionsunderlag för fortsatt arbete med hållbar utveckling, jämställdhet och regional utveckling både på det regionala och det lokala planet i Norrbottens och Västerbottens kommuner.

Befintliga, men också nya arbetsgrupper med viktiga regionala och lokala aktörer får fortsätta arbetet med att ta fram regionala jämställdhetsmål. Könsuppdelad statistik kopplat till de identifierade tillväxtområdena bör tas fram för de bägge länen för att lättare kunna utläsa hur de regionala satsningarna slagit genom för både kvinnor och män.

Jämställdhetsarbetet i Övre Norrland måste även fortsättningsvis prioriteras, legitimeras och möjliggöras av personer, funktioner och organisationer med makt. Framgångsrikt jämställdhetsarbete växer fram där ledningen tar ställning och agerar för jämställdhet.

Informanterna var överens om att jämställdhet ska integreras i all verksamhet, men det finns ingen tydlig vision eller ansats hur de ska nå dit. Politisk styrning, kunskap och satsningar efterfrågas. Det går inte längre att motivera människor till att skaffa kunskap utan det måste åtföljas av konkret arbete med jämställdhet. Vår förhoppning är att JämLYS med statistik, GIS-kartor, bilder och med inspel från regionen stimulerar till fortsatt engagemang för det jämställda Norrbotten och Västerbotten.

Jag har en dröm

Liksom Martin Luther King har jag också en dröm. Jag har en dröm att vår nation, och alla andra nationer, ska resa sig och förstå att alla är lika mycket värda. Jag har en dröm om att mina framtida barn ska få leva i en värld som inte dömer dem efter deras kön, utan deras kvalitéer och förmågor. Min dröm är som sagt bara en dröm, och alldeles för långt ifrån att bli verklighet. Att en liten flicka ska få samma möjligheter i livet som sin bror borde ses som självklart, måste ses som självklart. En jämställd värld är, om något, värt att sträva efter.

Jag är en rätt vanlig tjej som är uppväxt i Lycksele. Just nu går jag medieprogrammet med textinriktning på Luspengymnasiet i Storuman, vilket jag trivs med. Eftersom det bor rätt så få personer här så är det faktiskt lättare att göra sig hörd och få uppmärksamhet än på större ställen. Det är lite den där ”alla känner alla-effekten”. Det har inte alltid varit så lätt att vara tjej. När jag gick på mellanstadiet minns jag att min lärare gav mig lägre betyg än min klasskompis på ett prov, fastän jag hade presterat bättre. Hon förklarade det med att ”det är högre krav på flickor eftersom de klarar proven bättre än pojkar. Detta spöke har dykt upp då och då igen, saker som jag inte har fått göra eftersom jag är av det könet jag är. Det här har fått mig att inse hur viktigt det är med jämställdhet.

Varför tycker jag att jämställdhet är så viktigt?Till en stor del beror det på att jag själv är tjej. Den dagen jag får jobb så vill jag kunna få samma chanser till en rättvis lön, befordran och förmåner som mina manliga kollegor för att jag gör ett bra jobb och förtjänar det. Jag vill kunna se att den bästa karriärstrategin jag kan ha är att jobba hårt, inte att genomgå ett könsbyte och döpa om mig till Karl-Erik.

Bland det första vi fick göra på medieprogrammet var en skoltidning så jag tog på mig att skriva en krönika om feminismen. Innan jag var färdig med min krönika hade ett och annat ögonbrynt höjts av skepsis, ”inte en sän där feminist!” tänktes det. Till saken hör att vi i klassen var femton tjejer och bara en kille, och ändå fick jag dessa reaktioner. Så småningom trycktes tidningen upp och mina klasskamrater läste också min artikel. Några av mina klasskamrater kom då fram till mig och berömde mig för min artikel och sa att de inte alls hade vetat vad feminism var. De hade tidigare trott att en feminist var en kvinna med kvastar under armarna som jagar karlar för att utrota dem. Är inte det konstigt? Borde inte fler tonårstjejer veta vad feminism är? Jag har alltid varit och kommer alltid att vara feminist, vilket jag inte skäms över. Skolorna runt om i Sverige borde prata med eleverna om feminism, vad det är och vad det inte är. Det är fel att låta eleverna tro att feminismen är en ideologi vars enda syfte är att bojkotta Gilette och snoppar, när det är något så enkelt och självklart som att män och kvinnor har samma värde och rättigheter. Om vi i skolan hade fått veta vad feminism var hade nog fler vågat kallat sig för feminister; de hade uttryckt en åsikt samtidigt som de helt plötsligt skulle få en tillhörighet, och om fler redan i unga år skulle vilja identifiera sig med feminismen så tror jag att det skulle vara ett stort steg mot ett mer jämställt samhälle.

Jag kommer aldrig att vakna upp en dag med tanken ”Nä du, Evelina, vi kvinnor är nog inte lika bra som karlarna”. Så är det bara. Jag har blivit kallad ”jävla feminist”. En liten fundering bara; är det tänkt att jag ska ta illa upp? ”Jävla du som tycker att alla är lika mycket värda”, jag vägrar ta det negativt. Personen som säger det

EVELINA MÅRTENSSON

uppmärksammar ju bevisligen mig och mina åsikter. Kan vad jag tycker och tänker påverka någon negativt, tror jag att det påverkar två positivt. Två till bryr sig då om jämställdhet och får kanske upp ögonen för vilket problem vi faktiskt står inför. Ingenting är bättre än att få någon annan att bry sig om oss. För det är ju faktiskt om oss alla det handlar om, inte bara kvinnor.

Intervju från Norrbotten

Ur en intervju med Bengt-Urban Fransson (s), kommunalråd i Arjeplog Temat är jämställdhet, tillväxt och regional utveckling

Anser du att det finns en jämn fördelning av makt och inflytande mellan män och kvinnor i regionen?
Bengt-Urban: Om man ser på norra Norrland som helhet så är det min upplevelse att det är männen som har makten och att kvinnorna har en mer undanskymd position. Det här att strukturen är anpassad så att det passar män, det är jag helt övertygad om. [...]vi har ju länge haft traditionen av att männen har pendlat och till och med långpendlat och det har ju naturligtvis gjort kvinnornas situation speciell och besvärlig. De har ju haft, i en högre grad, ansvaret för familjen, ja för hela livssituationen. [...] Min upplevelse är att det här har gjort att kvinnorna över huvudtaget inte har haft möjlighet att engagera sig.
Tycker du att det råder ekonomisk jämställdhet i regionen?
Bengt-Urban: Ja, alltså, vi har ju det här med heltid och deltid, det gör ju att kvinnorna har svårare att uppnå ekonomisk självständighet. Strukturerna är ju uppbyggda så. Vi har till exempel svårt att erbjuda barnomsorg på kvällar och nätter.
Anser du att det finns en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet mellan män och kvinnor i regionen?
Bengt-Urban: Jag tror att män i norra Norrland i större utsträckning än kvinnor har tillgång till offentlig omsorg. Om mannen blir dålig så är det nog så att kvinnan sköter om honom längre och försöker klara av det på egen hand en längre tid. Det ligger nog mycket i vår kultur och traditioner kring detta med omhändertagande. [...] Och även att kvinnorna tar större ansvar för det obetalda hemarbetet det håller jag också med dig om. Men [...] jag ser att bland de yngre är det mer jämställt angående hemarbetet.
Ett av jämställdhetspolitikens delmål är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Tror du att det har uppnåtts i regionen?
Bengt-Urban: Jag är ju övertygad att det finns en hel del våld mot kvinnor här som inte syns.

Vad tänker du på när du hör ordet tillväxt och när vi sedan kopplar på ordet jämställdhet?
Bengt-Urban:För mig handlar inte tillväxt bara om ekonomisk tillväxt utan för mig handlar det om att människor tillåts att växa, att få förverkliga sig själv och sina livsdrömmar. I ett samhälle där människor mår bra och känner att de har utrymme där är det också bra grogrund för ekonomisk tillväxt. Vår välfärd har ju byggt till stor del på det att kvinnorna har kommit till arbetslivet [...] och det finns en tillväxtpotential att jobba med jämställdhet i företagande [...]. Egentligen kan man väl säga att ekonomisk tillväxt och välmående handlar om jämställdhet och jämlikhet.

Referenslista

Artiklar, rapporter och statistik

Adler, Roy D (u.å.) Women in Executive Suite Correlate to High Profits, Pepperdine University, Malibu

Alfredsson Eva (red), Kriström Bengt, Ankarhem Mattias (2006) Samhällsekonomiska aspekter och mått på hållbar utveckling A 2006:10, ITPS, Östersund

Balans år 2007, Länsstyrelsen i Norrbottens län

Carlén Stefan (2007) Deltidsanställningar i detaljhandeln – en fråga om kön, Handelsanställdas förbund, Stockholm

Dagens Nyheter 2007-09-26 ”Kvinnoleda företag mest lönsamma”

Den globala utmaningen – en rapport om jämställdhet och utveckling (2005) SIDA, Stockholm

Danilda, Inger, Olsson, Sandra, Jämställdhet som drivkraft – slutrapport från Visanus jämställdhets-satsning 2005:13, Isa, NUTEK, Vinnova

Edström, Maria (2002) Mediebilden av kvinnliga chefer i svenskt näringsliv, SNS Förlag, Stockholm

En kunskapsöversikt – mäns våld mot kvinnor i nära relationer (2006) Sveriges kommuner och landsting, Stockholm

En politisk plattform för Norrbotten, Kommunförbundet Norrbotten och Norrbottens läns landsting

Eriksson, Hjelde (2001) Ofrid? Våld mot äldre kvinnor och män – en omfångsundersökning i Umeå kommun, Brottsoffermyndigheten, Umeå

Female Leadership and Firm Profitability, (2007) Näringslivets delegation EVA, Helsingfors

Fölster, Stefan, Wikner, Göran (2007) Om 80 år är kvinnorna ikapp männen som företagare! Svenskt Näringsliv, Stockholm

Företagsstöd i Västerbotten – en uppföljning med fokus på utfall, Meddelande 2: 2007, Länsstyrelsen i Västerbotten

Föräldraledighet och arbetslivskarriär, demografiska rapporter 2007:3, Statistiska centralbyrån, Stockholm

Gallagher, Margaret (2005) Who makes the news? Global media monitoring project 2005, London

Graninger, Göran, Blücher, Gösta och Nyström, Louise (2000) Vi flytt nu – om befolkningsflyttningarna i Sverige, Stadsmiljörådet och Vadstena forum, Karlskrona

Har ej prioriterat frågan - en undersökning om svenska kommuners arbete för att bekämpa mäns våld mot kvinnor (2005) Amnesty International, Stockholm

Hirdman Anja i Arbetaren nr 15-16 2004: ”Sexualiteten har blivit en vara”

Hur växer vi? Meddelande 5: 2007, Länsstyrelsen i Västerbotten

Hälsa, arbete och kön (2004) Sveriges kommuner och landsting, Stockholm

Johnsson – Latham Gerd (2007) En studie om jämställdhet som förutsättning för hållbar utveckling, Rapport till miljövårdsberedningen, MVB 2007:02

Jämställdhet gör världen rikare (u.å) SIDA, Stockholm

Jämställdhet som drivkraft – slutrapport från Visanus jämställdhetssatsning 2005:13, Isa, Nutek, Vinnova

Jämställdhet – retorik som praktik? Meddelande 7: 1998, Länsstyrelsen i Västerbotten

Jämställdhetsstrategi för Skåne län – kunskapsunderlag, Rapport 2006:4, Länsstyrelsen i Skåne län

Jämställd vård – könsperspektiv på hälso- och sjukvården (2004), Socialstyrelsen, Stockholm

Kartläggning av strategier för att öka befolkningen i kommuner och storregioner (2007) Glesbygdsverket, Östersund

Koll på porr – skilda röster om sex, pornografi, medier och unga (2006) Medierådet, Stockholm

Kostnader för våld mot kvinnor; en samhällsekonomisk analys (2006) Socialstyrelsen, Stockholm

Kvinnor och män i belysning (2005) Länsstyrelsen i Västerbotten

Lundgren, Eva m.fl. (2001) Slagen dam: mäns våld mot kvinnor i det jämställda Sverige – en omfångsundersökning, Fritzes, Stockholm

Lundgren, Eva (2004) Våldets normaliseringsprocess, Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige, Stockholm

Löfström, Åsa (2001) En rapport om jämställdhet och ekonomisk tillväxt, Regeringskansliet, Stockholm

Lika olika socialtjänst? Kommunala skillnader i prioritering, kostnader och verksamhet (2007) Socialstyrelsen, Stockholm

Misshandel per dag och tid på dygnet, åren 2002, 2004 och 2006 (2007) Brottsförebyggande rådet, Stockholm

Multi-country study on Women´s Health and Domestic violence against Women (2005) World health organization

(O)jämställdhet i hälsa och vård – en genusmedicinsk kunskapsöversikt (2007) Sveriges kommuner och landsting, Stockholm

Orsaker till skillnader i kvinnor och mäns sjukskrivningsmönster – en kunskapsöversikt (2004:16) Riksförsäkringsverket, Stockholm

Persson, Ulrika (2006) Projekt kvinnojour – en undersökning av behovet och början på ett förebyggande arbete, Omsorgsavdelningen, Malå kommun, Malå

På tal om kvinnor och män i Norrbotten 2007, Länsstyrelsen i Norrbottens län

På tal om kvinnor och män (2006) Statistiska centralbyrån, Stockholm

Rapport från FN:s Kvinnokommissions 51: a session den 26 februari – den 9 mars 2007, Integrations och jämställdhetsdepartementet, Regeringskansliet, Stockholm

Regionalt tillväxtprogram för Norrbotten, Länsstyrelsen i Norrbottens län

Regionalt utvecklingsprogram för hållbar framtid i Norrbotten, Länsstyrelsen i Norrbottens län

Regionalt utvecklingsprogram i Västerbottens län 2007-2013, Länsstyrelsen i Västerbottens län

Renstig, Monica (2006) Kvinnliga chefer i näringslivet, Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, Stockholm

Report of the World Commission on Environment and Development (1987) Förenta nationerna (FN), Oxford University Press

Samverkan för hållbar utveckling i Västerbottens län (2004) Länsstyrelsen i Västerbotten och Skogsvårdsstyrelsen Västerbotten

Steg för steg – att arbeta med gender mainstreaming (2003) Nordiska ministerrådet, Köpenhamn

Svenska folket om jämställda arbetsgivare och företag (2004) JämO och Länsstyrelsen i Jämtland, SIFO, Stockholm

Sveriges gles- och landsbygder (2007) Glesbygdsverket, Östersund

The Global Gender Gap Report 2007; World Economic Forum, Geneve

Tid för vardagsliv – kvinnor och mäns tidsanvändning 1990/1991 och 2000/2001 (2003) Statistiska centralbyrån, Stockholm

Tillfälle att prioritera frågan - Uppföljning av svenska kommuners arbete för kvinnofrid (2005) Amnesty International, Stockholm

Offentligt tryck

Tillväxtprogrammet i Västerbottens län – uppföljning av finansiering och genomförande 2004-2006, Meddelande 3: 2007, Länsstyrelsen i Västerbotten

Tre strategier för hållbar utveckling: miljö, jämställdhet och integration i regional utveckling (B 2005:1) NUTEK, Stockholm

Unga med attityd – ungdomsstyrelsens attityd och värderingsstudie 2007:11 (2007), Fritzes, Stockholm

Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer (2007) Brottsförebyggande rådet rapport 2007:6, Fritzes, Stockholm

Veckans affärer 2007-03-08 ”Kritiska avhoppare”

Vilka styr i Sveriges kommuner? (2007) Conundrum Analys, Sunderby

Vilka styr i Sveriges landsting och regioner? (2007) Conundrum Analys, Sunderbyn

Violence against women, Factsheet N_239 (2002) World health organization

Voices of the poor - Crying out for change (2000) Gender relations in troubled transition, The World Bank, Oxford University Press

Våldtäkt: en kartläggning av polisanmälda våldtäkter (2005) Rapport 2005:07, Brottsförebyggande rådet, Stockholm

Välfärdsstatistik i urval (2007) Statistiska centralbyrån, Stockholm

Västerbottens Folkblad, 2007-12-07, ”Dyrt för skattebetalarna när Adam slår sin Eva”

Västerbottens läns tillväxtprogram 2007, Länsstyrelsen i Västerbotten

Westin, Lars, Sörensson, Robert (2005) Rapport om Norrlands tillväxt – en analys av perioden 1993-2002, CERUM, Umeå universitet, Umeå

Yrkesstrukturen i Sverige 2005, statistiska meddelanden, Statistiska centralbyrån, Stockholm

Äldre – vård och omsorg (2005) socialtjänst 2006:3, Socialstyrelsen, Stockholm

Årsredovisning 2006, Luleå tekniska universitet, Luleå

Återbetalning av studiestöd 2006, statistiska medelanden, Centrala studiestödsnämnden och Statistiska centralbyrån, Stockholm

Öppna jämförelser av hälso- och sjukvårdens kvalitet och effektivitet (2006) Sveriges kommuner och landsting och socialstyrelsen, Stockholm

Övrig litteratur

Amundsdotter, Eva, Gillberg, Minna (2001) Den jämställda arbetsplatsen – en metodbok, Bilda Förlag, Stockholm

Bacchi, Carol Lee (1999) Women, policy and politics – the construction of policy problems, Sage publications, London

Connell, R.W. (1995) Maskuliniteter, Daidalos, Göteborg

Eduards, Maud (2002) Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori, Liber, Stockholm

Friberg, Tora, Listerborn, Carina, Andersson, Birgitta och Scholten, Christina (red) (2005) Speglingar av rum: om könskodade platser och sammanhang, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm/Stenahag

Göransson, Anita (2007) Maktens kön, Nya Doxa, Nora

Hammarström, Anne (2005) Genusperspektiv på medicinen, Högskoleverket, Stockholm

Hirdman, Anja (2001) Tilltalande bilder, Atlas, Stockholm

Holmberg, Carin (1993) Det kallas kärlek, Anamma förlag, Göteborg

Hovelius, Birgitta, E Johansson, Eva (red) (2004) Kropp och genus i medicinen, Studentlitteratur, Lund

Magnusson, Eva (2006) Hon, han och hemmet, genuspsykologiska perspektiv på vardagslivet i nordiska barnfamiljer, Natur och kultur, Stockholm

Nemeth, Charlan Jeanne, Nemeth- Brown, Brendan (2003) Better than Individuals? The Potential Benefits of Dissent and Diversity for Group Creativity

Nordin, Lissa (2007) Man ska ju vara två – om män och kärlekslängtan i norrländsk glesbygd, Natur och Kultur, Stockholm

Roth, Ann-Katrine (2007) Jämställdhetsboken, Norstedts Juridik ab, Stockholm

Rönnblom, Malin (2002) Ett eget rum? kvinnors organisering möter etablerad politik, Statsvetenskapliga institutionens skriftserie 2002:3, Umeå universitet, Umeå

Törnqvist, Maria (2006) Könspolitik på gränsen, Arkiv förlag, Lund

Anteckningar

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.[illegible]

Länsstyrelsen Västerbotten
Storgatan 71 B, 901 86 Umeå

---

www.ac.lst.se
lanstyrelsen@ac.lst.se
090-10 70 00

Länsstyrelsen Norrbotten
Stationsgatan 5, 971 86 Luleå

---

www.bd.lst.se
lanstyrelsen@bd.lst.se
0920-960 00